

buskop

8-2011 >>>

Gjenvinning av en kilo plast
sparer to kilo olje.

Da sier det seg selv at det er viktig å kildesortere
emballasje som har inneholdt farlige stoffer.
Ved å kildesortere er du med på å ta ansvar for
miljøet, og bedriften din viser samfunnsansvar.

Thomas Stange Voksø,
Felleskjøpet

**VI TAR
ANSVAR -
GJØR DU?**

KILDESORTÉR TOM OG DRYPPTØRR
EMBALLASJE SOM HAR INNEHOLDT
FARLIGE STOFFER*

Les mer på www.grontpunkt.no

Plastemballasje

» INNHOLD 8/2011

LEDER

- 4 Magert fôr og fett salg

AVL

- 6 100-tonner med fenomenalt grovfôrøpptak
8 Andre raser enn de nordiske røde i avlsarbeidet på NRF?
10 Fem på topp
12 Problemfrie kyr i morlinja til Amdal
14 Nordisk referansepopulasjon for genomisk seleksjon
16 ERDB-møte i Sverige
68 Lord-linjen i ayrshireavl

HELSE/FRUKTBARHET/ATFERD

- 52 Mykoplasma hos storfe
59 Jurets hjørne
60 Hold kontroll med fruktbarheten
66 Clostridier til ettertanke

FÔR/FÔRING

- 22 Kraftfôrstasjon i robotfjøs med fullfôr?
26 Melkeerstatninger
32 Vatn til okser

INTERVJUER/REPORTASJER

- 18 Tre år på «skrytelista» i Buskap
35 Første toppokse fra Dalane
36 Første til Nord-Østerdal på 37 år
42 Jæren Young Cowboys
50 Nyetablerer har ikke angret en dag
54 «Frå sveitser til polakk og litauer»
62 Full fart på HusdyrElmia

TEKNIKK

- 63 Nyheter Elmia Djur og Inomgård

ØKONOMI

- 46 Budsjett for økonomikontroll

ORGANISASJON

- 28 Organisasjonsutvikling og avl preget debatten
74 Geno-medlem

FORSKJELLIG

- 40 Lesernes side
44 Frie fettsyrer i mjølk
58 Arbeidsplassen
64 Bacillus cereus
67 Tanker fra graven
69 Leserbreve
70 Bare drikk litt – med hvilken risiko?
71 Q-bonden
71 Animalia
72 Vi i Tine

buskap

REDAKSJON

Tlf. 95 02 06 00

Ansvarlig redaktør:
Rasmus Lang-Ree

E-post: rasmus.lang.ree@geno.no

Journalist: Solveig Goplen

E-post: solveig.goplen@geno.no

MEDLEMSBLAD FOR
geno

REDAKSJONSRAÐ

Rådgiver Åse Flittie Anderssen, Tine
Avlssjef Trygve Roger Solberg, Geno
Markedssjef Hans Storlien, Geno

ANNONSER

Adapt DA v/Aksel H. Belsvik-Karlsen
Buskerudveien 145, leil. A 303
3027 Drammen

Tlf. 33 77 27 17 – 911 99 886

Faks 33 77 34 27

e-post: adapt@online.no

UTGIVER

Geno SA
Holsetgata 22 – 2317 Hamar

Tlf. 95 02 06 00

Faks 62 52 06 01

Medlemmer av Geno får Buskap
tilsendt. Deltagere i samdrifter
som er medlem i Geno kan tegne
abonnement for kr 300,-.
Forøvrig kan abonnement tegnes
for kr 600,- pr. år direkte til Geno

Utkommer 8 ganger i året
Buskaps 63. årgang

FORSIDEFOTO

Vinterdyll. Foto: Solveig Goplen

GRAFISK PRODUKSJON

Dialecta Kommunikasjon as

Grafisk formgivning: Reidun Irene Nustad

No issn 0807-5069

Fagpressen F
OPPLAGSKONTROLLERT

Rasmus Lang -Ree
Ansvarlig redaktør
rlr@geno.no

Magert fôr og fett salg

Foto: Astrid Hals/Oppllysningskontoret for Meieriprodukter (Melk.no)

www.riteardofoto.no

Fôringssesongen vil gå inn i historien som en av de mer krevende. Regn i bøtter og spann gjør at det i vinter skal føres opp mye grovfôr av dårlig kvalitet. Dette har allerede vist seg i 20 millioner liter mindre produsert melk enn på samme tid i fjor. Samtidig er det mindre fett i melka enn normalt. Det er derfor dårlig timing når markedet skriker etter fete meieriprodukter akkurat nå.

Produsenten får økte kostnader til innkjøpt fôr, og kvotefylling blir en utfordring. Tine har måttet ty til smørimport til ingrediens i industriproduksjon for å sikre at Tine-produktene i butikkhyllen er basert på norsk melk. Ingen god utgang på året kanskje, men samtidig ser vi noen utviklingstrekk som byr på store muligheter.

Underskuddet på meierifett i markedet er en kombinasjon av lavere produksjon og endrede kostholdsvaner. Forbrukerne ønsker ekte og naturlige matvarer, og det fortelles om en økende interesse for matlaging fra bunnen av. Til en slik back-to-basic-trend passer de genuine meieriproduktene, fra før en begynte å tukle med fettinnholdet, som hånd i hanske.

Lavkarbodietter har fart over landet som en virvelvind og gjort fett til mangelvare. Salgstall fra Opplysningskontoret for Meieriprodukter som forteller om en økning hittil i år sammenlignet med samme periode i fjor på 5,4 prosent for rømme, 9 prosent for smør og 14 prosent for fløte er bokstavelig talt kraftig kost.

Det er gode grunner til å være kritisk til de mer ekstreme lavkarbodiettene, men melkebransjen skal ta til seg at endrede forbrukerholdninger innebærer at melkefettet igjen kommer til heder og verdighet. Istedenfor å være avventende passive, synes vi det kunne vært fristende for meieribransjen å smi mens jernet er varmt og feie de vegetabiliske konkurrentene så langt av banen som mulig.

Melkemarkedet vil også få drahjelp av befolkningstilveksten. Prognosene forteller at Norge vil få en vekst de nærmeste årene som langt overgår de andre nordiske landene. Prognosen til Statistisk Sentralbyrå tyder på at vi vil passere seks millioner innbyggere i 2028, og passere både Danmark og Finland i folketall. Dette betyr et sterkt økende hjemmemarked og ditto armslag for norsk produksjon, forutsatt at ikke importen spiser hele veksten.

Selv om svingninger blir mer regelen enn unntaket også i melkemarkedet, er den langsiktige trenden altså meget positiv. Selv om kostholdstrendene er omskiftelige, og lavkarbobølgen klinger litt av, er det mange indikasjoner på at den nye kunnskapen om melkefett og helse vil sette spor etter seg i markedet.

Mens en del kyr sliter litt med energitilgangen, går vi tobeinte en tid i møte der utfordringen er den motsatte. I all forvirringen om alskens dietter og kostbare slankekurer er det grunn til å minne om hvis du tilfører kroppen mer energi enn den forbruker går du i pluss, og forbruker den mer enn du tilfører går du i minus. Saldoen kan avleses på badevekta – mer komplisert er det ikke!

God jul og godt nytt år!

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no

» Ku nummer 441 hos Olav Ulvin har produsert 115 tonn med melk, og er i følge eieren ei skikkelig grovfôrku.

100-tonner med fenomenalt grovfôropptak

» Ku nummer 441 ble født i 1999, og har hatt 10 kalvinger, derav to sett tvillinger. Olav Ulvin, som driver en gård med 15 årskyr på Inderøy i Nord-Trøndelag, forteller til Buskap at hun ble inseminert på nytt i oktober, så det er ikke sikkert karrieren er over. Riktignok tråkket hun seg på en spene for en måneds tid siden, men den har grodd bra og begynner nå å fungere igjen.

Nær døden to ganger

– Ja, det har vært ei grei ku som har melket bra hele tiden, sier Olav Ulvin. Men hun har hatt melkefeber hvert eneste året etter fjerde kalven.

Olav forteller at to ganger ble hun liggende i tre dager.

Hun måtte melkes liggende og snus både morgen og kveld. Da hun var oppgitt og beslutning om nødslakt tatt, kom hun seg imidlertid på beina med egen hjelp begge gangene.

– Det nytter ikke å jage på henne, for hun reiser seg ikke før hun klarer seg selv, slår Olav fast.

Bortsett fra mjølkefeberproblemene har kua hatt god helse.

Sjefsku

441 har vært ei sjefsku på alle områder selv om hun ikke har vært størst rent fysisk. – Når kyrne er på beite er det uten tvil 441 som er sjefen, sier Olav. Ofte når alle andre ligger og slapper av er hun den eneste som beiter. Når hun kommer til drikkeplassen og det står andre kyr der, er det nok at hun blåser

i nesen og alle andre trekker seg unna. Likedan når dei skal inn til melking – hun vil være den første som går inn, avslutter han.

Grovfôrku

441 tar i følge Olav opp enorme mengder grovfôr. Det stiller krav til grovfôrkvaliteten om det skal bli topp avdrått. Akkurat i år har det vært litt problemer med varierende kvalitet på rundballene, og Olav mener det forklarer at produksjonen ikke er helt på topp. Han forteller at han snart vil gå over på silofôr med bedre kvalitet, men tror 441 har kommet for langt ut i laktasjonen til at en kan vente noen særlig respons. Ved siste veiing melket hun 46 kilo, så dårlig kan det jo knapt kalles.

Flere bra døtre

Far til 441 var 4567 Bø som nå er nede på 73 i melkeindeks. Men Olav kan fortelle at 441 har fått sju døtre og de fleste av dem har melket veldig bra.

Når det gjelder framtidssiktene for 441 er nok de litt usikre. Olav forteller om et jur som begynner å bli sidt og stor risiko for at det kan oppstå flere spenetråkk. Men kua har tidligere gjort dårlig prognoser til skamme, og vi skal ikke se helt bort fra at hun gjør det igjen og utfordrer Norgesrekorden på 127 tonn.

100-tonneren 441 hos Olav Ulvin på Inderøy i Nord-Trøndelag. Foto: Hans Snerting

Tid for fjøs

FjøsSystemer Bygg bruker mye tid på fjøs, slik at du kan bruke litt mindre.
Vi vet hvordan effektive fjøs bygges og driftes. Og gode fjøs gir mer tid.
Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.
Vi planlegger, prosjekterer, innreder og bygger komplette fjøs – fra gulv til tak.

www.fjossystemer.no

- Stålbygg • Limtrebygg • Massivtreffjøs • Sandwichpaneler til vegg og tak
- Betongelementer • Dører, vinduer og porter

Se www.fjossystemer.no for våre løsninger til landbruk og industri.

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

Øst
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
ost@fjossystemer.no

Sør
3174 Revetal
Tlf. 33 33 69 61
sor@fjossystemer.no

Vest
4365 Nærbø
Tlf. 51 43 39 60
vest@fjossystemer.no

Nordvest
6770 Nordfjordeid
Tlf. 57 86 25 05
nordvest@fjossystemer.no

Midt
7473 Trondheim
Tlf. 72 89 41 00
midt@fjossystemer.no

Bygg
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
bygg@fjossystemer.no

Andre raser

enn de nordiske røde i avlsarbeidet på NRF?

Sverre Bjørnstad

Administrerende
direktør i Geno
sb@geno.no

Målet for NRF-avlen er å videreutvikle ei ku med størst mulig produksjonskapasitet, innenfor rammen av fortsatt framgang for helse og fruktbarhet. Kort sagt er filosofien å utvikle ei ku med stor produksjon, som utnytter føret effektivt og som går som ei klokke.

Målrettet import

I praksis har vi hatt en målrettet import av SRB (Svensk Rød) og Finsk Ayrshire (FAY). Fram til 1997 ble dette supplert med import av SLB fra Sverige. Grunnen til at det var Svensk Holstein som ble vurdert, var at det var der vi fant de sikreste data på helse og fruktbarhet, i tillegg til produksjons-egenskapene. I 1997 så vi at nivåforskjellen på nettopp disse egenskapene var blitt så stor at det ikke lenger var riktig å fortsette med rekruttering etter disse inn i avlen. Dagens situasjon er at vi tar inn avlsmateriale etter SRB, FAY og at vi i det siste har

åpnet for rekruttering etter RDM.

Å ha en målrettet import gjør at vi trekker veksler på en større populasjon, noe som er et viktig bidrag til å redusere faren for innavlsproblemer. Likedan gir denne importen Geno sine medlemmer større valgmulighet, samtidig som det bidrar til framgang i ønsket retning.

Er filosofien forlatt?

Selv om vi de siste årene ikke har hentet avlsmateriale utenom de røde i Norden, vil jeg ikke si at filosofien er forlatt. Dagens situasjon er en konsekvens av at det kun er blant disse rasene vi har funnet den genetiske pakken, som i sum gjør at vi arbeider målrettet. Det finnes opplagt andre raser som har meget spennende enkeltegenskaper, men disse egenskapene kommer dessverre ikke alene.

Jersey er en rase med «spisskompetanse» på innhold i mjølka. Her har rasen unike fortrinn og internasjonalt

ser vi at Jersey vurderes spesielt i de områdene der det betales ekstra for at mjølka går til meierier som kun produserer ost. Men rasen passer ikke inn under alle driftsformer, er ulik NRF i størrelse og har dårlig forutsetninger for kjøttproduksjon, selv om den kommer godt ut for spisekvalitet.

Andre raser

Holstein gir pluss på ytelse, avstand spenespiss bås og jureksteriør forørig. Innkryssing av Holstein er nok det tiltaket som ville gitt raskest framgang på disse egenskapene. Imidlertid vil dette medføre minus på kalvings-egenskaper, fruktbarhet og helse.

Montbeliarde og Normande er raser, som vi har blitt godt kjent med gjennom en del av de internasjonale forsøkene NRF har deltatt i de siste åtte årene. Rasene er interessante ved at de begge har vektlagt kombinasjonen kjøtt og mjølk, men de har svak dokumentasjon på helse

Tall fra USA viser 10624 Ruud og 5848 Øygarden gir krysningsdøtre som er helt på høyden med Holstein i kilo melk og tørrstoffinnhold. Øygardendatter 405 fra Mette og Roy Arne Hellesjø i Hemnes. Morfar er 5601 Anglerud. Foto: Solveig Goplen

I sommer fikk jeg spørsmål om hvorfor vi ikke lenger rekrutterte okser fra SLB (Svensk Holstein) inn i avlen på NRF. I spørsmålet lå det en antakelse om at Geno har forlatt den opprinnelige filosofien med å hente gener og egenskaper som kan bidra til raskere framgang i tråd med avlsmålet, uavhengig av hvilken rase som er bærer av genene.

og kalvingsegenskaper. Normande kommer ut med bra proteinprosent, og rasen er kjent for god fruktbarhet, men forholdsvis lavere produksjon. Montbeliarde-kyrne er forholdsvis grove og store. Vi ser at de kan gi gode mjølkekyr når de er krysset på rein Holstein, men basert på resultater fra de internasjonale forsøkene, mener vi ikke kombinasjonen er riktig inn i avlsarbeidet.

Brown Swiss og Canadisk Ayrshire er også raser som vi har fått spørsmål om kan være aktuelle. Begge rasene gir flotte utstillingskyr, men her snakker vi om minus på helse og fruktbarhet. For Canadisk Ayrshire snakker vi også om ytelse som ligger langt under det nivået vi ønsker.

Holstein mest aktuelt

I praksis vil det i dag kunne være aktuelt å vurdere rekruttering etter Holstein. Det som taler for en slik endring er at flere avsløppligg på Holstein nå har fått dokumentasjon på helse og fruktbarhet. Disse egenskapene har de siste ti årene fått gradvis økende fokus. Dette kommer tydelig til uttrykk i avlsmålet (Net Merit Index) for amerikansk Holstein, der vektlegginga på mjølk gradvis er redusert fra i underkant av 80 prosent i 1994 til 62 prosent i år 2000 og ned til 35 prosent i 2010.

Vi ser en økende interesse for høyere ytelse blant Geno sine medlemmer, og innkryssing av Holtsein vil være en måte å hente inn differanse på.

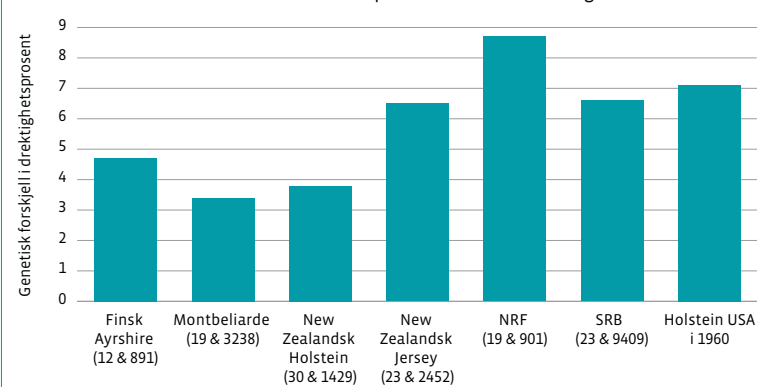
Finnes potensialet i dagens NRF?

I forhold til ytelse ser vi, basert på sammenligninger fra USA, at de beste NRF-oksene for denne egenskapen ligger over snittet av holsteinoksene. Hvis sammenligningen baseres på innholdet i mjølka, styrker NRF-oksene seg ytterligere. 10624 Ruud og 5848 Øygarden er gode eksempler på at produksjonskapasiteten finnes innen

Tabell. Produksjonsresultater (Korrigert for heterosis) Fra kukontrollen i USA august 2011

Rase	Okser/døtre	Mjølke	Fett	Prot
Holstein base		11,828 kg	432 kg	356 kg
FAY x Holstein	12/891	-179 kg	+ 7,7 kg	+ 16,8 kg
Montbeliarde x Holstein	19/3238	-256 kg	+ 0,45 kg	+ 2,7 kg
NRF x Holstein	19/901	-145 kg	+ 8,82 kg	+ 10,4 kg
SRB x Holstein	23/9409	-202 kg	+ 7,26 kg	+ 19 kg

Figur. Genetiske forskjeller i drektighetsprosent sammenlignet med Hosten (0,0 for holsteinku født i 2005. Tall fra Landbruksdepartementet i USA fra august 2011.

rasen. Imidlertid er variasjonen stor mellom de beste og de som det er vanskelig å få opp i topp kapasitet.

Gjennom data fra kukontrollen i USA har vi dokumentasjon på at NRF har en høy produksjonskapasitet, og i disse sammenligningene kommer rasen bedre ut enn for eksempel Montbeliarde, SRB og Finsk Ayrshire. Disse dataene baseres på okser som alle populasjonene har eksportert til USA, så det ligger et materiale til grunn som er selektert i forhold til det markedet i USA ønsker. Det betyr okser som er gode på produksjon og fruktbarhet, men det viser som sagt at vi har potensial innen egen populasjon.

Stor forskjell i helse og fruktbarhet

Den største skepsisen mot å bruke Holstein inn i avlen er at det er for stor forskjell i nivået på egenskapene helse og fruktbarhet. Som nevnt blir det nå også lagt vekt på dette i holsteinavlen, og bildet kan endre seg

i fremtiden. Endringene har ført til at den negative trenden for egenskapene har flatet ut, men det vil ta mange generasjoner å hente inn dagens forskjell. En eventuell innkryssing vil derfor medføre at vi vil bevege oss i feil retning for disse egenskapene. Her er det forventninger til at genomisk seleksjon skal gi en rask framgang, men det gjenstår å se. Noen hevder at det vil være mulig å hente inn forspranget som de røde rasene i Norden har, mens andre mener at sterk bruk av genomisk seleksjon vil føre til endra raskere framgang på de egenskapene som har stor sikkerhet (produksjon), men ytterligere tilbakegang på egenskapene som har dårligere datagrunnlag og lavere sikkerhet.

Holstein hindrer nordisk samarbeid

En bruk av Holstein vil gjøre det vanskelig, eller antakelig umulig, å videreføre et samarbeid med de røde rasene i Norden. De har i større grad enn i

» Andre raser enn de nordiske røde i avlsarbeidet på NRF?

NRF-avl en reint rasefokus. Bruken av RDM-okser med høy andel holstein-gener vil fases ut, og etter hvert vil det bli satt ei grense på maksimalt 12,5 prosent Holstein i okser som skal brukes i avlen på de røde rasene innen VikingGenetics. Dette er noe vi må ta hensyn til da de nordiske rasene er en genetisk ressurs vi har et ansvar for å forvalte i fellesskap.

For Geno er det også et moment at bruk av Holstein vil redusere våre muligheter på eksportmarkedet. I dag benyttes NRF mye av besetninger som opplever at Holstein gir driftsmessige utfordringer.

Hva sier Geno-medlemmene?

Det viktigste for Geno er selvsagt hvilke krav medlemmene stiller de det fremtidige avlsmaterialet. Her har vi både høringsuttalelser fra forrige diskusjon om endringer i avlsmålet,

og en spørreundersøkelse fra 2009 å forholde oss til. I tillegg får vi løpende signaler både på produsentlagsmøter og direkte fra enkeltmedlemmer. I spørreundersøkelsen var det 3 443 medlemmer som svarte, og de rangerte fruktbarhet og helse som viktigst, deretter kom lynne og jur, mens ytelse ble rangert på femteplass. Ut i fra dette så kan vi konkludere med at vi ikke finner grunnlag for å gå utenfor de nordiske rasene for å finne de egenskapene som medlemmene mener er av størst betydning.

Veien videre

Vi mener det er riktig å holde fast på retningen der vi ikke rekrutterer okser etter andre raser enn NRF og de røde i Norden inn i avlsarbeidet. Dagens målretta import gir bra framgang for vårt avlsmål, og bidrar til å holde innavlsøkningen på et

forsvarlig nivå. Det som nå er viktig er å utnytte genomisk seleksjon til preseleksjon av kalver, utnytte data fra AMS og prioritere elektronisk innrapportering av data fra klauvskjærene. I tillegg er det viktig med kontinuerlig forbedring av registreringer, metodikk og gjennomføring av avlsarbeidet. Gode registreringer og stor oppslutning om avlsarbeidet og Kukontrollen har vært alfa og omega i forhold til dagens avlsarbeid, og slik vil det fortsatt være selv om de nye metodene innen genombasert avl får økende betydning. Opptak av artikkelforfatterens webinar om dette temaet finner du på www.geno.no (se lenke «Webinarer i opptak» opp til høyre).

AVL

5 PÅ TOPP

Tett i toppen

Heller ikke denne gangen er det store endringer i oversikten over hvilke eliteokser som er mest brukt de siste tre månedene. 10556 Motrøen tar femteplassen og skyver 10579 Eggtrøen ut av listen, men den følger tett bak på en sjetteplass. For lederoksene 10432 Velsvik og 10462

Sørmarka utgjør SpermVital-sæd i denne perioden 27,6 prosent. For alle fem på listen utgjør SV-sæden 17,6 prosent, men da må vi huske at 10540 Eik ennå ikke er ute med SV-sæd, og 10556 Motrøen har bare vært tilgjengelig med denne sædtypen i deler av perioden.

Okse nummer	Navn	Antall sæddoser brukt totalt i aug/sep/okt	Antall sæddoser med SV-sæd
10432	Velsvik	6366	1761
10462	Sørmarka	6326	1739
10540	Eik	6119	
10544	Tranmæl	5311	1145
10556	Motrøen	5156	281

SMÅTT TIL NYTTE

Størrelse og kostnader

IFCN-rapporten 2011 inneholder detaljerte økonomiske analyser av 157 typiske brukstyper i 49 land. Rapporten konkluderer med at «På global basis er det en indikasjon på at høy ytelse eller store enheter ikke er drivere for lave kostnader. Lave kostnader handler mer om å ha de riktige driftssystemene i betydningen føringssystemer, teknologi, intensivitet og management.»

IFCN Dairy Report 2011

VISSTE DU AT

- Kasting av mat medfører globalt like store klimagassutslipp som hele transportsektoren.

«I løpet av få uker ble resultatet forbedret, inntektene økte og kostnadene sank

- alt på grunn av mangel på grovfôr»

- forteller en meget tilfreds bonde, Trond Skogen, fra Austrheim, Skjold i Rogaland som er kunde hos Etne Bygdemølle.

Bakgrunnen for denne "lønnsomme" historien er som følger:

Tidligere i høst brukte han Fiskå TopLac Låg i kraftfôrautomaten og 4 rundballer i fullfôrvogna. I tillegg hadde han 3 kg Fiskå Melketopp Låg pr. ku i vogna. Så inntreffer mangelen på grovfôr og prisene på grovfôr blir meget høye. I samråd med fagfolk fra Fiskå Mølle foretar vi følgende forandringer:

Vi reduserer grovfôrmengden med 1/2 ball pr. dag. Reduksjonen erstattes med tilsvarende energimengde Fiskå FiberMix + Fiskå Melketopp Låg(50/50). Totalt tilsvarende 5 kg pr ku pr dag. Mengden TopLac i roboten forblir uendret.

3 uker senere, når Fiskå kontakter Trond Skogen, er han mildt sagt meget tilfreds med resultatene og enda mer interessant: han har redusert mengden surfôr. **Nå bruker han bare 3 rundballer pr. dag og har ikke økt mengden kraftfôr. Resultatene er:**

+ 2 kg melk pr ku pr dag

+ 1 tidel protein i melka

Litt høyere fett-%

«Det eneste jeg angrer på er at jeg ikke begynte med dette tidligere», avslutter en svært fornøyd Trond Skogen som har satset på nytt fjøs for en ganske stor besetning med melkerobot og fullfôr.

Fiskå Mølle

Godt gjort er bedre enn godt sagt

Tlf 51 74 33 00 www.fiska.no

Tlf 53 77 13 77

➤ Morlinja til den nye eliteoksen
10682 Amdal var store og robuste kyr.

Problemfrie kyr i morlinja til Amdal

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no

Kommende eliteokse? 10682 Amdal. Foto: Klingwall

➤ Da dette nummeret av Buskap gikk i trykken var resultatene fra gransking 4 i 2011 ennå ikkje klare. Vi tar derfor en kalkulert risiko når vi utroper Amdal til ny eliteokse, men basert på foreløpige resultater er vi rimelig trygge på at sønnen etter 5654 Olstad blir å finne i dunkene på nyåret.

Bra tilvekst

Oppdretter av Amdal, Torbjørn Amdal i Skatval i Nord-Trøndelag,

er rimelig nok spent på utfallet av granskingen. Han kan fortelle at mora måtte ha hjelp av dyrlege i forbindelse med kalvingen, men Amdal hadde en bra tilvekst og utviklet seg til en veldig fin kalv fram til han ble levert til Geno.

Jevn mor

– Mor til Amdal var ei ku helt på det jevne og utmerket seg ikke spesielt verken i positiv eller negativ retning, sier Torbjørn.

Mora, 651 Malin, var for øvrig datter av 5322 Flaten. Torbjørn forteller at denne kulinja var preget av store og robuste kyr som ga kalver med veldig god tilvekst. På grunn av størrelsen var det også litt tendens til store jur.

Fruktbarhet

Basert på foreløpige og svært usikre granskingsresultater kan det se ut til at Amdal gjør det spesielt bra på fruktbarhet.

Torbjørn kan også bekrefte at det ikke var noe problem med fruktbarheten i morlinja. Det er for øvrig ingen døtre av Malin igjen på fjøset, men det skyldes at det har kommet få kvigekalver etter disse kyrne som kunne føre linja videre. Torbjørn trekker fram at det ikke har vært noe problem med lynnet på disse kyrne, og etter hans erfaring er det noe som lett kan følge kulinjene.

Utfôringsssystemer for alle produksjoner

Vi har alt fra det enkle til det mest avanserte system
til storfe og småfe.

For mer informasjon se www.felleskjopet.no

I-mek

Kompetanse
Løsninger
Produkter

Montering
Service
Optimalisering

www.felleskjopet.no

Felleskjøpet

Björg Heringstad
Avlsforsker Geno/ UMB
bjorg.heringstad@geno.no

Morten Svendsen
Avlsforsker Geno

Trygve R. Solberg
Avlssjef Geno

Nordisk referanse for genomisk

» I desember 2010 inngikk Geno og Viking Genetics en avtale om å etablere en felles referansepopulasjon for nordiske røde raser for bruk i genomisk seleksjon. Vi har nå undersøkt om dette gir bedre sikkerhet på genombaserte avlsverdier for NRF-okser.

I genombasert avl tar en utgangspunkt i en såkalt referansepopulasjon som består av dyr som er genotypa (har SNP-data/genetiske markører) og som har opplysninger om egenskapene vi er interessert i. I vårt tilfelle består referansepopulasjonen av okser som er genotypa og som er avkomsgranska med store avkomsgrupper. Sammenhengen mellom genetiske markører (SNP-er) og hver enkelt egenskap beregnes i referansepopulasjonen. Resultatet er verdien av den enkelte SNP og brukes for å beregne genombaserte avlsverdier (summen av SNP-effektene) for nye dyr som blir genotypa. På denne måten kan man si noe om det genetiske potensialet til unge dyr uten egne prestasjoner.

Hvor sikre er genombaserte avlsverdier?

Sammenhengen eller korrelasjonen mellom genombaserte avlsverdier og oksens sanne avlsverdi er et mål på presisjonen eller sikkerheten på genombaserte avlsverdier. Det nærmeste vi kommer sann avlsverdi er avlsverdien til avkomsgranska okser. Vi brukte derfor ferdig avkomsgranska okser for å teste sikkerheten. Her inkluderte vi 281 okser fra de tre siste årgangene av NRF-okser for å teste sikkerhet på genombaserte avlsverdier basert på norsk og felles nordisk referansepopulasjon. Tabellen viser korrelasjoner mellom genombaserte- og tradisjonelle avlsverdier for noen viktige egenskaper. Korrelasjon er et tall mellom -1 og 1, der 1 betyr perfekt sammenheng og 0 betyr ingen sammenheng. Tabellen viser relativt god sammenheng for mjølkeproduksjonsegenskaper, med korrelasjoner rundt 0,6, og langt dårligere sikkerhet for fruktbarhet, med korrelasjoner mellom 0,3 og 0,4.

Referansepopulasjon

Felles nordisk referansepopulasjon består av mer enn 7 000 avkomsgranskede okser, hvorav cirka 2 800 er NRF og vel 4 400 er Viking Rød (SRB, Finsk Ayrshire og RDM). Med flere okser i referansepopulasjonen skulle en forvente at sikkerheten på de genombaserte avlsverdiene ble bedre. De foreløpige resultatene viser imidlertid kun marginale forbedringer,

med størst utslag for produksjonsegenskaper. For helse og fruktbarhet økte ikke sikkerheten når vi brukte felles nordisk referansepopulasjon.

Forskere i Danmark har gjort tilsvarende beregninger for de røde rasene i Viking. De finner lignende resultater, med marginale forbedringer av sikkerheten for produksjons- og eksteriøregenskaper og liten eller ingen endring for helse- og fruktbarhetsegenskaper

Genombaserte avlsverdier kan fastsettes allerede på kalvestadiet, men sikkerheten må bli bedre før Geno fullt ut kan ta i bruk slike avlsverdier i avlsarbeidet. Foto: Solveig Goplen

populasjon seleksjon

ved bruk av felles nordisk referansepopulasjon.

Utfordringer

For at Geno skal kunne ta i bruk genombaserte avlsverdier fullt ut i avlsarbeidet må vi ha bedre sikkerhet på avlsverdiene, også for helse- og fruktbarhetssegenskaper. Vi jobber med dette, og vil blant annet arbeide videre med hvordan vi best kan utnytte felles nordisk referansepopulasjon. Andre sentrale områder er genotyping med flere genetiske markører (777 000 SNP-chip) og bedre metoder for beregning av genombaserte avlsverdier.

Presentert på EAAP-kongress i Stavanger

Disse resultatene fra bruk av felles nordisk referansepopulasjon ble i august 2011 presentert på den europeiske husdyrkongressen (EAAP) i Stavanger (www.eaap2011.com):

Heringstad, B., G. Su, T.R. Solberg, B. Guldbrandtsen, M. Svendsen, and M.S. Lund. 2011. Genomic predictions based on a joint reference population for Scandinavian red breeds. Book of abstracts of the 62nd Annual meeting of the EAAP, 29.

Tabell 1. Presisjonen på genombaserte avlsverdier for NRF-okser. Korrelasjoner mellom oksens offisielle avlsverdi fra avkomsgransking og genombaserte avlsverdier beregnet fra norsk og felles nordisk referansepopulasjon (281 NRF-okser).

Egenskap	Referansepopulasjon	
	Norsk	Felles nordisk
Mjølkk, kg	0,59	0,61
Protein, kg	0,51	0,61
Fett, kg	0,60	0,65
Celletall	0,58	0,61
Mastitt	0,47	0,44
Ikke-omløp 56 dager, kviger	0,34	0,27
Ikke-omløp 56 dager, kyr	0,37	0,34
Intervall kalving til 1. inseminering	0,31	0,29
Kalvingsintervall	0,35	0,28

PRISGUNSTIG NYHET I NORGE!

Siloen kan overfylles uten fare for den som pakker. 23 graders vinkel på vegger gir skikkelig pakking helt ut til kanten. Gjennomkjøring i siloen gir rask tømning av lass. Overflatevannet renner utover kanten og i dreneringen. Enkel å utvide og hurtig demontering. Overskuddsmasse fra grunnarbeid brukes som en del av veggkonstruksjonen. Profiling av elementene gir maksimal utnyttelse og gjør siloen lite synlig i terrenget. - **Unngå frossent fôr!**

Kunnskap og kvalitet
BB agro
HUSDYRTEKNIKK
Telefon: 69 12 68 00 - www.bbagro.no

LES BUSKAPSAKER PÅ
www.geno.no

» I oktober deltok Asbjørn Helland og Anne Guro Larsgard på det årlige ERDB-møtet. Det årlige møtet i organisasjonen for europeiske røde melkeraser ble dette året avholdt i Jönköping i forbindelse med Elmia-messa.

Anne Guro Larsgard

Husdyrkonsulent i Geno
Anne.guro.larsgard@geno.no

ERDB-møte i Sverige

» ERDB (European Red Dairy Breed) er en organisasjon som har som formål å ivareta de røde mjølkeku-populasjonene i Europa. Dette skal skje gjennom gjensidig utveksling av informasjon, samt samarbeid omkring enkeltsaker. I tillegg til de nordiske landene, er Tyskland, Polen, Russland og de baltiske landene deltakere.

Ny president fra Tyskland

Representanter fra hvert land møtes årlig for å gjennomgå

status for de ulike rasene, samt diskuterer aktuelle saker av felles interesse. På møtet i Jönköping manglet bare representanter fra Russlan og Polen.

De siste årene har Mats Eriksson, som er styreleder i SRB, vært president i organisasjonen. På høstens møte ble Christina Schlüter fra Tyskland valgt som ny president. Hun representerer Angler-rasen. Asbjørn Helland ble valgt til nestleder. Danmark ved Jakob Voergaard har nå ansvar for

sekretariatsfunksjonene i organisasjonen.

Status på de røde rasene i Norden

Alle landene som var representert viser til en nedgang i antall rød kyr. I tillegg til at det er en generell reduksjon i antall mjølkekyr, er tendensen at antall røde dyr reduseres raskere enn de svarte (Holstein). Dette har sin årsak i at de røde rasene i større grad er til stede i små besetninger, og det er disse

besetningene som hyppigst faller fra. Et unntak er Danmark, der antall inseminasjoner med rødt er på vei opp. Dette skyldes økt fokus på krysningsavl, og dette viser seg derfor ikke igjen i en økende populasjonsstørrelse for de røde. Tabell 1 gir en oversikt over de ulike røde rasene, og et anslag på størrelsen på de ulike populasjonene (antall kyr som inngår i registreringssystemet). Dersom de røde rasene i Danmark, Finland og Sverige betraktes som ulike populasjoner, er NRF-rasen den absolutt største røde populasjonen i Norden.

Økonomiske sammenligninger

I Sverige gjøres det to ganger per år økonomiske sammenligninger av lønnsomheten av de svarte og de røde kyrne. Da det er en del besetninger som har både SRB og Holstein ligger det godt til rette for å gjøre slike studier der. Forskjellene i kroner per ku og år er svært liten, og de siste beregningene viser at den nå er i SRB sin favør. Med redusert mjølkepris, øker forskjellene til fordel for rødt. Det er også gjort eksteriørmessige sammenligninger basert på alle innrapporterte målinger gjort av avlsrådgiverne. Disse er foreløpig ikke publisert, men vi ble fortalt at det ikke var funnet noen forskjeller.

Fagtema

De ulike fagtema som ble presentert på møtet var klauvhelse i avlsmålet, kjønnsseparert X-Vik sæd, status for genomisk seleksjon på de røde rasene i Viking, resultater fra utprøving av SpermVital og implementering av et felles avlsprogram i Viking.

Mens det er en generell nedgang i røde kyr går inseminasjonstallene med RDM i Danmark opp. Det skyldes økt interesse for krysningsavl. Foto: Rasmus Lang-Ree

Tabell. De røde rasene og et anslag på størrelsen på de ulike populasjonene

Land	Rasenavn	Antall dyr
Danmark	Rødt dansk melkekvæg (RDM)	37 000
Estland	Estonisk rødt	20 600
Finland	Finsk Ayrshire (FAY)	147 130
Tyskland	Angler	11 200
Latvia	Latvisk Brun	120 000
Litauen	Litauisk Rød	82 240
Norge	Norsk Rødt Fe	200 000
Polen	Polsk Rød	1 800
Sverige	Svensk Rød Buskap (SRB)	116 400
Russland	Rød Steppe Rase	96 000

mer frihet
bedre oversikt
mer melk

Lely og Fjøs systemer – En sterk kombinasjon!

Fjøs systemer begynte å selge Lely Astronaut melkerobot i 2002. Samarbeidet ble formalisert i 2007, gjennom etableringen av 4 Lely Center i Norge. Med Lelys innovative produkter og Fjøs systemers dyktige planleggere, får du en løsning som både bonde og dyr vil trives med.

www.thenaturalwayofmilking.com

www.fjossystemer.no

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

innovators in agriculture

Lely Center Nærbø
Melketeknikk Vest
4365 Nærbø
Tlf. 51 43 39 60

Lely Center Revetal
Melketeknikk Sør
3174 Revetal
Tlf. 33 30 69 61

Lely Center Fåvang
Melketeknikk Øst
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00

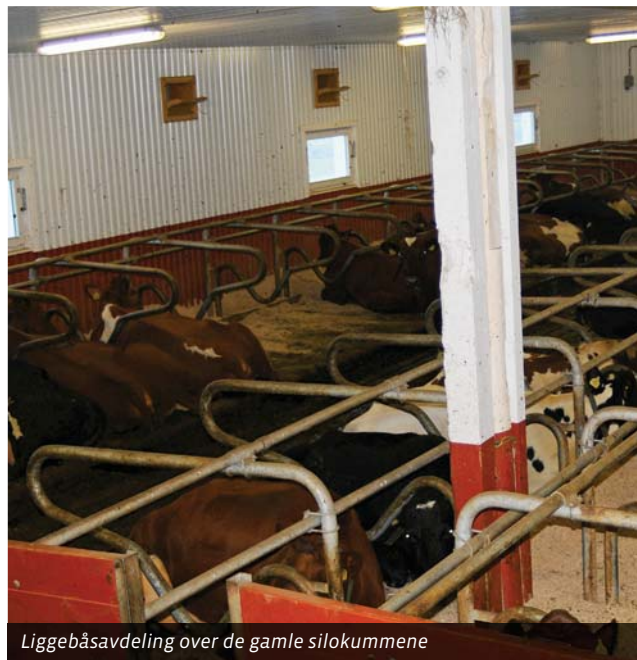
Lely Center Heimdal
Melketeknikk Midt Norge
7080 Heimdal
Tlf. 72 89 41 00

Tre år på «skrytelisten» i Buskap

Solveig Goplen
solveig.goplen@geno.no
tekst og foto

Det viktigste redskapet er å bruke hode, mener Ivar Fyksen

Liggebåsavdeling over de gamle silokummene

» Tommelfingerregler, møkkskraping og gammeldags føring gir resultater

– Vi sitter inne og eter dugurd, det er stort sett her vi sitt, sier Ivar Fyksen med et lurt smil. Rutiner er viktig både for ku og folk. Snart skal kua få en ny porsjon med grovfôr. Kara må bare få spist og pratet litt. Siste Buskap ligger på bordet, Ivar rister på hodet.

– Sinkuføringa her på garden er ikke noe og skrive om. Egen sinkuavdeling var vanskelig å få til ved ombygging av eksisterende fjøs. Vi gjør alt galt – Ivar er tydelig litt betenkt. Han tar et par slurker kaffe og begynner å fortelle om den gangen Harald Volden var innom fjøset. Han sparket halmen unna et par kyr som Ivar i beste mening hadde gitt kyrne i tillegg til tidlig høsta silo. Harald var snar til å påpeke at halm bare tok opp unødig plass i vomma. Fra den dagen var det slutt på halmføring på Fyksen. Det er verre med det andre rådet som de fikk. Ja, det var vel så sterkt at Harald hadde antydnet at sinkyrne kunne komme til

å kollapse på grunn alt for sterk føring i sintida. Likevel forteller tallene fra de tre siste årene at frekvensen av mjølkefeber er svært låg, 1–3 kyr i året.

– Nei, dette er ikke noe å skrive om, jeg leser mye fagblader og snapper opp litt her og der. Jeg sa ja til å stille opp i Buskap fordi jeg syns det er artig å lese om andre, sier Ivar.

I Norgestoppen på grovføropptak

Det at Fyksen Samdrift har 10 000 kilo i ytelse og et faktisk grovføropptak nær 11 FEm målt gjennom Tine Effektivitetsanalyse er vel kanskje god nok grunn til å besøke besetningen. Våren 2008 flyttet de inn i det ombygde bås fjøset med fire liggebåsrekker over arealet som tidligere rommet plansiloer. I området mellom liggebåsavdelinga og det gamle bås fjøset ble det plassert en blå robot. Førbrettet er det samme som

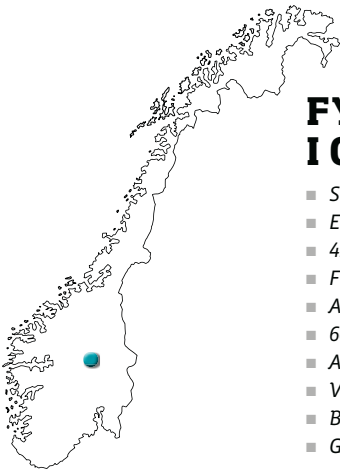
i det gamle fjøset. På Fyksen mjølket kua brukbart også før de flyttet inn i det ombygde fjøset, men avdråtten var absolutt mer moderat, 7 500 kilo, mot nå 10 000 kilo. Ivar sier at lausdrift og robot har vært en suksess, både når det gjelder ytelse og helse.

Han tror at det er hyppig tildeling av tidlig slått grovfôr som er mye av hemmeligheten bak ytelsen. I tillegg fungerer det ombygde fjøset godt. Fem ganger i døgnet få dyra nytt grovfôr, to ganger i forbindelse med morgen og kveldsstellet og en gang etter klokka ni om kvelden.

Kraftfôrstrategi

Ivar forteller at han fører sterkere enn anbefalingene fra Tine.

– Tine Optifôr og jeg er nokså enige de første 120 dagene, men så skeier jeg skikkelig ut. Jeg gir 1/3 av det kua mjølker med kraftfôr helt til det er att 60 dager til kua skal være avsint.

FYKSEN SAMDRIFT I GAUSDAL I OPPLAND

- Sigrid og Ivar Fykse
- En ansatt og tilfeldig hjelp av familiemedlemmer
- 450 000 i kvote
- Framføring av både egne og innkjøpte okser.
- Avdrått på 10 000 kilo EKM
- 600 dekar grovfôr
- Avling 490 FEm/dekar
- Variabel grovfôrkostnad 61øre
- Brutto grovfôrkostnad 1,66 kroner
- Grovfôropptak målt gjennom EK 10,9 FEm

Enkel mekaniseringslinje, grabb, rundballekutter, skinnegående fôrutlegger. Erik Øihaugen er ansatt

FAKTA

SLIK BEREGNES GROVFÔROPPTAKET I EK

Grovfôropptak i Tine effektivitetsanalyse

Hvordan grovfôropptaket i mjølkeproduksjonen beregnes i effektivitetsanalysen kan beskrives med følgende trinn:

1 Besetningens samlede fôrkrav beregnes ut fra totalt antall fôrdager i de respektive driftsgreiner, og produksjonen som er gjennomført. Det vil si fôrbehov til mjølk, vedlikehold, fôster og tilvekst (kjøttproduksjon) innen egen besetning.

= **Beregna samla fôrkrav i besetningen (Oppgis i FEm)**

2 Innkjøpte og egne fôrmidler utenom grovfôr i regnskapsåret, hentes fra gardsregnskapet og korrigeres for statusendringer.

= **Faktisk tilgjengelig fôrmengde utenom grovfôr (oppgis i FEm)**

3 Grovfôrforbruket i besetningen framkommer nå som en differanse:

Samla fôrkrav i besetningen

– Faktisk tilgjengelig fôrmengde utenom grovfôr

= **Samla grovfôrforbruk i besetningen (Målt som FEm)**

Forbruket av innkjøpte og egne fôrmidler utenom grovfôr rapporteres også via Kukontroll og tilleggsopplysninger fra bonde. Denne rapporteringa benyttes som fordelingsnøkkel for å dele ut den tilgjengelige mengden som er framkommet i regnskapet på de ulike driftsgreiner. Er det avvik mellom tilgjengelig mengde og rapportert mengde, blir de rapporterte mengdene korrigert slik at de treffer med den samla tilgjengelig mengden ut fra relativt forbruk rapportert.

For å finne grovfôropptaket per ku og dag i mjølkeproduksjonen fordeles til slutt det samla grovfôrforbruket i mjølkeproduksjonen på det totale antall fôrdager som besetningen har hatt i kalenderåret i driftsgreina.

Da settes de på nedtrapping til 0. Førstegangskalvere får en kilo ekstra gjennom hele laktasjonen, det er en gammel god regel som jeg holder fast på. Kraftfôret er Formel Energi 90. Det tåler kua godt. Vi skraper møkk på spaltene to ganger om dagen og følger med på konsistensen på møkka. Møkka skal være blaut, men ikke flyte utover, sier Ivar. Mjølka er tørrstoffrik, og urea ligger mellom 4,5–6,5 hele året. Kyrne kalver i to puljer, ei pulje i mars/april og ei pulje i september/oktober. Sist år hadde besetningen 68 kalvinger.

Fôrdyrking uten møkk på eng

På Fykse er det treårig eng med timotei, engsvingel og kløver. Tredje års eng slås tre ganger, mens første og andre års eng slås to ganger. Deretter lett beiting utover høsten etter behov.

Alt fôret høstes i rundballer fortrinnsvis med tre liter Ensil 1

» Tre år på «skrytelista» i Buskap

Tabell 1. Nøkkeltall fra EK

Årsresultat TINE Effektivitetsanalyse 2010

Produsent : 05 22 1066

Fykse Samdrift DA
2651 ØSTRE GAUSDAL

Utskriftsdato : 19.11.2011

Effektivitet

Ressursgrunnlag		2010	2009	Ref.gr 2010 (28 bruk)
1	Beregna grovfôrareal daa	634	0	674
2	Mjølkekvote liter	448068	0	509675
Grovfôr				
3	Brutto grovfôrkostnad kr/FEm	1,66	0,00	1,99
4	Variabel grovfôrkostnad kr/FEm	0,61	0,00	0,59
5	Avling FEm/daa	490	0	506
Mjølkeproduksjon				
6	Mjølke minus fôr kr/l	2,93	0,00	2,93
8	Forbruksartikler/strø kr/l	0,07	0	0,09
9	Kvalitetstillegg kr/l	0,40	0,41	
Kjøttproduksjon				
10	Kg kjøtt produsert pr årsku	478	0	315
11	Kjøtt minus fôr kr/kg prod.	16,38	0,00	20,52
12	Livdyrkjøp kr/l mjølk	0,29	0,00	0,18
Fruktbarhet				
13	FS-tall	75	64	
14	Alder ved 1.kalving mnd	25,3	0,0	25,6
15	Inseminasjonskostnader kr/l	0,09	0	0,12
Dyrehelse				
16	Veterinær-/medisinkostnad kr/l	0,08	0	0,10

per bunt. Buntene har en diameter på 1,20–1,50. Ivar er ikke spesielt opptatt av fortørking, men han vil ha pent vær. Etter slåing presses rundballene etter fem timer.

Derimot er Ivar opptatt av å sette sammen fôrassjonen slik at han tilbyr flere typer rundballer på samme dag. Han sender ikke nødvendigvis inn fôrprøver, men han bruker rett slett hodet.

Robot og beite

Ivar er opptatt av at kyrne skal ta opp mye av grovfôret ute på beite. Til beite brukes 85 dekar med eng som det nå er 12 år siden ble snudd. Kyrne får kun vann i liggeavdelinga, det betyr i praksis før de passerer roboten. Mjølkingintervallet opprettholdes også om sommeren. I følge Ivar er beiting ganske uproblematisk, selv om han medgir at han måtte fôre litt ekstra i sommer da det regnet som verst.

Semin på alt

Etter at oxen gikk til angrep på bonden ble det slutt på bruk av gardsokse på Fykse. Ivar erkjenner at det rett og slett gikk ut over livskvaliteten til folk i nabolaget. Flere valgte og la være å gå tur fordi oxen var ute med kvigene.

Nå er det kun semin og hjelpemiddel for å lykkes med det er hodet og en skarve brunstkalender. Sist år var kalvingsintervallet 12,1 måneder og kvigene kalvet inn ved 25 måneder. Seminkostnadene holdes nede. Ivar velger som regel ungoxer ved omløp. Det har resultert i at avlsrådgiveren har arbeid langt bortimot en dag når døtrene skal vurderes. Ivar viser fram lista med avlsverdier, der er det mange med lave verdier ned mot minus 20, men og flere med pluss 10.

– Noen må jo bruke ungoxer og, sier Ivar.

Oppdrett skaper hodebry

Kalvene er utfordring nummer en hos Fykse Samdrift. Selv med ny kalveavdeling i andre etasje på fjøset er det problemer med lungerelaterte sjukdommer. I vinter blir det prøvd med vaksiner mot BRSV. Likevel er kvigene store når de kalver inn, og ytelsen på førstegangskalvere er 8 300 kilo. Ivar forteller at han fôrer kvigekalvene like sterkt som oksekalvene, ja de får opp til tre kilo kraftfôr, men når de passerer året blir de satt på bare silo etter appetitt.

EK avslører at det er penger i ku

Det er levert 451 000 liter til full pris i 2010 og 51 okseslakt. Dekningsbidraget er på 2,3 millioner med tilskudd, mens uten tilskudd er det på 1,7 millioner. EK er kjørt som om Fykse var et enkeltbruk, og det er betalt for grovfôr fra de andre deltakerne. Det er også utbetalt godtgjørelse for kvote. Det betyr at det er 2,3 millioner til å dekke opp faste kostnader til fjøs, maskiner, innleid hjelp og familiens arbeid.

Tid for storfe

www.fjossystemer.no

Fjøs-systemer bruker mye tid på storfe, slik at du kan bruke litt mindre.
Vi har plukket ut de beste produktene fordi vi vet hvordan effektive fjøs bygges og driftes.
Og gode fjøs gir mer tid. Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.
Vi planlegger, prosjekterer, innreder og bygger komplette fjøs – fra gulv til tak.

• Lely – melkerobot – skraperobot – førskyver – kalveautomat • Innredning • Gjødselhåndtering
• Føring • Agrilight • Ventilasjon • Gummimatter for gang- og liggeareal • Vannopplegg • Betongspalter

Se www.fjossystemer.no for våre løsninger til storfe.

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

Øst
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
ost@fjossystemer.no

Sør
3174 Revetal
Tlf. 33 33 69 61
sor@fjossystemer.no

Vest
4365 Nærbø
Tlf. 51 43 39 60
vest@fjossystemer.no

Nordvest
6770 Nordfjordeid
Tlf. 57 86 25 05
nordvest@fjossystemer.no

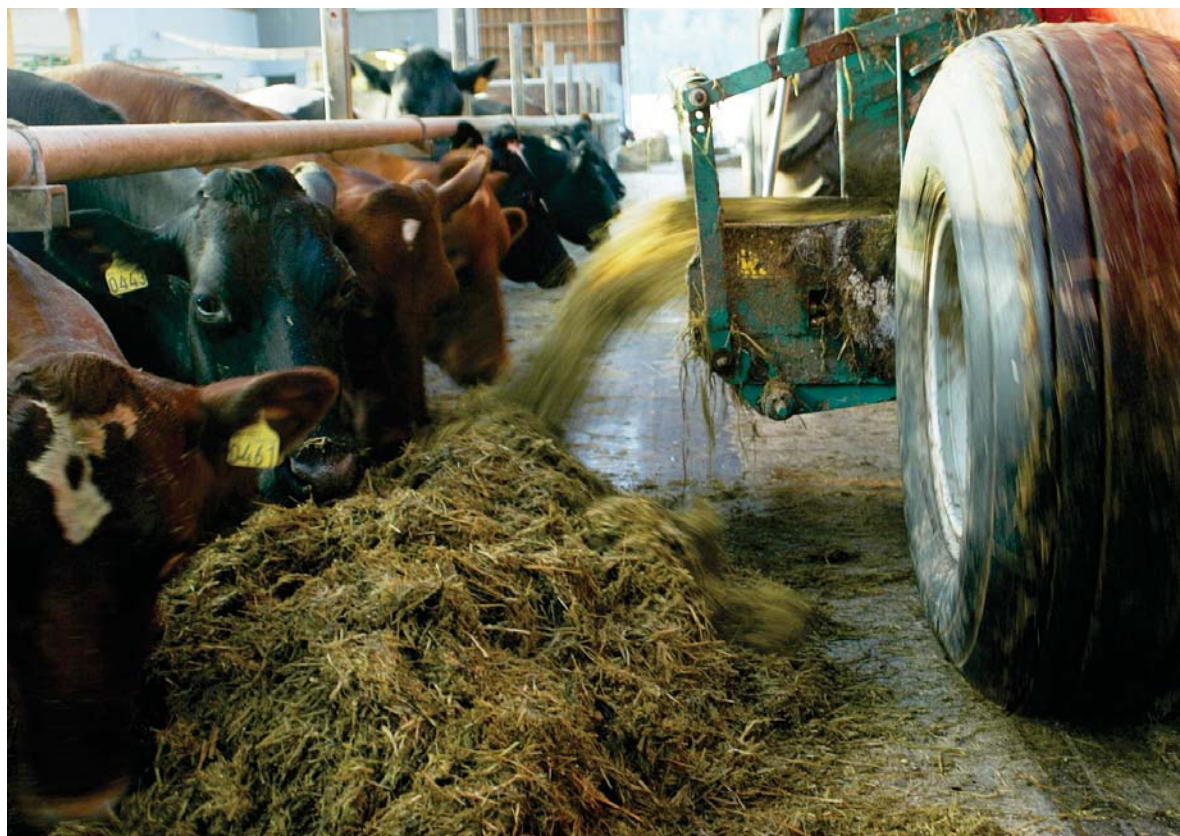
Midt
7473 Trondheim
Tlf. 72 89 41 00
midt@fjossystemer.no

Bygg
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
bygg@fjossystemer.no

»» Hvor mye kraftfôr må vi «betale» kyrne med for at de skal gå til roboten? Trenger vi ekstra kraftfôrstasjoner eller kan det være til hinder for god kutrafikk?

Kraftfôr

Erik Brodshaug
Topp Team Fôring/
Tine Rådgiving
erik.brodshaug@tine.no
Tekst og foto

Ved kombinasjon fullfôr og melkerobot er utbyttingseffekten (substitusjonseffekten) ved å gi ekstra kraftfôr i melkeroboten stor. Å gi kyrne kraftfôr utover behovet vil dermed kun redusere opptaket av fullfôr.

»» En viktig grunn for å investere i melkerobot er redusert arbeidsbelastning og helst også mer melk i tanken. Klarer vi å kombinere disse to tingene, har vi oppnådd god avkastning til å betale for investeringen.

Hypig melking gir gevinst

Vi vet at regelmessig og hypig melking tidlig i laktasjonen gir gevinst i form av mer melk. Erfaringer og undersøkelser har vist at kyrnes motivasjon for å bli melket ikke er stor nok til å lokke dem til melkeroboten. Derimot er trangen til å få et langt bedre trekkplaster for å få kyrne til å gå til roboten. Tildeling av kraftfôr i melkeroboten er et av virkemidlene vi benytter for å få kyrne til å melke seg ofte nok.

Spørsmål om ekstra kraftfôrstasjon

Med større bruk følger økt fôrhandtering og innføring av ny teknikk. Bruken av fullfôrblendere ser ut til å øke i popularitet. Motivasjonen for å kjøpe seg fullfôrblender kan variere. Noen er først og fremst ute etter robust og egnet utsyr for å blande sammen ulike grovfôrkvaliteter, for på den måten å få utnyttet grovfôret bedre og sørge for mer stabilitet i fôringa. Andre oppdager mulighetene med å blande fullfôr (PMR) og kjøper seg fullfôrblender av den grunn. Da gjelder det å finne fram til en passende fullfôrblender som kombinerer godt med utnyttelsen av melkeroboten.

Spørsmålet som ofte kommer opp når det skal installeres melkerobot

i fullfôrbesetninger, er om det er nødvendig med ekstra kraftfôrstasjon i tillegg til roboten? Svaret på det er ikke helt enkelt og vil naturligvis avhenge av en del forutsetninger.

Ytelsesnivå

Når det dreier seg om besetninger med melkerobot og fullfôr eller delvis fullfôr (PMR), passer det gjerne best ved noe over middels ytelsesnivå. Alle melkende kyr må uansett ytelse lokkes med et minimum av kraftfôr for å la seg bli melket. Det finnes eksempler på besetninger som kjører kun fullfôr (TMR) og melkerobot uten innlagt kraftfôr, men da med styrt trafikksystem hvor kyrne må passere roboten for å komme tilbake fra fôrbrettet og til liggeavdelingen. Flere

stasjon i robotfjøs med fullfôr?

undersøkelser antyder minimumsrasjoner på 0,75 kilo kraftfôr for å gi tilstrekkelig belønning. Det betyr i praksis at 1,5 kilo kraftfôr i roboten vil være nødvendig dagsrasjon uansett ytelse, vel å merke ved fri kuttrafikk.

I topplaktasjon kan det være nødvendig, selv med en god basisblanding med fullfôr på fôrbrettet, å gi betydelig større mengder kraftfôr for å sikre kyrnes energiforsyning.

Av hensyn til kyrnes vommiljø og totale fôropptak, bør 2,5 kilo per besøk i roboten være maksimum kraftfôrmengde. Det innebærer at for kyr i topplaktasjon som melkes 3 ganger i gjennomsnitt maksimalt vil kunne få 7,5 kilo kraftfôr uten ekstra kraftfôrstasjon i fjøset.

Valg av fôringsstrategi

Hvor mye kraftfôr man må gi i tillegg til fullfôret vil avhenge av ytelsesnivå, men i tillegg hvilken fôringsstrategi man velger. I en fôringsituasjon hvor fullfôrblandinga på fôrbrettet er beregnet til å dekke behovet for vedlikehold og melkeproduksjon for anslagsvis 24 kilo melk for gjennomsnittskua i besetningen, vil det ikke være behov for større kraftfôrmengder enn at man kan benytte melkeroboten som eneste kraftfôrstasjon.

Et kjennetegnet for systemer med kombinasjonen fullfôr og melkerobot er at utbyttingseffekten (substitusjonseffekten) ved å gi ekstra kraftfôr i melkeroboten vil være stor. Mer kraftfôr enn strengt nødvendig ut fra kyrnes behov, vil dermed kun redusere opptaket av fullfôr.

Trafikksystem

Uregelmessighet i melkeintervall får betydning for melkeproduksjonen spesielt hos 1.kalvs kyr. Ettersom vi vet at kraftfôret er en viktig «motor» i kuttrafikken, kan det være fristende å øke kraftfôrmengdene i melkeroboten for å slippe å hente kyr. Flere forsøk har vist at denne strategien kun vil virke på kyrne som går regelmessig til

roboten av seg selv. De øvrige kyrne som vi gjerne vil slippe å hente, gir derimot liten eller ingen respons av økte kraftfôrmengder. Det kan være flere årsaker til dette. Rang, plass, golv og sykdom kan være bakenforliggende årsaker til at enkelte kyr vegrer seg for å oppsøke roboten mer enn absolutt nødvendig.

Det har vært prøvd ut ulike måter å få kyrne til å gå til roboten for å bli melket like ofte som vi gjerne vil ut fra ønsket om avdråttsøkning.

I litteraturen nevnes fire hovedmetoder;

- Styrt kuttrafikk
- «Sukkertøy»-konseptet
- Minimum av kraftfôr for å opprettholde nødvendig melkefrekvens
- Erstatte stivelse med fôrmidler med mer fordøyelig fiber

Styrt kuttrafikk løser langt på vei utfordringen med om kyrne vil gå i seg tiltenkt mengde kraftfôr. I tillegg til det kraftfôret kyrne får under melking, plasseres det gjerne ekstra kraftfôrstasjoner i ventearealet i tilknytning til melkeroboten. Graden av styring kan medføre at kyrne blir stående lenger å vente foran melkeroboten og/eller selekteringsporten. Lengre ventetid kan gå på bekostning av liggetid, men kanskje viktigst, forlenget ventetid kan redusere kyrnes etetid og dermed tørrstoffopptaket. Riktignok har kyr evne til å kompensere for færre fôrbesøk, med økt opptak per fôringsstille. Samtidig vet vi at færre store måltider kan ha negativ innvirkning på vommiljøet sammenlignet med flere mindre måltider fordelt gjennom døgnet.

Spesielt smakfullt kraftfôr

Det har vært utført flere forsøk for å måle eventuelle effekter av å benytte et spesielt smakelig kraftfôrmiddel i roboten for å gjøre den mer forlokkende. Resultatene viser at effekten av å innføre spesielt smakfullt kraftfôr virker en stund, men har en tendens til å avta etter relativt kort tid med tilvenning.

Når det gjelder det tredje punktet viser undersøkelser noe sprikende resultater. Israelske undersøkelser antyder at 4–5 kilo kraftfôr vil være et bra toppnivå for å sikre trafikken og samtidig vommiljøet og fullfôropptaket.

I mer ekstensive driftsopplegg hvor fullfôrrasjonen utgjør en mindre del av kyrnes energiforsyning, kan det være behov for å gjøre noe med kraftfôret slik at man kan gi større mengder uten de negative konsekvensene det kan medføre. Ved å redusere andelen vumløselig stivelse og protein i kraftfôret (eksempelvis soya og maisgluten), har man fått økning i melkeytelsen med økt mengde uten negative effekter på vommiljø, trafikk og fôropptak.

Kraftfôrtildelingssystem

På samme måte som det er ulike tilnærminger til kuttrafikk mellom robotleverandørene, er det også forskjeller i måten kraftfôret tildeles i roboten.

Lely har muligheter for å la kraftfôrtildelinga overstyre melkeroboten slik at kua ikke slippes ut før kraftfôrrasjonen er spist, selv om hun er ferdig melket. Dette kan særlig være en aktuell funksjon for 1.kalvs kyr som trenger litt ekstra tid på ete kraftfôret. Funksjonen er lite egnet dersom kapasiteten på melkeroboten er presset.

DeLaval har mindre muligheter til å la kraftfôrtildelinga styre tiden kua oppholder seg i melkeroboten. DeLavals løsning er å stoppe kraftfôrtildelinga basert på hvor mange spener roboten har igjen å melke. Argumentene for dette er først og fremst at det ikke skal bli igjen rester i krybba, men at det som registreres som opptatt kraftfôr skal være det som kua faktisk har spist. Utfordringen med denne metoden er å sikre at alle kyr har nok melketid inne i roboten slik at kraftfôrporjonerer rekker å mate ut mengden den skal innenfor tidsramma. Man kan øke utmatingshastigheten på kraftfôrporjonereren, men

► Kraftfôrstasjon i robotfjøs med fullfôr?

Forsøk viser at økte kraftfôrmengder i melkeroboten kun virker på kyrne som allerede går regelmessig til roboten, mens det er liten eller ingen respons hos de kyrne som ofte må hentes.

da vil risikoen for kraftfôrrester øke.

Restkraftfôr i kraftfôrstasjoner enten det gjelder melkeroboter eller vanlige kraftfôrstasjoner er veldig uheldig for fjøsmiljøet. Man kunne jo tro at restkraftfôr ville bidra til økt trafikk og det stemmer for så vidt. Problemet er bare at det som regel er kyr som verken skal ha mer kraftfôr eller trenger å gå flere ganger til roboten som vil oppta plass og delvis hindre svakt rangerte kyr adgang.

Dyrevelferd/Helse

Det kan være mange hindringer i veien for at kyrne skal kunne bevege seg fritt og naturlig i et robotfjøs. Tekniske begrensninger som plass foran inngangen til robotområdet, trange passasjer, glatte golv og liggebåsenes utforming er viktige faktorer som virker inn på dyrevelferden og produksjonsresultatene.

Også den generelle helsetilstanden i besetningen kan være av stor betydning for kutrafikken. Vi har allerede nevnt vommiljøet. Sunn velfungerende vom gir ikke bare gode forhold for fibernedbrytning og næringstilførsel for kua. God vomfunksjon sikrer

også at kyrne holder seg friske og faktisk beveger seg mer naturlig.

Jo lettere det er for kyrne å bevege seg rundt i fjøset, desto oftere besøker de roboten.

Godtebutikk og kamparena

Kraftfôrstasjoner i løsdriftsfjøs er i seg selv en «godtebutikk» for kyrne. Det gir oss gode muligheter for å styre kyrnes energiforsyning effektivt ved hjelp av teknikk. Baksiden av medaljen er at tiltrekningskraften en kraftfôrstasjon vil ha på kyrne skaper stasjonen om til en kamparena. Det er ikke uten grunn at bakport har blitt viktig ekstrastyr på kraftfôrstasjonene i mange fjøs.

Dersom man i et fullfôropplegg kommer til den konklusjon at man blir nødt til å ta ekstrakostnaden med ekstra kraftfôrstasjon tillegg til melkeroboten, vil det være lurt å sette inn flere stasjoner fordelt i fjøset. Det reduserer presset og gjør det vanskelig for enkeltkyr å vokte inngangen til alle stasjonene samtidig. I tradisjonelle løsdriftsfjøs uten melkerobot har det lenge vært en tommelfingerregel at det bør være en kraftfôrstasjon per 25 kyr.

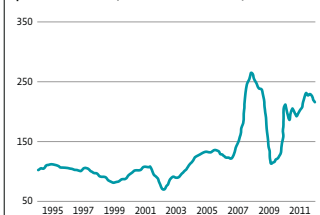
SMÅTT TIL NYTTE

Litt nedgang i prisene

FAO Food Outlook for november viser at verdensmarkedsprisene på meieriprodukter har falt litt tilbake fra de høye nivåene i første kvartal. Men prisen er fortsatt markant over prisleiet fram til 2007. Prisene vil bli mer sensitive for klimatiske variasjoner som påvirker fôravlinger, beitetilvekst og prisen innkjøpt fôr, fordi de offentlig pris-støtteordningene i stor grad er avvirket.

For 2011 er det ventet 2 prosent vekst i melkeproduksjonen globalt. Størst vil veksten bli i India (pluss 5 millioner tonn) og Kina (pluss 10 prosent i 2010 og ytterligere vekst på 7 prosent i 2011). Det er også ventet vekst på 10 til 15 prosent i Argentina og Uruguay på grunn av svært god beitesesong. I EU er det bare ventet vekst på 1 prosent som tilsvarer den årlige økningen i kvotene fram til avviklingen av kvotesystemet i 2015.

Figure 53. FAO international dairy price index (2002-2004=100)

The index is derived from a trade-weighted average of a selection of representative internationally traded dairy products.

FAO FOOD Outlook november 2011

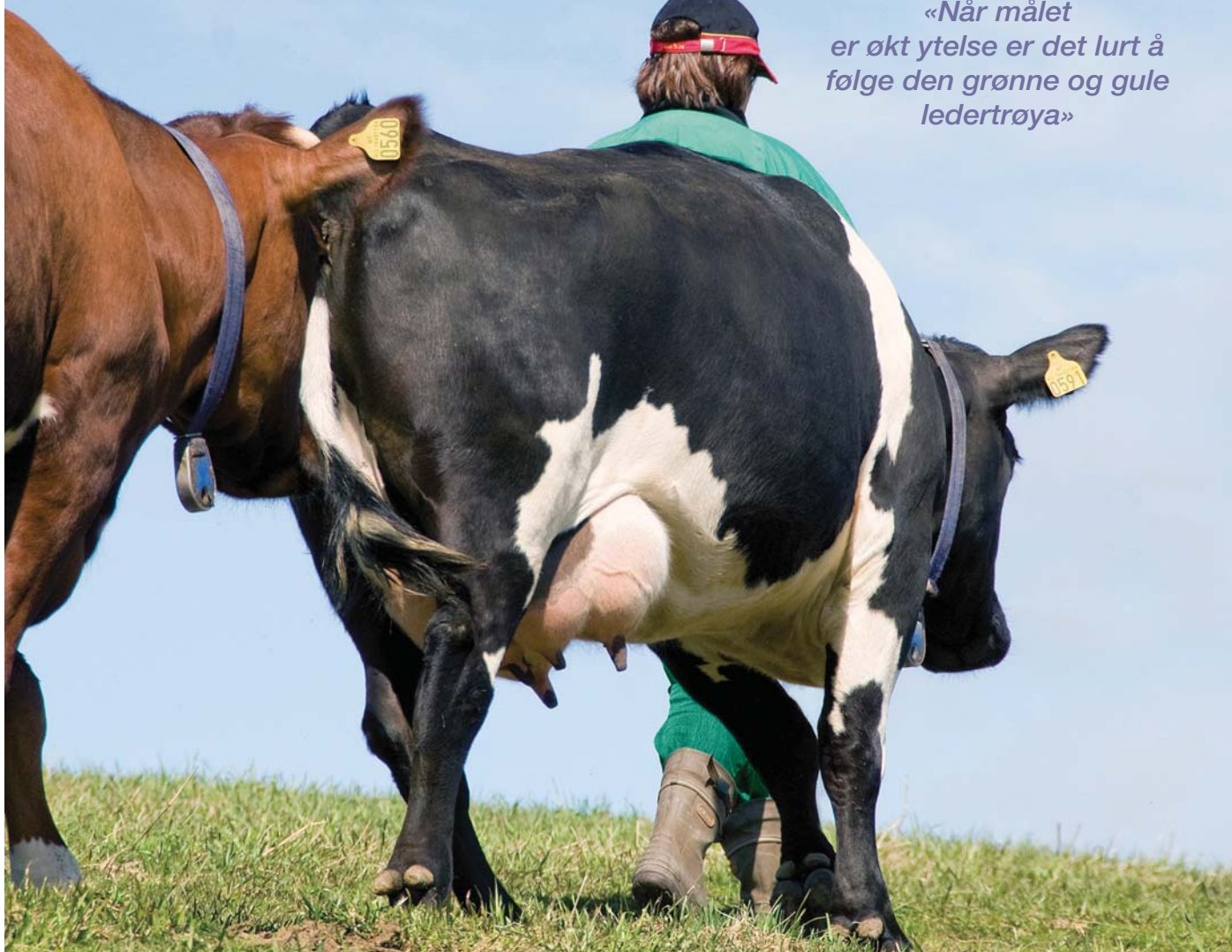
Maursyre hindrer varmgang

Selv om det ikke er et problem i den årstiden vi er inne i nå tar vi med at tilsetning av en til fem liter maursyre eller propionsyre per tonn fullfôrblending hindrer varmgang i fôret. Problemet med varmgang er størst hvis det er tendens til varmgang i siloen eller det blandes fôr til mer enn ett døgn. Varmedannelser i fôret gir vekst av bakterier og sopp, redusert fôropptak og tap av energi.

Kvæg Special 2 – 2011

FORMEL

«Når målet
er økt ytelse er det lurt å
følge den grønne og gule
ledertrøya»

Når målet er høgtytende kyr - FORMEL Energi!

- Høgt grovfôropptak
- Godt vommiljø
- God smakelighet

FORMEL Energi 80 og 90 – Felleskjøpets kraftfôr til høgtytende kyr

www.felleskjopet.no

» Melkeerstatninger blir brukt i stort omfang for å spare førkostnader eller for å oppnå gode tekniske løsninger ved bruk av fôringsautomater.

Lars Terje Nyhus

Topp Team Fôring
lars.terje.nyhus@tine.no

Melkeerstatninger

» Det er relativt små forskjeller mellom de ulike melkeerstatningene med hensyn til innhold av fett, protein og energi (se tabell). Kalvegodt er basert på melkeråvarer hvor skummetmjølkpulver og mysepulver er de største ingrediensene. Kalvegodt inneholder både melkefett og vegetabilsk fett i et forhold på omlag 50–50. I de øvrige melkeerstatningene er mysepulver og myseproteinpulver viktigste ingrediens sammen med hydrolysert hveteprotein. Fettkilden i disse blandingene er vegetabilsk olje. Alle kraftfôrleverandører selger melkeerstatninger, og det finns mange ulike blandinger. Kalvegodt er den eneste norsk-produserte melkeerstatningen. Sprayfo Blå er produsert i Nederland og inneholder norsk mysepulver. De andre importeres fra Nederland og Storbritannia av fôrfirmaer og noen maskinfirma. Prisene varierer med opp mot 200 kroner per sekk, det vil si opp mot 5 kroner per FEm. Hvis man har stort forbruk av melkeerstatning, kan det være god butikk å ta et par telefoner hvis man har flere aktuelle leverandører i området.

Blandingsforhold

Anbefalt blandingsforhold til de ulike blandingene varierer fra 100 til 125 gram pulver til 1

liter vatn. Etter mitt syn gir 100 gram pulver til 1 liter vatn ei for tynn blanding. Ferdig blanding vil da ha en tørrstoffprosent på 8,9 prosent. Bruker man 125 gram pulver til 1 liter vatn blir tørrstoffprosenten 10,8 prosent. Til sammenligning er tørrstoffprosenten i vanlig kumelk 12,5 prosent. Tørrstoffprosenten er viktig for at vi skal få en god koagulering av melka i løpen. Dette er og viktig for å unngå diare og for å få en god utnyttelse av næringa i melkeerstatninga.

Vanligste feilen er for tynn blanding

Den klart vanligste feilen som gjøres er for tynn blanding. Et eksempel: En 40 kilos kalv som skal vokse 600 gram per dag trenger cirka 1,6 FEm. Dette tilsvarer cirka 1 kilo pulver. Utblandet med 8,1 liter vatn gir dette 9,1 liter ferdig blanding med 11 prosent tørrstoff. (Så store mengder betinger fôring tre ganger per dag eller automat). Hvis vi er unøyaktig med utblandinga og gir bare 900 gram pulver + 8,1 liter vatn, så gir dette 9 liter ferdig blanding med 10 prosent tørrstoff. I tillegg til at man øker faren for diaré og dårlig utnyttelse av melka, så reduseres tilveksten til cirka 500 gram per dag.

FAKTA

HUSKELISTE FOR «MATMOR»

- Vær nøye med blandingsforholdet
- Husk å kalibrere automaten
- Sjekk også temperaturen på mjølka i automaten
- Ha gode rutiner for renhold av utstyret
- Invester i ei digital vekt for nøyaktig oppmåling

Kalvefôring krever nøyaktighet Foto: Lars Terje Nyhus

Høgere proteininnhold

Konnect Kavát har et høgere proteininnhold enn de øvrige melkeerstatningene. Denne har i forsøk gitt høgere tilvekst hos kalv og anbefales brukt der man ønsker høg tilvekst. Dette forutsetter at man blander ut slik det er anbefalt. Konnect Kavát er også anbefalt utblandet til 15 prosent tørrstoff, det vil si sterkere blanding.

Kalvegodt forsvinner

Kalvegodt inneholder en stor andel skummetmjølkpulver og dermed et høgt innhold av kasein. Dette fører til at Kalvegodt ikke løser seg like godt i vatn som de øvrige melkeerstatningene. Dette kan gi komplikasjoner med klumpdannelser i automater. Produksjonen av Kalvegodt er vedtatt nedlagt. Det betyr at Kalvegodt etter hvert vil bli borte fra markedet.

Tabell. Næringsinnhold i ulike typer melkeerstatning, slik det er oppgitt på produktblad tilgjengelig i 2011.

	Råprotein % av fôret	Råfett % av fôret	Råaske % av fôret	Netto-energi FEm/ kg pulver	Netto-energi MJ/kg pulver
Kalvegodt	20,0	18,2	8,4	1,56	10,8
Pluss Rustikk	23,0	18,0	7,5	1,60	11,0
Konnect Kavát	26,0	16,0	7,0	1,67*	11,4*
Elitekalv Unik	21,0	17,0	9,5	1,52	10,5
Denkamilk Kalvedrikk	19,0	15,3	11,1	1,56	10,8
Denkamilk Classic	19,0	15,3	11,1	1,56	10,8
Sprayfo Blå	21,0	16,5	10,0	1,67	11,4

*Omregnet fra Omsettelig energi på deklarasjonen

Vi takker alle våre kunder for godt samarbeid i 2011.

God Jul og Godt Nytt År

Vel møtt i 2012

Sprayfo melkeerstatning

Sprayfo sikkerhets pakke og micro fettpartikler innkapslet i protein.

Sloten syre mix

Villi Vital + Probiotic

Micro
innkapslet
fett

Prebiotic

Svært god fordøyelighet på melkeerstatning.

Basert på melkeråstoff levert av

Enkel blanding/transport Urban Melketralle/tank

Tilberedning og transport. Store hjul for enkel transport. Manuell eller computerkontrollert omrører med intervall. Tappekran og/eller batteridrevet doseringspistol.

4 størrelser - 100/150/200/250 ltr.

Kan leveres med elektrisk drift frem/tilbake. Pistol med tids eller mengdekontrollert tildeling. Fritt programbare melkemengder. Enkel kalibrering - vaskeprogram. Varmeelement og intervallomrøring.

God klauvhelse - en viktig faktor i melkeproduksjonen

Enkel klauvboks. Trilles inn på dyret.
For klauvpleie og veterinærbehandling.

KVK Hydr.klauv 4 modeller

Model 650-SP2. Hydr. løft av sele. Hydr. reg. av arbeidsstilling. Effektivt arbeidsløs

Organisasjons og avl preget

Mari Bjørke

Avdelingssjef organisasjon,
kommunikasjon og IT
mb@geno.no

I år deltok 262 Geno-tillitsvalgte på høstmøterunden. Geno-kontaktene har fått god kjennskap til den nye Geno Avlsplan og er à jour på det meste om Geno. Vi håper det inspirerer til god aktivitet i lokallagene i vinter!

Styreleder Asbjørn Helland eller regionalt styremedlem har ledet høstmøtene. Administrativ ledelse i Geno har også vært på de i alt 15 høstmøtene over hele landet der i alt 262 tillitsvalgte har møtt opp. For oss som har deltatt har det vært fantastisk moro å treffe så mange engasjerte Geno-tillitsvalgte. Og med en fram-møteprosent på vel 80 for hele landet kan vi ikke klage. Når det gjelder kjønnsrepresentasjonen så har hver fjerde som har deltatt, vært kvinne. De som har vært innkalt til møtene er alle

Genokontaktene i produsentlagene og Genos årsmøteutsendinger, samt representanter for Tine Rådgiving.

Medlemsorganisasjonen

Det ble invitert til en diskusjon om både valg av Genokontakter og årsmøteutsendinger til Geno. Årsmøteutsendinger kan godt velges på høstmøtene, uttrykte mange, men det er også viktig for Geno å beholde tilknytningen til Tine på regionnivå. Hvordan valgkomiteen skal fungere var mange opptatt av, så dette er en

diskusjon som vi helt sikkert kommer tilbake til. Mange var opptatt av at selve valget av Genokontakten i årssamlingen bør skje først og at vedkommende deretter automatisk blir en del av arbeidsutvalget (AU), ikke omvendt som nå. Dette for å sikre nok engasjement til den som får posisjonen. Mens andre igjen mente at Genokontakten slett ikke trenger være medlem i AU. Det vi kan konkludere er at det store flertall av Genokontaktene ønsker en felles lokal medlemsorganisasjon for både Tine og Geno. Styret får alle innspill og referater og vil foreslå framtidige løsninger senere. Vi har fanget opp behovet for at Genokontaktene får god oppfølging helt fra de er valgt enten de er nye eller erfarne tillitsvalgte.

Aslak Heinåli fra Rauma og Ottar Hanset fra Nesset i ivrig diskusjon med Randi Holien Bartnes som er valgkomite-medlem fra Midt, her på møtet på Høgset. Foto: Mari Bjørke

Kari Lauvdal og Øivind Aahus på møtet i Kristiansand. Foto: Eli Hveem Krogsti

utvikling

debatten

Varsle rådgiver om du lager avlsplan selv

Ikke mange av utsendingene hadde rukket å teste det nye verktøyet før det ble vist på høstmøtene. Mange ønsker nok å prøve dette nå, og det ble en oppfordring om å lage ku-kvelder der en først går i fjøset og deretter går inn og lager avlsplan for besetningen, helst med lærer. Geno skal strekke seg langt for å få dette til, men vi tror også at mange av avlsrådgiverne i Tine kan være gode lærere. Dessuten anbefales det å se på opptaket av webinarer til Anne Guro Larsgard om Geno Avlsplan.

Avlsarbeidet, genomisk seleksjon, oksemor og kvigevurdering

Etter å ha lest gjennom referat fra alle møtene er det en ting som går igjen: Ekstraspener må registreres. I tillegg ble det en del diskusjon om kvigevurderingene bør foretas over hele landet eller om vi kan klare oss med kvigevurdering i dyretette klynger. Det er enighet om at kvaliteten på kvigevurderingene er viktig, men det er delte meninger om kvigevurderingene kan kuttes enkelte plasser i landet med lange avstander og få dyr. Faren er at interessen for avlsarbeid reduseres i

enkelte områder, og lojaliteten til felles avlsarbeid kan ødelegges over tid. Men det aksepteres at det på grunn av effektivitetshensyn må velges vekk noen, bare ikke de samme hvert år. Oksemorvurderingene derimot er viktige å beholde, og mange uttrykte at de mente bonden selv kan bidra mer med å si fra om kalven er aktuell eller ikke.

GS, genomisk seleksjon, vil effektivisere kalveinnkjøpet når all logistikk er på plass. Da kan vi utelate dyr på et tidligere stadium på grunnlag av en ren gentest. Mange er spente på resultatet av dette!

Virtuelt Geno?

Kjennskap til Genos web og sosiale virtuelle nettverk viste seg å være svært varierende mellom regionene. Selv om Geno har mange facebookvenner så er det jammen en god del eiere som ikke er der enda også. Er du interessert, så let etter GenoNorge i ett ord eller Geno Global i to ord på Facebook! Mange setter pris på å få både sms og epost fra Geno for å bli minnet på ting, så her er nok et forbedringsområde for Geno sentralt, ikke minst overfor de tillitsvalgte. De som twitrer, følg Geno under navnet @Geno4u.

Styreleder Asbjørn Helland er godt fornøyd med framferte på over 80 prosent.
Foto: Mari Bjørke

Hva lurer Genokontaktene i sør på tro? Fra møtelyden i Kristiansand.
Foto: Eli Hveem Krogsti

Siv Karin Paulsen Rye fra Stjørdal og Arnt Olav Halseth fra Skaun på Heimdalmøtet. Foto: Mari Bjørke

» Organisasjons utvikling og avl preget debatten

Jan Ole Mellby overrekker Geno-entusiasprisen til Håkon Sørboen på møtet i Hokksund.

Valgkomiteen

Regional representant fra Genos sentrale valgkomite deltok på de fleste av høstmøtene og oppfordret til å komme med forslag nå utover høsten.

Alle medlemsvalgte styremedlemmer i Geno er på valg på årsmøtet i mars 2012, her er oversikten over dem alle samt når vedkommende

ble valgt inn i styret første gang. Det er flere funksjoner som er på valg, samlet oversikt finner du i årsmeldinga for 2010 (også på web).

- **Asbjørn Helland**, styreleder, fra midt, kom inn i styret i 1995
- **Jan Ole Mellby**, nestleder, fra øst, kom inn i 2009

- **Mari Trosten**, styremedlem fra nord, kom inn i 2008
- **Inger Lise Ingdal**, styremedlem, fra midt, kom inn i 2010
- **Torill Nina Midtkandal**, styremedlem fra vest kom inn i 2010
- **Jonas Hadland**, styremedlem fra sør kom inn i 2010

4 I STYRET

Det er viktig å ha disse høstmøtene slik at Genokontaktene får bruke såpass mye tid til å sette seg skikkelig inn i saker vi jobber med, lokalt og sentralt og at vi kan få gode innspill med til videre arbeid i organisasjonen vår, sier Inger Lise Ingdal.

Det ble også gitt signaler om at Geno må bli enda mer synlig i en felles medlemsorganisasjon og avlsarbeidet med fordel kan «spises» ytterligere. Det ble påpekt på alle møtene at høstmøtene er en svært viktig arena for Genokontaktene som kan føle seg litt alene lokalt, sier Mari Trosten.

Som vanleg stort engasjement og mange spørsmål i sør, seier Jonas Hadland.

I Loen var det fullt hus, godt engasjement og god flyt. Nok tid og vi nådde langt utover genokontaktene sine rekker sidan arrangøren var flink til å reklamere for vårt opplegg, seier Torill Nina Midtkandal.

Diskusjon i Loen, Nina Engelbrektsen med ryggen til, til venstre Karin Erdal Nesje og karene er fra venstre Anders K Mundal, Kyrre Rogne og Ove Johnny Hånes. Foto: Else Tømmerstøl

Fra venstre Rolf Kristian Blekken, Halså, Frode Grønmyr, Surnadal og Per Marius Hafsås Sunndal på Høgset-møtet. Foto: Mari Bjørke

Miljøvennlig rengjøring...

Nettopp nå er det aktuelt med de nye rengjøringsmidler uten klor, anbefalt av TINE!

Dix 3000

Horolith 3000

Ecolabs hygieneprodukter til rengjøring av melkeanlegg gir ekstra vaskekraft og inneholder ikke klor. Produktene er formulert slik at de er optimale til sirkulasjonsrengjøring av melkeanlegg og kjøletanker. **DIX 3000** og **Horolith 3000** er skumdempende og minimerer risikoen for kalkbelegg. Produktene oppløser effektivt proteinbelegg og smuss.

Fordeler

- Løser effektivt opp proteinutfellinger og smuss
- Tensidholdig for bedre fukt- og rengjøringsevne
- Skumdempet > 40°C
- Gode mikrobiologiske egenskaper
- Anbefalt av TINE til rengjøring av melkeutstyr
- Meget effektivt - lav dosering!

Ecolab a.s.
Stålverksvn. 1B
0601 OSLO
Telefon: +47 22 68 18 00
Servicetelefon: + 47 916 48 770
Faks: +47 22 68 20 50
www.ecolab.no

Din Ecolab leverandør:

ECOLAB®

» Vatn er det billigste fôrmiddelet vi har. Derfor er det ingen grunn til å spare på det.

Vatn til okser

Lars Terje Nyhus

Topp Team Fôring
lars.terje.nyhus@tine.no

Tekst og foto

» Vatn inngår praktisk talt i alle kroppens celler, og er viktig for alle prosessene i kroppen, så som temperaturregulering, vekst, reproduksjon, mjølkeproduksjon og mange andre prosesser i dyrekroppen. Det er også viktig at vatnet er rent og appetittlig.

Vannbehovet til drøvtyggere definerer vi som vatn i fôrmidlene pluss frivillig inntak av vatn. Restriksjoner i vanntilgang, gir reduksjon i fôropptak og dermed lavere produksjon.

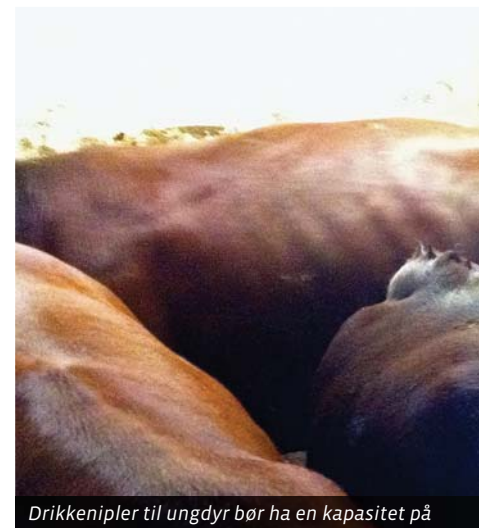
Mer enn ett drikkepunkt

I forsøk er det vist at det er størst inntak av vatn når dyra får drikke av åpne drikkekar. I tradisjonelle oksebinger med spaltegulv opplever mange det som upraktisk med drikkekar. Drikkekar ødelegges og kan ofte bli fulle av møkk. Mange velger derfor drikkenipler. Det finnes mange ulike typer og størrelser av nipler. Niplene egner seg til ulike dyregrupper. Til okser over 400 kilo er det ikke krav

om mer enn en nippel i bingen før det er flere enn åtte okser i bingen. Det forutsetter at nippelen er fritthengende. Hvis den ikke er fritthengende så er det krav om to nipler når det er mer enn fem, seks dyr i bingen. Etter min mening bør det uansett være to drikkepunkter per bingje. Dette også av dyrevelferdsmessige hensyn hvis den ene går tett eller i stykker. Plasseres det to drikkenipler per bingje, kan man også ha to ulike høyder på niplene. Dette er gunstig for binger med dyr i vekst. Atferdsstudier viser at det meste av vatnet blir drukket i forbindelse med at dyra eter eller rett etter mjølking. Storfe er flokkdyr som liker å gjøre ting sammen med andre. Det understreker bare behovet for mer enn ett drikkepunkt per bingje.

Plassering og kapasitet til niplene

Drikkeniipelen skal være montert slik at den har en vinkel på 15 grader,

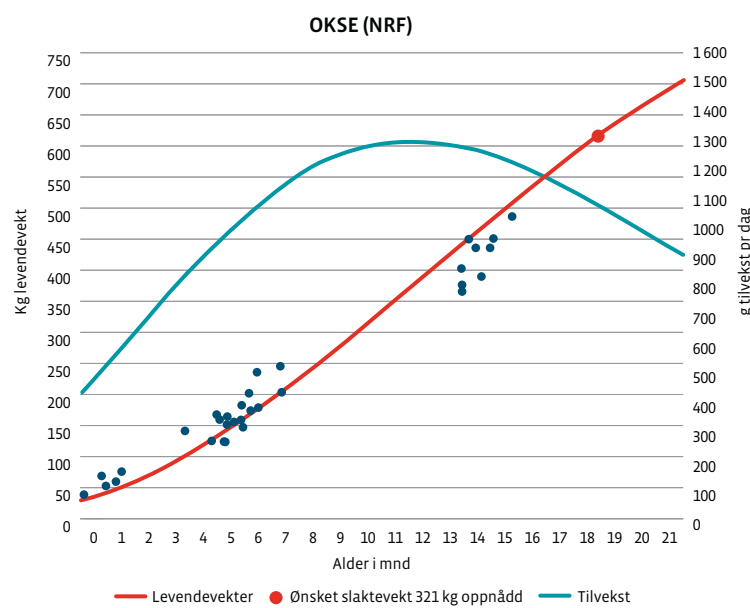
Drikkenipler til ungdyr bør ha en kapasitet på

og cirka 100 millimeter høyere enn mankehøgden på oksene. Drikkenipler til ungdyr bør ha en minste kapasitet på to til fire liter per minutt, helst mer. Det anbefales at dette kontrolleres av og til. At oksene står og drikker er ikke kontroll god nok. Det viser at det kommer vatn, men ikke hvor mye. Lav tilvekst til tross for god fôring kan tyde på for dårlig vanntilgang i bingen.

Vannmengde

Mengden vatn oksene trenger er oppgitt til tre til fem liter per kilo tørrstoffopptak. Dette inkluderer altså den fuktigheta som finnes i fôret. Hvis de får mye fuktig silo eller gras/beite vil vannbehovet være lavt sammenlignet med hvis de får mye kraftfôr og fortørket surfôr eller annet tørt fôr. Som praktikere er vi stort sett interessert i hvor mye vatn de trenger i tillegg til det de får gjennom fôret. Figuren 2 viser vannbehovet i tillegg til det vatnet som finnes i fôret i rasjoner med lave/moderate kraftfôrmengder. Det er her regnet med fem liter per kilo tørrstoff. Det er regnet på 20 og 50 prosent tørrstoff i grovfôret. I tillegg til at tørrstoffprosenten i fôret vil påvirke vannbehovet, vil også omgivelses-temperatur og tilførselen av salt/

Figur 1. Tilvekst. Tine produksjonskontroll kjøtt viser en besetning som har tatt mange brystmål. Kurva viser at oksene vokser godt mens de er kalver, men senere i framfôringsperioden ligger de godt under kurva. Er årsaken plass i bingen eller kan årsaken være rett og slett for lite vatn?

Sjukdomsatferd

Dyr endrer atferd under sjukdom, men det er forsket relativt lite på sjukdomsatferd hos storfe. Ved å gjøre dyr sjuke, er det mulig å studere slik endringer i atferden. Typiske atferdsendringer er ned-satt aktivitet, hudpleie, etelyst og sosial atferd. Slike atferdsendringer kan brukes til å diagnostisere sjukdom. Men det er også viktig å tilrettelegge slik at dyr kan utøve sjukdomsatferd, som for eksempel å søke seg litt bort fra flokken.

Endring i atferd hos 20 melkekyr etter at de ble påført E.coli-mastitt (Fogsgaard med flere).

	Kontroll (24 timer før)	Med mastitt
Komfort- atferd, frekvens	5,4 +/- 1,9	3,2 +/- 0,6
Drøvtygging, % av tiden	35 +/- 2	28 +/- 2
Eting, % av tiden	17 +/- 1	13 +/- 1
Står passiv, % av tiden	28 +/- 2	39 +/- 3

Ny Kvægforskning 5 - 2011

Ønsker SRB fri for Holstein

Medlemmer i SRB-foreningen protesterer mot at RDM (rød dansk) med mye holsteingener brukes i SRB-avlen. Til årsmøtet i august var det kommet inn seks saker som berørte nettopp innblandingen av holsteingener i avlen på de røde i Viking Genetics. Da Viking Genetics ble dannet ble det vedtatt at innslaget av Holstein i RDM skulle fases ut, men av ulike årsaker har dette gått langsommere enn planlagt. SRB-foreningen har tidligere vedtatt at holsteininnslaget kan være på maksimalt 12,5 prosent for stambokføring, men døtrer etter RDM-oksen Fastrup havner på 14 prosent og kan derfor ikke stambokføres som SRB-kyr. Gjennomføring av krav om maksimalt 12,5 prosent holsteininnslag i eliteokser som brukes i SRB-avlen, ville ekskludere RDM-okser som Cigarr (22 prosent Holstein) og Anton (24 prosent Holstein).

Husdjur 8 - 2011

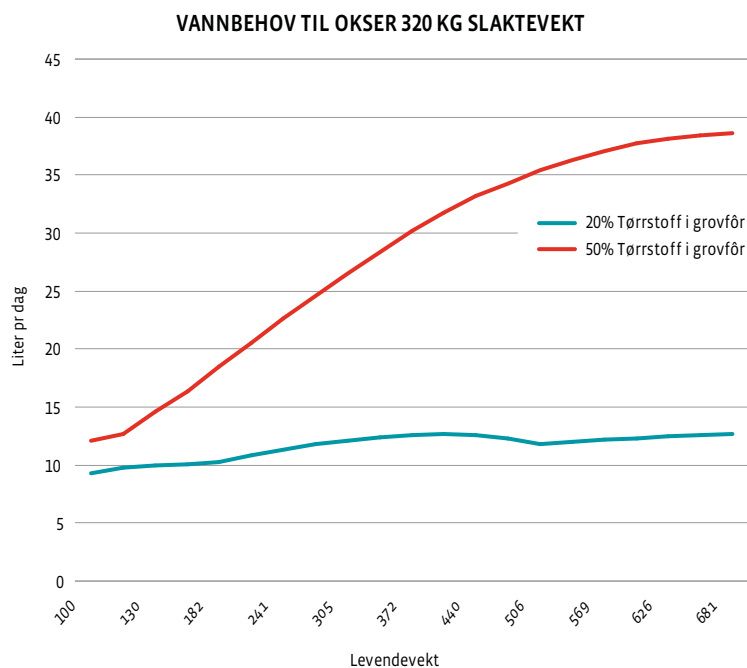
minst to til fire liter per minutt, men gjerne mer.

mineraler innvirker på vannbehovet.

Hvis oksene ikke har så stor tilvekst som fôringa skulle tilsi, så kan det hende at det er vannmangel som er årsaken. Vannforbruket er mulig å måle ved hjelp av en vannmåler

montert på vannledningen. Ved hjelp av Tine Optifôr kan vi beregne hva vannforbruket burde ha vært. En svikt i vannopptaket på 15–20 prosent er av stor betydning for fôropptak og produksjon.

Figur 2. Vannbehovet til okser gjennom framfôringstida

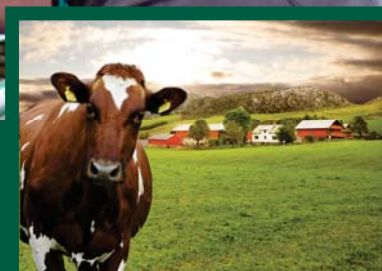

DYR SOM TRIVES GIR BEDRE INNTJENING.

DET ER SUNT BONDEVETT

Gardbruker
Ove Morten Sør-Reime

INNREDNINGER
Reime Agri AS er Norges største produsent av innredninger og rekvisita til husdyrrom, samt utstyr til gjødselbehandling. Innredningsløsningene er utviklet i nært samarbeid med forskningsinstitusjoner, forhandlere og dyktige brukere. Våre innredninger er kjent for solid kvalitet gjennom mange tiår.

Reime

REIME AGRIS AS

Vår hovedforhandler i Norge er **A-K Maskiner**

Jernbanevegen 21, 4365 Nærbø, 51 79 19 00, www.reimeagri.no

MI ONE

GEA MIONE MELKEROBOT

GEA Farm Technologies
WestfaliaSurge

GEA Mlone melkerobot bygger på mangeårig forskning og patenterte løsninger som gir unike brukeregenskaper og framtidrettede utvidelsesmuligheter. Mlone har et patentert påsett der spenene vaskes, tørkes, stimuleres og melkes i én operasjon. En robotarm kan betjene flere melkebokser og den modulære oppbygningen gjør at kapasiteten enkelt og rimelig kan doubles når besetningen blir større.

- » Unikt modulbasert robotkonsept. Kan bygges ut fra én til fem melkebokser
- » Samme robotarm betjener flere melkebokser
- » Unikt varmesøkende 3D-kamera gir raskt og presist påsett
- » Patentert system med vask og melk i samme spenekopp sikrer at det aldri melkes av en skitten spene
- » Mulig å skille ut melk fra en spene mens de øvrige melkes til tank
- » Kan tilpasses alle typer kuttrafikk
- » Enkelt å melke manuelt der det kreves

A-K
maskiner

www.a-k.no

STATUETTVINNERE

Siv Holt

Markedsleder i Geno
siv.kristin.holt@geno.no

» Eik-oppdretterne Sonja og Einar har levert fire kalver til Geno siden 2000, og dette viser at de har drevet et systematisk avlsarbeid i flere år.

Første toppokse fra Dalane

» I september – etter granskning 3-2011 – ble det klart at 10540 Eik får avlsstatuetten sammen med 10579 Eggtrøen. Oksen 10540 Eik er oppdrettet av Sonja og Einar Surdal på gården Eik i Lund kommune i Rogaland. Det er spesielt artig at avlsstatuetten kan deles ut til en oppdretter som holder til i et mindre husdyrmiljø i Dalane.

– Dette viser at det ikke bare er bøndene på Jæren som kan oppnå en slik hederspris, sier Einar Surdal.

Gården Eik

Gården Eik er en gammel gård og ligger i sentrum av bygda. Eik har mange bruk, og gården til Einar og Sonja har bruksnummer 3. Dette bruket kan følges tilbake til 1624 og har vært drevet sammenhengende siden da. Familien har vært eier av bruket de siste 100 årene.

Gården er på 60 dekar dyrket mark, men det leies inn 60 dekar i tillegg. Gården har hatt tilgang på den samme leiejorda i 40 år. Det gjelder å stelle godt med de som leier ut jord, mener Einar. Melkeknoten var på 114 000 liter da den ble solgt for to år siden. Kvoten ble gradvis økt fra den var 25 000 liter i 1970. Sonja og Einar bygde

nytt fjøs i 1970. De har alltid føret opp oksekalfene og hatt konsentrert kalving i august/september. I en periode hadde de purker og slaktegris i tillegg til melkeproduksjonen. I 1990 startet de med juletreproduksjon.

Sonja og Einar har tre barn og fem barnebarn. Nå har yngste sønn overtatt gården, og han driver med sau, kjøttproduksjon på storfe og juletreproduksjon.

Sonja har hatt jobb med regnskap og lønn for ulike firma i mange år, siden 1998 hos Lund regnskapskontor. Sonja har ført gårdsregnskapet i alle år.

Langsiktig avlsarbeid

På 1980 tallet var Einar med i styret i Rogaland NRF, og han har alltid vært interessert i avl. Melkemengde og lynne er de egenskapene han vurderer som viktigst. Ytelsen i besetningen har ligget på 6–7000 liter per årsku, men ytelsen er veldig avhengig av føring. Einar mener lynnet på NRF-kua har forbedret seg veldig gjennom de 40 årene de har drevet melkeproduksjon. Fruktbarhet er viktig i et driftsopplegg med konsentrert kalving. De kyrne som ikke produserer en kalv i året

Sonja og Einar Surdal med avlsdiplomet. Etter årsmøtet i Geno i mars kan de bringe med seg avlsstatuetten til Dalane. Foto: Siv Holt

utrangeres. Det er blitt slaktet mange gode kyr som ikke har tatt kalv raskt nok. Mora til 10540 Eik produserte 9 kalver med et sitt på 12,1 måneder mellom kalvene. Holdbare kyr er viktig. 10540 Eik kommer godt ut på lista over okser som gir døtre med god overlevelse (3.plass etter granskning 3-2011). 78 prosent av døtrene etter 10540 Eik overlever 1. laktasjon.

Valgte finsk okse

Når det gjelder kombinasjonen som gav kalven 10540 Eik så hadde Einar planlagt å bruke en god okse på kua 519 Løva, siden dette var ei ku han synes mye om. Han ønsker å gi en takk til inseminør Henrik Surdal, som for øvrig er hans tremenning. Henrik har rene supermarkedet i dunken sin, og dette gjør det mulig å få den oksen man ønsker å bruke. Einar og Henrik ble enige om at 23001 Luro er et godt valg til kunnummer 519 Løva. 5277 Ulsaker er morfar til 10540 Eik.

Et funksjonelt jur er viktig på ei god ku, og Løva fikk god omtale av sitt eksteriør på en vandrestilling (se bilde). De enkelte eliteoksene skulle gjerne blitt brukt lengre mener Einar, men han har forståelse for

Mora til Eik – 519 Løva fra vandrestilling i Lund i november 2006. Løva er resultat av 5277 Ulsaker brukt som ungoke. Foto: Tore Joa

STATUETTVINNERE

Første til Nord-

Rasmus Lang-Ree

rlr@geno.no

Tekst og foto

innavlsproblematikken. Rettferdig fordeling av sæd etter eliteoksene er også en utfordring i høysesongen i områder med konsentrert kalving.

Oksen som kalv

Sonja og Einar har ikke sett oksene, siden de leverte den som kalv. De har et ønske om å få se den igjen på Store Ree.

– 10540 Eik var en trivelig, rakelig og stor kalv, forteller Einar. Kalven var flink til å amme.

Driftsopplegget på gården Eik innebar at kalvene fikk amme mora til råmelksperioden var over. Deretter gikk fire kalver sammen med ei ku og fikk amme det de ønsket frem til de ble 100 kilo. Ikke alle kyrne godtok å amme kalver som ikke var deres egne.

I september 2006 var 10540 Eik ferdig testet på Øyer. Han hadde god tilvekst med 1 587 gram/dag i testperioden og veide 470 kilo ved 330 dagers alder. Han fikk 9 i tilvekstpoeng.

Tildeling av avlstatuett

Jonas Hadland, styremedlem i Geno, ringte til Sonja og Einar i september og fortalte at oksene deres 10540 Eik kom til å få tildelt avlstatuetten for 2005-årgangen. Senere ble de kontaktet av Avis Agder, Dalane Tidene og Stavanger Aftenblad. VG har hatt to oppslag om oksene. Sonja og Einar er stolte av prisen, men er litt beskjedne når Buskap spør hva de vil bruke pengene til. Sønnen skal overta huset på gården i nærmeste fremtid, og Sonja og Einar skal derfor bygge seg hus i et byggefelt i nærheten av gården. Pengene kommer derfor godt med. De skal dessuten på tur til USA neste år. Livet som melkeprodusent har vært mye hardt arbeid med mye utfordringer underveis, men det er artig når hardt og systematisk arbeid over 40 år gir slike gode resultater.

Oppdretterne av 10579 Eggtrøen, Solveig og Leif Olav Nordvang i Dalsbygd i Os kommune i Hedmark, har overført gårdsdriften til sønnen, men er glad de rakk å få levert superoksen før det skjedde. Noe annet hadde da også vært urettferdig, for på Eggtrøen har Leif Olav drevet avl i buskapen siden han tok over gården i 1980.

– Det tar lang tid å få til en god buskap, sier Leif Olav. Tror vi kan si at vi holdt på helt fram til vi overlevte gården.

Avl i buskapen

Leif Olav forteller at det aldri har vært brukt annet enn semin i besetningen. I hovedsak fulgte de avlsplanen, men gikk litt utenom i noen tilfeller. Melk og lynne har vært prioriterte egenskaper. Siden mora til Eggtrøen, Rødlin, kunne være litt tøff, passet Leif Olav på å kombinere med okser med pluss for lynne. Rødlin var bjølleku og ei grei ku, forteller Leif Olav, men ikke av den typen som ville ha mye kos. I alle år tok hun seg med kalv etter første

inseminasjon, og kalvingstidspunktet ble framskjøvet noen uker for hvert år.

Årsutskriften for 2006 for Rødlin viser 13 883 kilo EKM med 3,6 prosent protein og 4,6 prosent fett, og dokumenterer de gode produksjonsegenskapene som preget denne kulinja. Kombinasjonen med 5618 Guterud, som fortsatt står med avlsverdi 23 og melkeindeks på 117, ga full uttelling. 10579 Eggtrøen hadde ved tredje granskning i år en melkeindeks på 125.

Fulgte med

Etter at 10579 Eggtrøen var levert til Geno ble den tett fulgt opp. Leif Olav har etter hvert som resultatene begynte å komme vært flittig innlogget på Geno-nettsiden for å følge med og har også fått noen telefoner fra Odd Rise i Geno. Oksene har blitt besøkt både på Øyer og Store Ree. Under besøket på Øyer et par måneder etter levering kom oksene springende med halen i været da den hørte kjente stemmer.

– Jeg var skikkelig spent på om det skulle komme opp noen utfordrere på tredje granskning i år, innrømmer

– En må ha litt flaks for å få en slik okse som Eggtrøen, sier Leif Olav. Det ble levert en oksekalf fra Eggtrøen-mora også året før statuettvinneren ble sendt. Den står nå med avlsverdi på 7. To kalver levert fra samme mora er litt spesielt.

Siden 1476 Y. Sandbakken fra Tynset fikk avlsstatuetten i 1974, har ingen okse fra Nord-Østerdal gått helt til topps. Systematisk avl i besetningen i en årrekke ligger bak når Eggtrøen henter en avlsstatuett til Dalsbygda.

Østerdal på 37 år

Leif Olav. Det var uventet at den skulle komme så høyt som den gjorde, og gå opp fra 26 til 27 i avlsverdi.

Gården Eggtrøen

Leif Olav tok over gården Eggtrøen i 1980 og drev den til 2006 da sønnen Per Oluf tok over. Inkludert leid jord er arealet på 300 dekar. Kvota er nå på 130 tonn og avdråttan har variert fra 8 400 til 9 200 kilo. Fjøset ble ombygd og påbygd til løsdrift med plass til 14 melkekyr i 1986–87. Med utgangspunkt i et smalt fjøs (8,5 meter) forteller Leif Olav at de valgte føringsliggebås og at dette har fungert bra.

– Det krever litt ekstra fliing, forteller Leif Olav. Det er nødvendig å ta en runde å pynte i båsene både midt på dagen og om kvelden for å holde båsene rene.

Som et apropos til dagens byggepriser sier Leif Olav at hele prosjektet den gang kom på en halv million, men da hører det med i bildet at han er snekker.

I 2007–2008 ble det bygd på ungdomsdyravl og kufjøset utvidet, slik at det nå er plass til 20 melkekyr.

Finsnitter ga økt avdrått

Plansilo ble bygd i 1994. Fram til da hadde det bare blitt brukt mest rundballer, men med kalde vintre var det et problem å få tint fôret. Det ble investert i pick-up lessevogn, men fortørkingen som ble anbefalt gjorde at pakkingen i siloen ble for dårlig, og kvaliteten på silofôret ble sjelden mer enn middels. Med finsnitter fra 2004 ble det en annen dans, og Leif Olav sier at avdråttan gikk rett i været. Målet er å høste ved begynnende skyting, men det er en tendens til at det som blir slått til sist blir litt for gammelt.

Seterbygd

Setertradisjonene står sterkt i Dalsbygda. Det er 37 setrer, inkluderer tre fellessettrer med to deltakere i hver, som fortsatt er i drift. På Eggtrøen har det vært kontinuerlig setring.

Selv om det er sønnen Per Oluf som nå er ansvarlig for gårdsdriften, er både Solveig og Leif Olav med i fjøset.

Seterperioden på Skarvenget har riktignok blitt kortet litt ned, for nå setrer de fra førsteslåtten er unnagjort til slutten av august.

Med ervervet av den gamle gården Utistuen, der faren til Leif Olav opprinnelig kom fra, fulgte setra Dalvollen med. Utistuen er en gård med bygningsmasse som er autentisk fra 1850-tallet. Det er et gigantisk prosjekt å sette i stand denne gården, men det er noe Leif Olav og Solveig vil bruke tid på framover.

Jobbet utenom

Solveig og Leif Olav har hele tiden hatt arbeid utenom gården. Leif Olav drev lenge som snekker, men har siden 2000 kjørt tankbil for Tine. Solveig jobber nå i skolefritidsordning, men har tidligere kjørt til Røros for arbeid på apotek.

– Det har ikke vært så mye fritid, sier Leif Olav. I sommer kunne vi ta oss en tur med hurtigruta, noe som var en stor opplevelse. Det var den første sommerferien vi har hatt.

Selv om de nå er kårfolk er de begge med på fjøsstellene. Bruken av prispengene som følger med

statuetten har ikke vært noe tema, og Leif Olav regner med de går rett inn på bankkontoen. Men vi skal vel ikke se bort fra at noe blir brukt i restaureringen av gården Utistuen.

Solveig er født og vokst opp i Sverige, men med mor fra Dalsbygda ble sommerferiene tilbrakt der. Det endte med ekteskap og melkeproduksjon i skibygd Dalsbygda.

*Mens vi venter... Kunnummer 536. Far 10689
Reitan. Eier Sondre Kleiven, Roleheita i
Østre Gausdal. Foto: Solveig Goplen*

» Vi oppfordrer leserene til å sende oss tekst og bilder til Leserens side!
 Ved innsending av digitale bilder til Buskap er det viktig at bildene har høy oppløsning.
 Vi vil gjerne ha bildene som vedlegg i e-posten og ikke limt inn i meldingsteksten.

Lesernes side

Gode venner

Morfar Hallgeir Sæther har sendt oss et bilde av Sondre Blindheim, 4 1/2 år, som ble god venn med denne kalven da han var på besøk på gården til mormor og morfar på Namdalseid i sommer.

Leserinnlegg

Hei, da vi leste Buskap som kom til vår sønn i dag, sto det om noen som har begynt å gi lunkent vann til nykalva kyr og kviger. Det har vi gjort i 50 år, alltid ei bøtte lunkent vann med en neve grov salt i straks kua/kviga har kalva. Her har vi båsfljos med drikkekar, men di aller fleste av dyra ønsker den bøtta med saltvann straks etter kalving. Sønnen tok over gården for vel 10 år sia, og han har fortsatt med det. så det tror vi er positivt.

Med hilsen
 Kår-kona Astrid Stene,
 Melingen-Folland på Averøy
 i More og Romsdal

Pris for 100-tonnere

For første gang i historien har Geno delt ut pris til oppdrettere av NRF-kuer som har melket over hundre tonn. I år er det tre kuer som har prestert en slik bragd.

Gunnar Yggeseth fra Eidsvoll Verk er oppdretter av ku nummer 564, født 30. august 1999. Kua har produsert 110 tonn melk og født 10 kalver. Men det stopper ikke der; i høst ble kua inseminert på nytt og venter sin 11. kalv på sensommeren neste år. Far til kua er NRF-oksen 5283 Finset.

Yggeseth fikk overrakt diplom og blomster under Genos høstmøte for tillitsvalgte på Store Ree 2. november (bildet til venstre).

Ole Bjørner Flittie fra Flittie/Nyhusan samdrift på Lora var den andre oppdretteren som mottok påskjønnelse for sin hundretonner (se bilde til høyre). Dette skjedde under høstmøtet på Dombås Hotell 3. november. Kua det her er snakk om er 8001 Dikka, født 21. desember 1998. Den har melket 120 tonn og født 11 kalver. I følge eieren hadde kua på sitt beste en dagsproduksjon på 60 kilo. Far til Dikka er NRF-oksen 4570 Gjønnes. Se også Buskap 7 – 2011 side 12.

Stasfru

Tine-rådgiver Ole Foss har sendt oss dette: Heil Eg sender eit bilete av 363 Stasfru. Ho er fødd 29. september i 1995 og står i fjøset til Frøisehagen Samdrift, som blir drevet av Haldis og Rolv Rusten i Lom i Oppland.

Sjølv om avlsverdien ikkje talar for hennar fordel er det ingen tvil om at dette er ei god ku! Ho fekk den 15. kalven sin den 29. oktober 2011, og det vart ein kukalv. Ho vart behandla for mjølkefeber dagen etter, men er som ein ser fullt oppegående og var villig til å koma ut å la seg fotografere den 4. november.

Litt slakk i bein og jur etterkvart, men det er fleire år sidan dei skavankane kom til syne. Dei siste åra har kua forandra seg lite, ho står seg utruleg godt. Og ho er med på avlsplanen for neste sesong også!

FK-rekrutt

Siw-Lindia Leirbakk Ledsaak har sendt oss disse bildene til Buskap, og hun skriver: Jeg sender herved bilder til lesernes side i Buskap. Bildene viser min datter Ragnhild og hennes far Andreas. Ragnhild har fått hjemmestrikket Felleskjøpdress, og som dere ser er vi allerede i gang med å vekke interessen for husdyr hos henne!

» 7. november hadde Jæren Young Cowboys sitt fyrste arrangement med fjosbesøk hos Anette og Roy Kenneth Håland. Med 51 ungdommer og unge bønder som møtte opp, vart det ein kjekk og minnerik kveld.

Hanne Varhaug Helland

Lene Iren Rangen
leneiren@gmail.com

Jæren Young Cowboys

» Me he lenge misunt ungdom og unge bønder i Danmark for det miljøet dei har rundt storfe. Her har dei egne ungdomsforeninger med kua i sentrum. Dei har arrangement som både gjer ungdommene faglig kunnskap og som trigger interessa. I tillegg har dei mykje sosialt kjekt i lag.

Dersom ein går på faglege møter for bønder er det oftast eit stort fleirtal eldre. Me tykjer det er trist at ikkje fleire unge møter opp på desse møtene; det er tross alt dei unge som skal bli bønder i framtida.

Ungdomsforening

Dette var noe av bakgrunnen til at me ville prøve å starte ei ungdomsforening her på Jæren. Ungdomsforeninga har me valgt å kalla Jæren Young Cowboys og er for kuinteressert ungdom og unge bønder mellom 15 og 30 år.

Der me sat og tenkte, kom me fram til at me måtte ha eit arrangement for å sjå om det var noko interesse for dette. Difor arrangerte me fjosbesøk hos Anette og Roy Kenneth Håland på Varhaug den 7. november. Spenninga var stor før kvelden.

Kvelden kom og den eine bilen etter den andre rulla inn framfor fjoset. Til og med eit par traktorar kom «rånande».

Iniativtakerne: fra venstre: Lene Iren Rangen, Bjarte Njå, Arild Helland og Hanne Varhaug Helland. Foto: Siv Hilde Rangen

Det kom ungdom frå Mosterøy i nord til Dalane i sør. Når alle var komne var me heile 51 ungdom samla, kanonkjekt!

Allsidig program

Programmet for kvelden var fyrst ein faglig bit, ein konkurranse, pizza, drøs og til slutt eit stiftelsesmøte for dei som ville vere med på det. I den faglige biten var me så heldige å få med Tore Joa frå Tine til å vise i praksis kva me ser etter når me bedømmer ei ku, og kva som skal til for at ei ku skal fungera godt i fjoset. Her hadde han kyr han viste eksempel

på. Etter han hadde gjort dette fekk alle som ville, prøve å eksteriørbedømme ei ku. Den som kom nermast Tore Joa (fasiten) sitt svar fekk premier, og Morten Todnem stakk av med førstepremien.

Deretter kom Pizzabakeren med deilig pizza som vart sponsa av Norsk Holstein, Norsk Jersey og Geno. Heldigvis hadde me fått mykje gode produkt frå både Tine og Q-meieriet, så ingen gjekk heim svoltne. Her var kvelden over for dei som ikkje ville vere med på stiftelsesmøtet av Jæren Young Cowboys. Nokon få reiste heim, medan ein ivrig gjeng vart

igjen. Dette syns me var knall kjekt. Det vart og valgt styre med representantar frå heile Jæren.

Oppmøtet denne kvelden var over all forventning og at så mange vil vere medlemmer viser at det er interesse for at me skal ha ei ungdomsforening. Me vil takke alle som kom på kvelden, alle som sponsa oss, og håper at mange kjem neste gong me arrangerer noko.

Hadde du ikkje moglegheit til å delta på denne kvelden, kan du sende ein epost til leneiren@gmail.com der du oppgir namn, telefonnummer og mail.

Her er alle de framførte samlet. Arild Helland ønsket, på vegne av Jæren Young Cowboys, alle velkommen til en sosial og faglig kveld. Foto: Siv Hilde Rangen

Tore Joa ga en innføring i hvordan en skal eksteriørbedømme ei ku. Foto: Siv Hilde Rangen

Julegavetips!

- Se flere i nettbutikken

Sølvsmykker i kalvemotiv:

Brosje
kr 220,-
Eks mva

Pin/Jakkemerke
kr 130,-
Eks mva

Sitteunderlag
Med kalvemotiv
kr 155,-
Eks mva

NYHET!

Dobbelt
sitteunderlag
Med kalvemotiv
kr 299,-
Eks mva

Juletilbud!

Pakketilbud:
Petzl hodelykt
og ryggsekk
kr 499,-
Eks mva

Pakketilbud:
Ryggsekk og
weekend bag
kr 499,-
Eks mva

Geno hals/
hodeplagg
Kr 50,-
Eks mva

Flere produkter i vår nettbutikk

For bestilling og mer informasjon om produktene, besøk
vår nettbutikk på www.geno.no.

Ekspedisjonsgebyr og porto kommer i tillegg til prisene.

geno®

» Føring, mjølkebehandling og kjøling er sentralt for å forebygge økt nivå av frie fettsyrer i tankmjølka.

Ole Ulberg

Fagrådgiver mjølke kvalitet
ole.ulberg@tine.no

» **Kua og føringa**

Underføring på energi (FEm) i laktasjonen gir høgt syretall. Det forhøyede syretallet kommer ofte noe tid etter underføringsperioden. Lav proteinprosent (under 3,2) i samlemjølka og på enkeltkyrne er et signal om at energitilgangen er for snau.

I en norsk undersøkelse ble det underført med to føreheter i en 8 ukers periode. Dette ga klart forhøyede syreverdiene sammenliknet med kontrollgruppa.

Tommefingerreglene er at når tankmjølka har lav proteinprosent (under 3,2 prosent) og lav ureaverdi (under 4,0) er dette et signal om underføring på både energi og protein.

For enkeltku-prøvene fra husdyrkontrollen kan det samme resonnementet brukes.

Vær imidlertid oppmerksom på at analyseverdiene på disse prøvene av ulike årsaker kan variere. Korrekt uttatte kuprøver er viktig for å få representative analyseverdier.

I føringssammenheng er tilgangen på mineraler viktig. Spesielt i perioden der dyra får lite kraftfôr.

Syretallet stiger mot slutten i laktasjonen. Syretallet fra enkeltkyr sammenholdt med kalvingslista vil vise når kyrne bør avsvines.

Mjølkebehandlinga

Skånsom behandling av mjølka i alle ledd fra spenen fram til forbruker er viktig for å sikre god smak på mjølkeprodukter.

Så lenge mjølka er varm er den ekstra labil for at fettspaltes til frie fettsyrer.

For å oppnå best mulig

Frie fettsyrer i

FAKTA

FAKTA OM REGELVERK FOR FRIE FETTSYRER

Analyse av frie fettsyrer i leverandørmjølka og husdyrkontrollprøver ble innført fra og med 1. januar 2004. Lukt og smaksbedømming av tankbillass ble fra samme dato innført som fast rutine ved mottaksmeieriene

Mjølke med høgt syretall er besk/harsk melk. Melk med denne smaksfeilen gir tilsvarende smaksfeil på meieriproduktene. Normalt vil den beske smaken kunne kjennes av trente dommere ved nivåer over 0,9.

Fra 1/1-2012 innføres klasse 1 for ffs i nivået 1,0-1,1.

Månedens avregningsverdi for syretallet i melk er middeltallet av månedens to analyseverdier.

resultat bør mjølkeanlegget være dimensjonert og bygd i tråd med Norske Retningslinjer for Melkeanlegg. Anlegget må ikke ha større luftinnslipp enn det som trengs for å transportere melka til

gardstanken. Dimensjoneringen av mjølkeanlegget må også være slik at mjølka ikke utsettes for unødig mekanisk behandling gjennom ulike innsnevringer og flottørkammer. Her er dimensjonering av spenekoppsentral, slanger, kraner, rør og melkeutskiller viktig.

Luftlekkasjer i pakninger og kraner i mjølkeanlegget kan også gi et bidrag til hard mjølkebehandling og dermed høye syretall.

Gardstanken

Overføringa av mjølka fra mjølkeanlegget til gardstanken bør gjøres under mjølkespeilet ved rør, slange eller spyd. På mjølkeanlegg der tanken brukes under vakuum skal sleiden vendes inn mot endeveggen i gardstanken. På eldre tanker kan frysing ved første påfylling være et problem og føre til høyt syretall. Kjølinga på gardstanken skal ikke starte før det er fylt mjølke på tanken.

Nyere gardstanker har intervallkjøling og røring, noe som gir mjølka skånsom behandling. På tanker som ikke har intervallrøring må rørebladet være godt dekket av mjølke før kontinuerlig røring brukes.

Kortere mjølkingsintervall enn 12 timer øker syretallet i mjølke, derfor blir det et kompromiss. Foto: Rasmus Lang-Ree

mjølkk

Tabell 1. Prosentandelen analyser med syretall under 1,0

År	2004	2005	2006	2007	2008	2009*	2010*	2011
Tine SA	94,69	94,91	95,85	95,04	95,45	94,77	98,21	98,12

*4 måneder uten avregning på grunn av utprøving av ny kalibrering

Tabell 2. Prosentandelen analyser med syretall over 1,3

År	2004	2005	2006	2007	2008	2009*	2010*	2011
Tine SA	1,12	0,94	0,88	0,68	0,59	1,53	0,73	0,79

*4 måneder uten avregning på grunn av utprøving av ny kalibrering.

AMS mjølkning og mjølkingsintervallet

Det er kjent at ved kortere mjølkingsintervall enn 12 timer øker syretallet i melka. Kyr i høglaktasjonen med god føring tåler kortere mjølkingsintervaller

enn kyr i seinlaktasjonen uten at dette går ut over syretallet.

Dette blir da en avveining med å utnytte dyra sitt potensial samtidig som det produseres mjølk med et akseptabelt syretall. I høglaktasjonen kan 3–3,5

mjølkinger per døgn være et utgangspunkt, mens det i de siste to månedene av laktasjonen ikke bør være mer enn to mjølkinger per døgn.

I alle AMS-mjølkesystemene brukes mer luft i mjølkesettet til transport av melka fram til melkepumpa enn i konvensjonelle systemer. Dette kan være en belastning for syretallet. Lang transportledning fra robot til mjølketanken bør unngås.

Arv

Fettsyreanalysene på enkeltkyr fra Kukontrollen viser stor

variasjon. Noe av denne variasjon skyldes arv. Dette kan det være mulig å ta hensyn til i avlsarbeidet på den enkelte gard.

Lavt syretall gir stabil råvare

Analysen av frie fettsyrer er et meget nyttig styringsredskap for bonden for å produsere «God Mjølkk».

Med lavt syretall i mjølka vil meieriindustrien få en god og stabil råvare, og alt ligge til rette for å produsere gode meieriprodukter.

ABONNEMENT

buskap

TIL
SPESIAL-
PRIS

Alle Geno-medlemmer kan tegne flere Buskap-abonnement til bare kr 300,- per år per abonnement (ordinær pris er kr 600,-).

Samdrifter kan for eksempel tegne abonnement for de andre deltakerne i samdrifta eller kanskje er det en avløser som ville ha glede av å få Buskap hjem i postkassa? Eller hva med å gi kårfolket et abonnement i julegave? Forutsetningen for spesialprisen er at abonnementet blir bestilt og betalt av Geno-medlem.

Abonnement kan bestilles her:

www.geno.no

(klikk på Om Buskap og deretter Abonnement)

NB! Studenter kan også bestille abonnement til kr 300,- per år.

geno

Foto: Marthe Nyhus

Budsjett for økonomi

Gunnar Aunsmo

Fagrådgiver Tine
gunnar.aunsmo@tine.no

Kjell Arild Lysberg (til venstre), eier av driftsbygning og Johan Petter Bergin, leder av Grong Mjølk. Foto: Gunnar Aunsmo

Bruk av budsjett trekkes fram av mange som redskap for å holde oversikt over økonomien og styre økonomien slik at det blir samsvar mellom inntekter, utgifter og overskudd. I bedrifter og offentlig sektor er budsjett et godt innarbeidet styringsredskap. Med høye boligpriser og store låneforpliktelser ser vi jevnlig at det trekkes frem budsjett som verktøy for å holde oversikt over privatøkonomien. I landbruket er budsjett som verktøy i mindre grad tatt i bruk.

Bruk av budsjett i oppstarten av samdrift

Grongmelk er en samdrift i Grong som startet opp produksjonen i nytt samdriftsfjøs i januar 2011. Ole Anders Flått uttalte at før han gikk inn i samdrift hadde han aldri satt opp budsjett

FAKTA

GRONGMELK DA

- Deltakere i Grongmelk er:
Johan Petter Bergin
Knut Inge Seem
Kjell Arvid Lysberg
Ole Anders Flått
Tom Riise-Hanssen
- Startet opp melkeproduksjon januar 2011
- Kvote vel 500 000
- Avdrått 7 560 kg
- Framføring av alle oksekalver + innkjøp av kalv.
- Leier driftsbygning av Kjell Arvid Lysberg

for gardsdriften, men han hadde bygd seg opp en erfaringskompetanse, slik at han opplevde å ha god oversikt over egen økonomi. Sammen med erfaringene benyttet han tilbudene for produksjons- og økonomistyring som tilbys fra regnskapskontor og Tine Rådgivning. Denne kombinasjonen av erfaringskompetanse på likviditet og god styringsinformasjon gav et godt grunnlag for optimering av produksjonen samt at han hadde et godt bilde av likviditeten i kommende år. Med overgang til samdrift med stor økning i volum og flere mennesker involvert endres behovene. Erfaringene som var bygd opp i enedrift var ikke like gyldig på alle områdene i den nye driften.

Proessen for beslutning viktig

Deltakerne i Grongmelk trekker frem prosessen før beslutning om samdrift som viktig for å lykkes. De brukte 2-3 år på denne prosessen, der de laget mange planer og ulike scenarier for drifta. Dette ble en prosess der deltakerne skaffet seg mye informasjon som ble benyttet i beslutningsprosessen, men som også dannet en felles forståelse for utøvelsen av driften. I forberedelsene ble det planlagt besetningsoppbygging. I de gamle fjøsene ble alle kalvene beholdt for å være forberedt på økt utskifting av melkekyr og utnytte kapasiteten i nyfjøsset til den planlagte okseproduksjonen. Deltakerne sitter igjen med et inntrykk av at det tørt dyr ut av vinduene på gammelfjøsene i påvente av at samdriftsfjøsset skulle bli ferdig.

Budsjett gjør det enklere for daglig leder

Høsten før samdrifta skulle starte begynte angsten å sive inn hos daglig leder i samdrifta, Johan Petter Bergin. Hvordan ville økonomien utvikle seg i oppstartsåret av samdrifta? Hvordan skulle de komme i gang med å betale ut for arbeidsinnsats og kapitalinnsats til deltakerne? Han hadde ingen

erfaringer for hvordan likviditeten ville se ut i kommende år, samt at det var mye som skulle innføres av den felles forståelsen de hadde opparbeidet seg. Det var også viktig at alle deltakerne kjente de økonomiske utfordringene de sto ovenfor i det første driftsåret. Sammen Tine Rådgivning med ble det satt opp budsjett for driften og likviditeten. ØRT ble benyttet som verktøy for å lage et realistisk ambisjonsnivå for oppstartsåret. Informasjon fra melkeprognose og dyreflyt for den felles besetningen ble brukt for å sette opp et realistisk budsjett. Johan Petter fikk tillit til at han hadde et realistisk budsjett for kommende år. Dette gjorde det lettere for han å kommunisere med resten av deltakerne, samt å ta felles beslutninger på oppdykkende investeringsbehov.

I løpet av oppstartsåret er budsjettet ajourført mot regnskapsresultater i april og september (se tabell 1), slik at en ser hvordan produksjonen egentlig er i forhold til det planlagte resultatet. På en del områder er det avvik. Dette skyldes blant annet periodisering av slakt, de eldste oksene stoppet i vekst ved overgang til nytt fjøs slik at de ble lettere enn forutsatt og det ble budsjettert med en noe optimistisk melkepris.

Betydningen av budsjett

Johan Petter oppsummerer betydningen av budsjett i oppstartsåret med

- Behov for et styringsverktøy for å etablere kontroll på økonomien framover
- Godt grunnlag for diskusjon og beslutninger for uttak av arbeids- og leievederlag
- Godt verktøy for kommunikasjon og felles økonomiforståelse i samdrifta
- En god oversikt for å ta beslutninger ut fra.
- Styre produksjonen, sette mål for resultat og kontinuerlig følge opp disse
- Arbeide for å øke utbetalingen til deltakerne

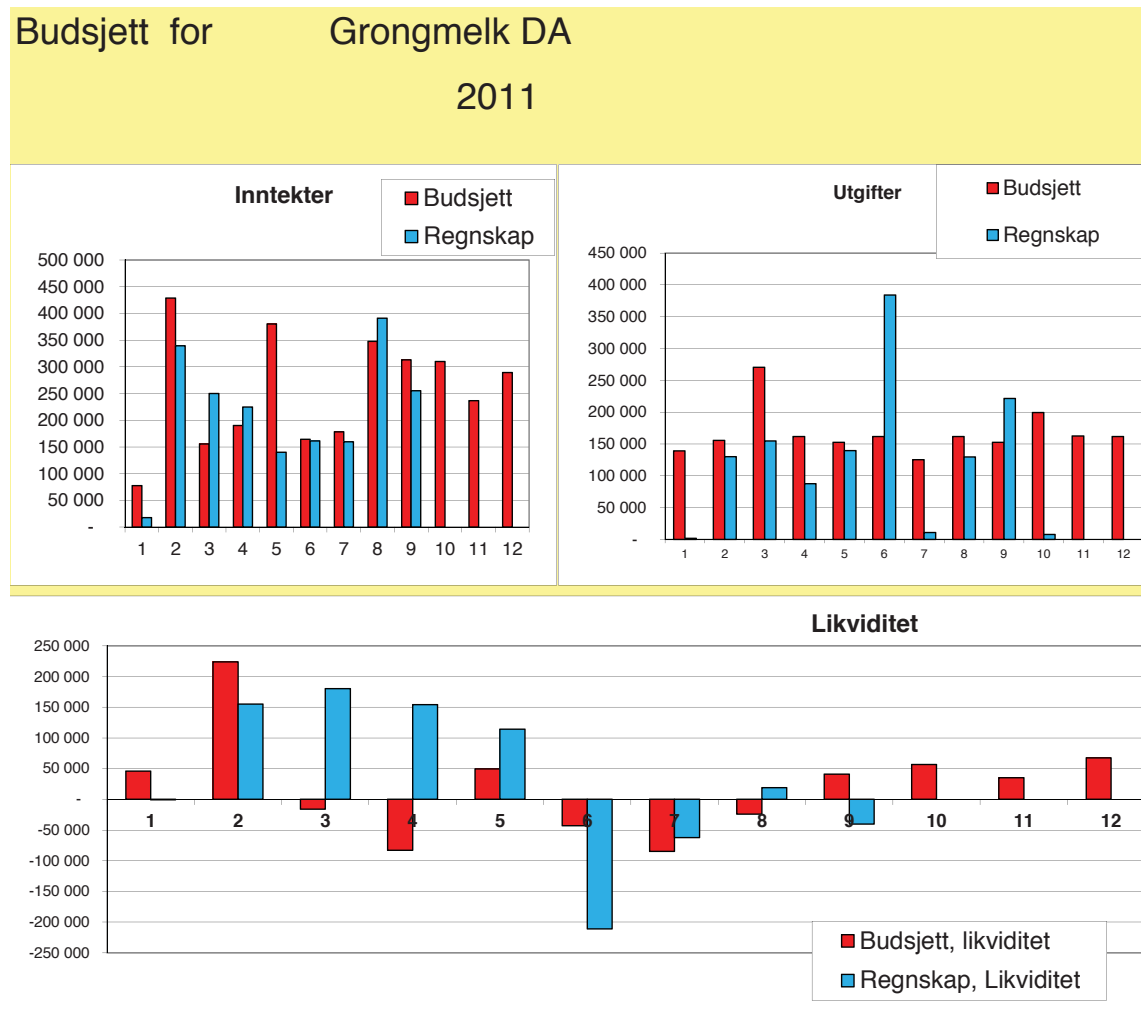
kontroll

» Ved store endringer i driftsopplegget er det ekstra behov for kontroll på økonomien, og bruk av budsjett vil da være et viktig redskap.

Tabell 1. Budsjett for Grongmelk

Budsjett	31.12.			Mengde		Mengde	
	Budsjett	Hittil i år	Budsjett	Budsjett	Regnskap	Regnskap	Regnskap
Grongmelk DA	Pr:	Pr:	For hele	9	9	9	9
Produksjonsinntekter:	9	9	2011	Mengde Pris	Mengde Pris	Mengde Pris	Mengde Pris
Planteprodukter	-	-	-	273 990	4,81	273 522	4,59
Melkeinntekter	1 318 663	1 256 344	1 969 907	34	10 004	38	9 185
Slaktkyr og kviger	340 119	349 012	400 140	36	13 815	28	11 859
Slakte okser	497 340	332 040	621 675	0	#DIV/0!	0	#DIV/0!
Leiekjøring	-	-	-				

Figur 1. Likviditetsbudsjett som viser likviditeten i driften gjennom året

» Budsjett for økonomikontroll

Johan Petter ønsker å fortsette å benytte seg av budsjett i økonomistyringen. Med størrelsen på drifta og med mange mennesker involvert i den nye driftsenheten, er han usikker på om han kan få den samme oversikten over økonomien framover som han tidligere hadde basert på erfaringer og nøkkeltall. Grongmelk ser at det er mange marginer som fortsatt kan hentes inn for å bedre resultatet slik at utbetalingene til deltakerne kan øke i framtida. Både Ole Anders og Johan Petter trekker fram nytten av å involvere god kompetanse på føring, dyrehelse, grovfôrproduksjon, teknikk og økonomi når en gjennomfører så store endringer i driftsopplegget som deltakerne i Grongmelk har gjort.

Budsjettering i melkeproduksjon

Hverken Ole Anders eller Johan Petter hadde benyttet seg av budsjett før de gikk inn i samdrift, men de hadde god oversikt over egen økonomi. Med kjente rammer og en god oversikt over egen økonomi og likviditet vil behovet for driftsbudsjett og likviditetsbudsjett være mindre. Ved å legge ned innsats, rådgivning og engasjement i å forbedre driftsresultat, eksempelvis gjennom Tine Effektivitetsanalyse, sette mål og følge opp produksjonsmålene vil mange føle at de har god styring. I annet næringsliv er også en slik form for styring et alternativ til tradisjonell budsjettstyring. I mange bedrifter er «balansert målstyring» og «beyond budgetting» innført som styringssystem.

Situasjoner som krever budsjett

I enkelte situasjoner hos melkeforetaket kan det være hensiktsmessig å innføre budsjett og ha tett oppfølging av økonomien. Dette vil ofte være i situasjoner der rammene ikke er så kjente og der det er flere interessenter som har behov for informasjon om økonomien i gardsdriften. Det kan være som

i eksemplet her med at en etablerer samdrift. Også ved ny driver på en gård eller der en sliter med likviditeten kan en ha nytte av å lage en plan med budsjettt for følge utviklingen av økonomien fremover. Budsjett kan også være hensiktsmessig der en innenfor familien har ønske om å etablere bedre oversikt over de økonomiske rammene familien har å forholde seg til.

Hvilke behov og type budsjett

Grongmelk ønsket å benytte budsjett for å øke kontrollen. Ved store endringer i driftsopplegg og etablering i nytt fjøs der det er nye og store lånekostnader (husleie) som skal forsvarer av driften. Det er også flere deltakere i samdrifta som skal trekkes inn i informasjonen og beslutningene rundt samdriftas økonomi.

Vedrørende behovet for å etablere kontroll over produksjonen og ta ut marginer fra denne, kan et driftsbudsjett være tilstrekkelig. Driftsplanen og ØRT, som er utarbeidet i forbindelse med investering, bør være et godt utgangspunkt for et budsjettt. Budsjetttet blir da også et redskap som er med og bidrar til at en styrer etter de målene som er satt opp i driftsplanen. Regnskap fra tidligere år er også nyttig informasjon i budsjetteringen, men for at budsjettet skal gi et bilde av situasjonen fremover der avvikene skal bidra i prosesser for forbedring av driften, bør en i tillegg benytte mere detaljert informasjonen om melkeproduksjonen som melkeprognose og besetningsprognose og så videre. Dersom en legger vekt på at budsjettet skal uttrykke målene i husdyrproduksjonen kan en resultatkontroll i budsjettet gi tilbakemelding til driften om en er på rett kurs i forhold til målene.

Likviditetsbudsjett

I tillegg til et driftsbudsjett ønsket Johan Petter et likviditetsbudsjett som viste hvordan samdrifta skulle betjene sine forpliktelser kommende år, og hvordan driftskreditten utviklet

seg i gjennom året. En må da lage et budsjettt for helheten, der en legger inn låneforpliktelser, utbetaling til eierne som arbeidsvederlag (samdrift) eller privatuttak dersom det er enedrift. I enedrift vil det være en fordel å opprette en overføring til en privatkonto. Det vil dermed bli større mulighet for å skaffe oversikt om ikke driftskredittkontoen også benyttes som privatkonto.

Etablere rutiner for å styre etter budsjettt

I Grongmelk er budsjettet benyttet flittig i samdriftsmøtene til informasjon til samdriftsdeltakerne. Der de benytter budsjettt som en del av beslutningsprosessene og de prioriteringer som må gjøres for å nå målene. Budsjetttet blir ajourført opp mot regnskap 3–4 ganger i løpet av året, dermed får en oversikt over hvordan produksjonen utvikler seg i forhold til det som var planlagt. I dette ser en også om mengde og pris som er planlagt blir oppnådd, om det er faste kostnader som avviker i forhold til plan og om betalingsevnen er tilstrekkelig. I samdriften er det nær kobling mellom timelønna en kan oppnå opp mot det resultat en skaper. Med at timelønna blir godt synliggjort skapes et engasjement for å nå produksjonsmål. Med å ha jevnlig rutiner for oppfølging tar en med seg erfaringene og bringer disse inn i en syklus for læring, både på produksjon og økonomi. I samdrifta blir selskapsmøte en arena der en må forberede beslutningsinformasjon og kommunisere denne. Enedrift mangler denne arenaen, og det kan være hensiktsmessig å lage seg en slik arena, der en skaffer fram beslutningsinformasjon og tar et driftsmøte, gjerne med de andre som er involvert i gården, kanskje sammen med rådgiver eller bare med deltakerne.

Felleskjøpet

Få fart på vomma

Pluss Yea-Sacc¹⁰²⁶ - levende gjær

- * Stimulerer til økt grovfôropptak og økt grovfôrutnyttelse
- * Virker positivt på sur vom
- * Gir økt melkeproduksjon
- * Gir økt tilvekst

Pluss

ÅRETS NYE MELKESIMMENTALOKSER. Tilgjengelig på sædruten fra Oktober.

WILLE, NR 73947.

Den mest populære oxen i Østerrike og Tyskland!
Med fokus på utmelking, celletall og mengde, +1356kg.
Sønn av Winnipeg. F.F Wespe, M.F Humlang
Samla avlsverdi 143. Melk 132,
Kjøttindex 102, Fitness 125.
Forventes å gi lette kalvinger.

For mer informasjon om oksene se www.norsksimmental.no
Eller ring Ole Jakob Berget, tlf 91197686.
Eller Kristin Stølan, tlf 41515160.

EGON, NR 73521.

Østeriker med fokus på jur og melkemengde. +1146kg.
Samla avlsverdi 123. Melkeindex 116,
Kjøttindex 113, Fitness 112.
Sønn av Engadin F.F Egol, M.F Hodach
Forventes å gi lette kalvinger.

HULKOR, NR 73523. Tysk.

God på melk, +864kg.
Topp på kjøtt! Sønn av Hulock.
F.F Hucki, M.F Romel. Samla avlsverdi 133. Melkeindex 121.
Kjøttindex 129, vitalitet 111.
Anbefales ikke til bruk på kviger da oxen forventes å gi kraftige avkom.

WEBURG, NR 73522.

Størmelker fra Tyskland! +1520 kg.
God på laktasjonskurve og utmelking.
Sama index 125. Melkeindex 133,
Kjøttindex 94, Vitalitet 93.
Sønn av Webal. F.F Weinox, M.F Boss.
Forventes å gi lette til normale kalvinger.

Nyetablelerer har ikke angret en dag

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no
Tekst og foto

Kvotordningen gjør det svært vanskelig å komme inn i melkeprodusentenes rekker uten å overta eller kjøpe en gård med kvote. Men det er en liten åpning; ordningen med etablererkvot.

Cirka 70 meter fjøs i lengderetningen. Ungdyravdelingen og førsentral er bygd i forlengelsen av bås fjøset.

– Å drive med melkeproduksjon er både arbeid og livsstil, mener Tommy Enersgård med odelsjenta Vilde (1) på armen. Kona Laila Iren ønsker å involvere seg mer i drifta.

Tommy Enersgård har alltid sagt han ville bli melkeprodusent. Mye astma og allergi i oppveksten gjorde at få trodde han ville få realisert planene. Men han vokste av seg det meste av plagene, og da var løypa klar. Det ble hoppet over et slektsledd, og Tommy kunne i 2000 overta gården han vokste opp på fra besteforeldrene. Men det var en hake ved det, og det var at melkekvota hadde blitt solgt i 1992.

Løsningen ble derfor å forpakte en nabogård med melkekvote i to år. Neste trinn ble samdrift der samdrifta leide fjøset på gården til Tommy. I 2008 kom ordningen med melkekvote til nyetablelere, og Tommy fikk tilslag på makskvoten på 150 tonn til 3,50 kroner per liter. Med leie av kvoten til den som han tidligere hadde vært i samdrift med, kunne han satse på egen kjøp med 330 tonn i kvote.

Mye men billig

Tommy har hatt en klar strategi om å bygge opp et forholdsvis moderne driftsapparat uten å få for mye gjeld. Selv om han på ingen måte er mot nye løsdriftsfjøs, mener Tommy dette vil være det riktige for han. Båsfjøset har blitt utvidet til 48 bås plasser, ny førsentral har blitt bygd og en gammel plansilo som ikke var i bruk ble ombygd til ungdryrfjøs. Oksekalvene er det ikke plass til så de blir solgt et par uker gamle til faste mottakere.

Utføringa av grovfôr skjer med Orkel fôrutlegger, kraftfôret gis med DeLaval skinnegående kraftfôrautomat og melkinga med Milkmaster med skinnbane.

Egeninnsatsen har vært stor, og Tommy mener ikke det er investert mer enn 1,5 millioner i rene penger og da er kvotekjøpet medregnet. Han har fått 250 000 kroner i investeringsstøtte

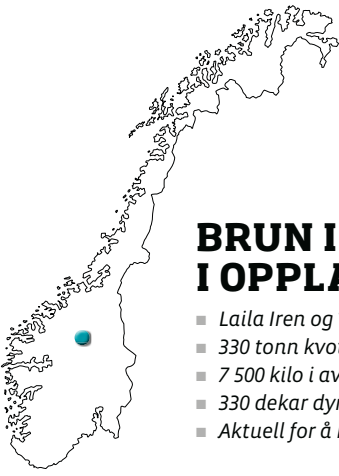
fra Innovasjon Norge, og rentestøtte på et lån på 400 000 kroner. Da har han fått et rasjonelt bås fjøs, der fjøsstellet gjøres unna på tre timer om det ikke er noe spesielt som står på. I tillegg til fjøsstellene er Tommy nøye på at det gås både dagrunde og kveldsrunde i fjøset.

Tre melkebønder i området deler på en fjøsrøkter fra Litauen, og det er en ordning Tommy er meget godt fornøyd med.

Laila Iren er sjukepleier ved alders- og sjukeheimen, men ønsker å ta mer del i drifta etter hvert.

Bygge opp besetningen

Kvaliteten på kumaterialet blir fort en utfordring i en ekspansjonsfase. Tommy innrømmer at han har måttet ta med kyr som ellers hadde blitt sjaltet ut. Det også blitt brukt en del egen okse i besetningen, men planen

BRUN I DOVRE KOMMUNE I OPPLAND

- Laila Iren og Tommy Enersgård, Vilde (1)
- 330 tonn kvote (etablererkvote på 150 tonn – 180 tonn leid)
- 7 500 kilo i avdrått (målet er å passere 8 000 kilo)
- 330 dekar dyrket (125 dekar eget areal pluss leiejord)
- Aktuell for å ha startet opp melkeproduksjon med etablererkvote

– Selv om det kunne vært andre produksjoner vi kunne drevet på gården her har melk har alltid vært interessen min. Jeg synes ikke en bør ikke begynne med noe som en ikke er interessert i, sier Tommy Enersgård.

Kraftautomaten sørger for kraftfôr seks ganger i døgnet.

er å øke seminandelen mer og mer.

– Det har vært for mye å gjøre i forhold til bygginga og blitt lite tid til brunstkontroll og inseminering, seier Tommy.

Han bruker rådgiver til å lage avlsplan og prioriterte egenskaper er avdrått og proteinprosent.

Kyrne er på hjemmebeite, men Tommy forteller at det må tilleggsføres relativt mye på grunn av lite beiteareal.

Sommermelk

Planen er kalving i to puljer. Ei stor pulje på våren med tanke på

produksjon av sommermelk og ei litt mindre pulje på høsten. Med merpris på 70 øre til 1 krone i månedene juni – september og forslag neste år om å øke tillegget i juni og juli til 85 øre, er målet å produsere halve kvota i denne perioden.

– Selv om jeg må kjøpe litt mer fôr er sommermelk bonuskroner som ikke er lette å finne andre steder, slår Tommy fast.

Avdrått ligger på 7 500 kilo, men målet er å passere 8 000. Litt tidligere slått hadde vært gunstig, men ikke så enkelt å få til når det kommer

FAKTA

ETABLERERKQUOTE

For 2010 ble det avsatt 3 millioner liter til nyetablerere. 13 søkte om etablererkvote på til sammen 1,5 millioner liter. I 2009 og 2008 ble det avsatt 5 millioner liter til denne ordningen, og i 2009 var det 22 søknader, mens det i 2008 kom inn 41 søknader.

ei uke med regn da slått skulle startet. En annen faktor har vært at halvparten kviger i besetningen er for mye og betyr tapt melk. Tommy klarer ikke kvota i år, men neste år skal produksjonen være oppe på kvotnivå.

Ikke angret en dag

Selv om en ikke blir rik av å være melkebonde, har ikke Tommy angret en dag på at han valgte denne veien. Han tror nok det er noen av bøndene som klager på hvordan de har det som ikke helt vet hvordan det er med fast arbeidstid. Heller enn å klage synes han en må sette pris på muligheten til å styre dagen sin selv og være sin egen sjef.

Selv om det er mange som sluttet med melk på Dovre, er det en god del yngre som står på trappene til å ta over mellegårder. Han håper avskalinga snart bremses opp.

Det blir ikke effektivt landbruk med for store enheter her, fordi det blir arbeidskrevende med jordlapper spredt på mange steder.

Tommy er opptatt av at produsentmiljøet bevares og har tro på å skape lokale møteplasser for melkebøndene.

Strategien for utviklinga av gården er forsiktige investeringer. Tommy regner med at han kan produsere melk i båsfjøset lenger enn til 2024, om det blir muligheter for det.

Rammevilkårene er for uforutsigbare til å gjøre investeringer i mangemillionersklassen, mener Tommy. Dessuten må en sitte igjen med ei inntekt og ikke la banken stikke av med det meste av overskuddet.

» Et av tilleggskravene som Koorimp stiller ved import er at storfe skal testes for *Mykoplasma bovis*, som nå er årsak til store problemer i mange danske besetninger.

Nina Svendsby

Spesialveterinær Koorimp
nina.elisabeth.svendsby
@animalia.no

Mykoplasma hos storfe

» *Mykoplasma bovis* (MB) er en bakteriellignende mikroorganisme som kan infisere storfe. De sjukdomsframkallende organismene er kjent som årsak til jurbetennelse. I Danmark ser en nå at de også forårsaker luftveisinfeksjoner og leddbetennelser hos voksne kyr. Kalvene går det hardt utover. De får lungebetennelser, mellomørbetennelser og leddbetennelser, og dødsfall forekommer. Antibiotika har dårlig effekt mot *Mykoplasma bovis*.

Svin har sanert

Mykoplasmainfeksjoner er kjent både hos mennesker og andre dyrearter. Menneske og dyr har egne mykoplasmatyper som ikke smitter over til andre arter. De forårsaker langvarige infeksjoner som er vanskelig å behandle. Som regel baner de vei for andre sjukdomsagens, såkalte sekundærinfeksjoner. I Norge har svinenæringen sanert produksjonen for *Mykoplasma hyopneumoniae*, også kalt smittsom grisehoste. Svineprodusentene er dermed kvitt en plagsom og tapsbringende lidelse. I Norge er det mye som tyder på at også storfe er fri for mykoplasma.

Kalvehelseprosjekt fant ingen

I et stort forskningsprosjekt ble kalver og ungdyr i 135 norske melkebesetninger undersøkt for mange virus og bakterier, blant annet *Mykoplasma bovis*. Resultatene viste at ingen av besetningene som var med i dette prosjektet hadde smitten. Prøvetakingen skjedde over en periode på 2,5 år, og prosjektet ble avsluttet i 2009. Etter dette ble MB tatt med i tilleggskravene som husdyrnæringen stiller ved import av storfe til Norge. Med situasjonen dansk storfenæring

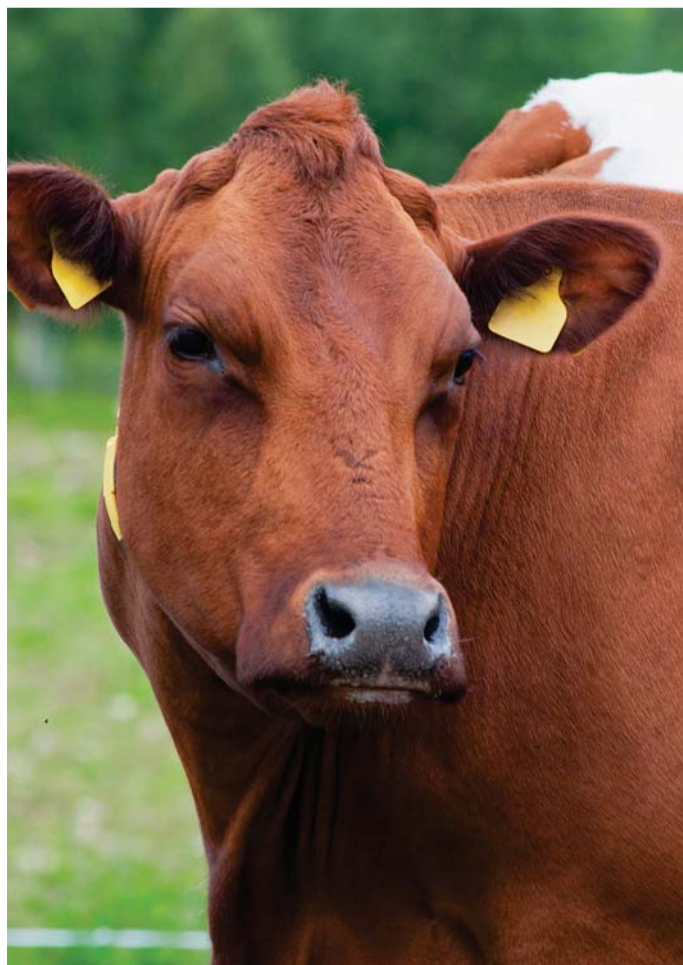
nå opplever, er det enda større grunn til å være oppmerksom på *Mykoplasma bovis*. Ett smittet dyr kan være nok til å ødelegge den gunstige situasjonen i Norge.

Tilleggskrav

Ved import av matproduserende dyr til Norge stiller husdyrnæringen tilleggskrav knyttet til dyrehelse. Koorimp følger opp tilleggskravene for hvert enkelt tilfelle, og kvalitetssikrer dokumentasjonen ved importene. Mattilsynet er offentlig myndighet og forvalter det offentlige regelverket. Men forskriftene tar ikke hensyn til at Norge har en gunstig situasjon for mange smittsomme dyresjukdommer. Det som er utbredt i Europa blir det ikke stilt noen offentlige krav om dokumentasjon for. Koorimps tilleggskrav omfatter flere smittsomme sjukdommer hos storfe, blant andre paratuberkulose, BVD og *Mykoplasma bovis*. Dyr som skal eksporteres til Norge skal stå i isolat i avsenderlandet de siste 30 dagene før eksport. I denne perioden skal veterinær ta blodprøve av alle dyra som skal til Norge. Blodprøvene skal blant annet analyseres for antistoffer mot *Mykoplasma bovis*, med negativt resultat. Ved usikre svar skal det tas ny prøve som skal analyseres ved et referanselaboratorium. Import av levende dyr innebærer en mye større risiko enn import av avlsmateriale. Det er ikke kjent at *Mykoplasma bovis* smitter mellom dyr ved overføring av sæd eller embryo.

Smittevern

Denne høsten har mer enn 30 danske besetninger, både melkeprodusenter og kjøttfebesetninger, mistanke om eller bekreftet forekomst av MB. Antallet er ikke så høyt. Men de alvorlige konsekvensene sjukdommen har for dyra

Norsk husdyrnæring har en føre-var-holdning til import som innebærer at nytteverdien ved import blir vurdert opp mot risikoen for å få inn sjukdommer. Foto: Rasmus Lang-Ree

og produsentene er årsaken til at næringen har iverksatt en egen beredskap for MB. Denne høsten forsøker fagmiljøene i Danmark å få en oversikt over problemet ved hjelp av prøvetaking, obduksjoner og kartlegging av mulige smitteveier. Ettersom man står uten effektive medikamenter i kampen mot infeksjonen, blir det iverksatt strenge smittebeskyttelsestiltak i regi av næringen. Isolering av sjuke dyr, begrensninger på omsetning av dyr og utslaktning av smittede dyr er viktige tiltak.

Føre-var

Norsk husdyrnæring ønsker en føre-var-holdning til import, der nytteverdien ved å importere blir vurdert opp mot risikoen for å få inn sjukdommer. Hvis man velger å importere er det viktig å skaffe utfyllende informasjon om dyrehelsen i eksportlandet og besetningen dyra kommer fra. Koorimp bistår med risikovurdering og å vurdere dokumentasjonen. Mer informasjon om tilleggskrav for storfe finner du på www.animalia.no/koorimp.

VitaMineral[®] - alle dyr trenger tilskuddsfôr

Spesielt:

Kjøttfe, die- og ammekyr, ungdyr og kviger, kyr i tørr perioden, samt før og etter kalving.

Leveres i granulater og pellets. Småsekk eller storesekk.

Kontakt oss eller din forleverandør for mer informasjon.

[Hensmoveien 30, 3516 Hønefoss • Tlf. 32 14 01 00 • www.normin.no]

NORMIN

GLATT SPALTEPLANK??

Vi har spesialutstyr for sklising av spalteplank og åpne skrapearealer.

Vi tar oppdrag over hele landet!

STRAND MASKIN AS

2648 Sør-Fron. 970 75 405 tore@strand-maskin.no

OPTIMA pH SPENESPRAY

pH 4 på spenen betyr låg proteaseaktivitet på spenehuda.

Organiske syrer styrer bakterieveksten bort fra problembakteriane.

Alginat er hudpleiemidlet i særklasse.

- Les om optima og protease på:

www.optima-ph.no

OPTIMA PRODUKTER AS

Gamle Dalaveg 86,

5600 Norheimsund

Tlf. 56 56 46 10

70075 Erlend av Bakke

70076 Esso av Oppegård

70077 By-Lund Elegant

70079 Espen av Bakke

70080 Express av Oppegård

Møt fremtidens marked med innkryssing av charolais

Tilskuddsordningene gir nå fullt tilskudd til ammeku på melkebruk. Kravet er at ammekua skal være minimum 50 % kjøttfe. Ved å velge å inseminere med Charolais får du det optimale resultat uansett kjønn på krysningsavkommet:

Kvigeikalv: Oppfyller kravene som utløser ammekutilskudd i melkebesetninger.

Med rasens enestående produksjonsegenskaper, gode funksjonalitet og rolige lynne får du antagelig det beste utgangspunktet til å bygge opp en ammekubesetning med muligheter for økonomisk utbytte. Omsetter du kalven får du kr 500,- i «kjøttfetillegg tung rase» hos Nortura med 50 % innslag av Charolais. Er kalven 75 % Charolais får du kr 1000,- i kjøttfetillegg.

Oksekalv: Høyere tilvekst, redusert fôrforbruk pr. produsert kg, høyere slakteklasse og kvalitetstillegg gjør at du kan sitte igjen med godt over 3000 kroner i økt fortjeneste pr. slakt ved å velge Charolais. Se hele Norturas regnestykke på www.charolais.no.

Velger du å omsette oksekalven får du kr 1000,- i «kjøttfetillegg tung rase» hos Nortura med 50 % innslag av Charolais. Er kalven 75 % Charolais får du kr 1500,- i kjøttfetillegg.

En eller flere av de avbildede ungoksene er nå tilgjengelig hos alt inseminerende personell i Norge. Ønsker du tilgang på eliteokser, må du gi beskjed innen 6 uker før planlagt inseminasjon til din veterinær/inseminør. Oksekatalogen for kjøttfe finner du på www.charolais.no

Norsk
Charolais

«Frå sveitser til polakk og litauer»

Åse Flittie Anderssen
ase.anderssen@tine.no

» På begynnelsen av 1800-talet kom dei fyrste sveiserane (eigentleg sveitser) til Norge, altså mannlege røktarar som kom frå Sveits. Dei skulle stelle kyrne og foredle mjølka. Ifylgje Wikipedia var det svært vanleg å ha sveiser på større gardar med mjølkeproduksjon frå midten av 1800-talet, men etter andre verdenskrig overtok samvirkemeieria mjølkeforedlinga, og bøndene tok over mjølkinga sjølve.

Avløysarordninga

På slutten av 1970-talet kom avløysarordninga som eit virkemiddel for at bønder skulle få litt ferie og fritid. Dette var ei stund populære jobbar; det hadde sikkert samanheng med den «grønne bølga» som kom med opptrappingsvedtaket i jordbruket. Men etterkvart kom overproduksjonen og nedgangstidene i jordbruket, og når det samtidig var lett å få arbeid i anna næringsliv vart det færre som ville ha avløysarjobbane. Samstundes

har strukturrasjonaliseringa ført til mange store driftseiningar, og dermed aukande behov for leigd hjelp. Derfor er «sveiserane» på tur inn att i norske fjøs, men med anna nasjonalitet.

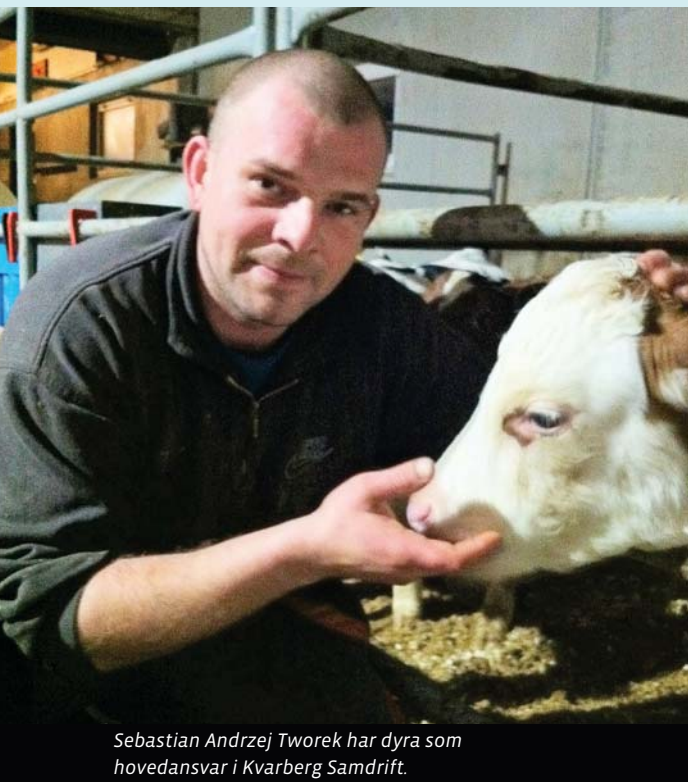
Polsk sesongarbeidskraft

Etter kommunismens fall i Polen i 1989 reiste mange polakkar ut av landet som sesong-arbeidskraft på grunn av høgare lønn her. Norge hadde lenge ein svært restriktiv politikk for slik arbeidsinnvandring, men etter kvart er

Åtte år i Vågå

Åse Flittie Anderssen
ase.anderssen@tine.no

Sebastian Andrzej Tworek møter vi i kufjøset til Kvarberg samdrift DA i Vågå, der Ola Kvarberg er eigar og sjef. Nokre tilfeldigheter førte til at Ola nå har hatt stabil hjelp av Sebastian i åtte år.

Sebastian Andrzej Tworek har dyra som hovedansvar i Kvarberg Samdrift.

Kvifor kom du til Norge, og til fjellbygda Vågå?

– Eg valgte å reise frå Polen i 2003 som 23-åring, fordi lønningane der var veldig låg, fortel Sebastian. Fyrst dreiv eg med flislegging og muring i Oslo for eit polsk byggefirma. Der kom eg i kontakt med Ola sin svoger, som visste at Ola hadde bruk for arbeidshjelp. Så eg greip sjansen sjølv om eg aldri hadde køyrt traktor eller drivi med gardsarbeid før. På Kvarberg var eg fyrst med på bygginga av nytt oksefjøs, og etterpå trengte Ola sjølv sagt hjelp både med fôr dyrking og stell av dyra i dei tre fjøsa som samdrifta brukar. Med velså 70 mjølkekyr, 20–25 ammekyr og 250–300 ungdyr er det nok å henge fingrane i.

Kommunikasjonsproblem

På spørsmål om kommunikasjonsproblem svarar Sebastian og Ola at i starten gjekk det på teikning for å forklare kva som skulle gjerast, og dei prøvde litt på engelsk. Men det var bortkasta. Etterkvart plukka Sebastian opp alle viktige ord i det daglege arbeidet, og intervjuet

i Buskap foregår greitt på norsk. Det kunne nok skje småfeil som at Sebastian fann ein skiftnøkkel når Ola ba om ein skrutrekker og slike bagatellar, men ingen alvorlege bommartar på grunn av språkproblema.

Saknar familien

I tillegg til Sebastian har Pjotr hatt fast arbeid i Nedre Kvarberg samdrift dei siste sju åra; han kjem også frå Polen. Pjotr arbeider mest ute på jordet og blandar fullfôr til heile bølingen, medan Sebastian har dyra som hovudansvar. Det er nokre fleire polakkar i bygda også, men Sebastian saknar familie og venner heime i Polen. Han har både dotter, systor og mor der. Det blir 3–4 turar i året til heimlandet, og det har vore nok til at han har funne ny kjærrest i Polen. Så sjølv om Sebastian vil tilbake dit etterkvart, har det ingen hast nå som Hannah har valgt å flytte til Vågå ho også. Sebastian trur ikkje det blir vanskeleg å få jobb i Polen, men at ein større del av lønna i Polen vil gå med til å betale hus og mat enn i Norge. Han fortel at normal-

» Det begynte med sveitserne på 1800-talet. I dag kjem sveiserane frå land som Polen og Litauen. Buskap har intervjuet to representantar for dei «nye sveiserane».

dette lempa på slik at det nå er enkelt å ha utanlandsk arbeidskraft til dømes i jordbruket. Dette har gjeve norske bønder mange flinke medhjelparar frå Øst-Europa, og fyrst og fremst frå Polen og Litauen. Mange mjølkeprodusentar er svært glade for å få gode, arbeidsviljuge medarbeidarar frå utlandet og ser på dei som avgjerande for å kunne få litt fritid iblant. Buskap har teke ein prat med to gode representantar for dei nye «sveiserane».

arbeidstida er omtrent som i Norge, og sikkerheita ved sjukdom er bra i Polen også når det er seriøse firma og ikkje svart arbeid.

Kulturforskjeller

Ser du nokon klare skilnader i norsk og polsk omgang med kvarandre?

Eg legg iallfall merke til at vi viser meir respekt for eldre menneske i Polen enn her, blant anna gjennom tiltaleform overfor dei godt vaksne, seier Sebastian. Nordmenn oppfattar eg generelt som trivelege og greie.

Kva med mjølkeproduksjonen i Polen, liknar det på den norske?

Statsbruka er avvikla for lengst, og småbruka blir borte. Før var det gjerne 4–5 kyr, nokre grisar og ender på gardane. Men det er ikkje rasjonelt med fleire dyreslag, så dette forsvinn. Driftseiningane blir færre og større, og robotmjølkning er på tur inn i Polen også, akkurat som her.

Kazys Urka frå Litauen trives så godt at han planlegger å bli Lesjing. Foto: Solfrid Brandvoll

Litauer på Holaker gård i Lesja

Kazys Urka dro fra Litauen til Lesja på sommerjobb for åtte år siden og er nå ansatt på fulltid på samme gården.

Solfrid Brandvoll

solfrid@hotmail.com

Egidijus Valentelis

For åtte år siden kom litaueren Kazys Urka til Norge. Han var 20 år den gangen, dro til Lesja og fikk sommerjobb på en gård. I dag jobber han på den samme gården på fulltid. Gården heter Holaker og blir drevet av Tore og Einar Utgård. I dag har gården 60 mjølkekyr. Fjøset ble bygd om for to år siden til løsdrift, og det ble satt inn mjølkerobot.

Ikke tilfeldig

At det ble Lesja som ble valget for Kazys var ikke tilfeldig. Kommunen Kazys kommer fra i Litauen er vennskapskommune til Lesja. Det ble de så tidlig som i 1990, og bakgrunnen var eksport av

sæddoser fra Geno. Vennskapet mellom kommunene Marijanpole og Lesja har utviklet seg slik at ved de fleste gårdene på Lesja med utenlandsk arbeidskraft, er det litauere som jobber. De fleste av litauerne er fra byen Marijanpole.

Men Kazys var ikke den første i familien til å dra til Norge. Broren hadde allerede vært i Norge og på Lesja i to år da Kazys kom hit første gang. I dag jobber han for et firma på Lesja som gravemaskinfører, og kona og barna bor her også.

Vokste opp på liten gård

Vi spør Kazys hvilken bakgrunn han har, og han kan fortelle at utenfor byen

» «Frå sveitser til polakk og litauer»

Marijanpole, på en lite sted som heter Gyzai, vokste han opp på en liten gård. Gårdsbruket familien drev, var på 150 dekar. De hadde 7 mjølkekyr, 2 hester, 20 griser og noen høner og kalkuner. Kyrne ble håndmelket for de hadde ikke mjølkemaskin. Til fôr på vinterstid gikk det mest i høy. Dette var en helt gjennomsnitts gårdsbruk i Litauen, men for tre år siden så faren seg nødt til å levere dyrene. Begge sønnene bodde jo i Norge, og han fikk ikke lenger hjelp på gården av dem. Litauen er EU-medlemmer, og EU's regler sier at alle må bruke mjølkemaskin til mjølkinga. Dette ville føre til store investeringer for faren, og han så seg ikke i stand til å finansiere det. I EU er det også slik at det er de store gårdsbruka som stikker av med landbruksoverføringene. Det blir minimalt igjen til de som er små. Nå leier faren bort halvparten av jorda, og på den andre halvparten dyrkes det korn.

Vanskelig arbeidsmarked i Litauen

Kazys er utdannet elektroingenør fra Litauen. Det er situasjonen i Litauen som gjør at folk som Kazys og broren kommer til Norge. Det er vanskelig å finne jobb, og de aller fleste jobbene er dårlig betalt. Vanlig lønn i Litauen ligger på 2 500,- til 3 000,- kroner i måneden. Ved sykdom har arbeidstakerne de samme rettigheter som i Norge ved at de får utbetalt sykkelønn fra folketrygden. Vi spør om de litauiske sjefene er slik som i Norge, men det vil ikke Kazys uttale seg så veldig mye om. Men en ting er sikkert, og det er at ingen kan ha bedre sjef enn Tore Utgård. Han er rett og slett kjempegrei. Det å bli bedt på mat og spise ved samme bord som sin sjef, mener Kazys er enestående. Likedan å ha mulighet til å finne seg mat på kjøkkenet selv når Tore ikke er hjemme. Det er tydelig Kazys setter pris på å bli vist slik tillit. Han får også lov til å låne traktoren ved behov.

Altmuligmann

Arbeidsoppgavene til Kazys består for det meste i fjosstell, men han fungerer

også som en altmuligmann. Da fjøset ble bygd, fikk han i oppdrag å montere innredning. Han snekrer litt, og på vinterstid hjelper han til i skogen. På sommeren har han arbeidsoppgaver som gjødsling, jordarbeiding, og gras-høsting. Tore skryter av arbeidshjelpa si og mener at litauere er enestående flinke til å arbeide.

Snakker mest engelsk

Vi spør om hvordan de kommuniserer med hverandre. Det går for det meste på engelsk. Det har det gjort i mange år, men nå forstår Kazys nesten alt hva Tore sier på norsk, men han foretrekker å svare på engelsk. For ett år sida gikk han på norskkurs, noe han ikke syntes han hadde så veldig mye utbytte av. Men som Kazys sier, det er ikke så lett å lære seg språket når du går alene hele dagen og ikke har nordmenn å snakke med. Han hører på norsk radio, men synes det er vanskelig å forstå. Så var det problemet med alle dialektene i Norge, og folk i fra Oslo synes han er vanskelig å forstå. Likevel, språket har ikke vært problem, og han kommer ikke på noen episoder hvor det har blitt misforståelser.

Første året vanskelig

Første året på Lesja var vanskelig for Kazys. Huset han fikk leie var svært dårlig, og det var heller ikke innlagt vann. Hvert år siden har han flyttet på seg. Nå er han lei dette, og han og broren ønsker å kjøpe hus, eventuelt et lite småbruk. Han og broren trives så godt på Lesja at de ønsker å bli. De synes folk på Lesja er kjempetrivelige, og de kan ikke tenke seg å flytte. Kazys trives veldig godt i jobben også og er ikke fristet til å prøve annet, og han legger ikke skjul på at et godt forhold til arbeidsgiver er grunn til det. Neste uke drar han på ferie til Litauen og blir borte i to måneder. Denne friheten til å kunne dra hjem et par ganger i året, setter han også stor pris på. Vi kan ikke annet enn å ønske god tur, en slik ferie er nok godt fortjent.

SMÅTT TIL NYTTE

Samvirke veien ut av fattigdom

FN-organene FAO, det internasjonale jordbruksutviklingsfondet (IFAD) og Verdens Matvareprogram (WFP) skriver i en pressemelding at samvirke gir store muligheter for småskalabønder i fattige land. Organisering i samvirke styrker forhandlingsposisjonen, sikrer at bøndene kan oppnå høyere priser på det de selger og lavere priser på innsatsfaktorer de kjøper inn. I følge de tre FN-organene vil samvirke gi bedre matvareforsyning og redusert fattigdom for millioner av mennesker. Det heter videre at jordbrukssamvirkenes rolle ikke kan overvurderes.

Globalt har samvirke (og da samvirke i alle sektorer og ikke bare jordbruk) 800 millioner medlemmer og sysselsetter 100 millioner mennesker, som er 20 prosent flere enn multinasjonale selskap sysselsetter.

FAO Media Centre

To-trinns melkefôring

En canadisk forskergruppe har i 2010 gjennomgått en stor del av forskningen på melkefôring av spedkalver. Basert på forskningen som har vært gjort på dette området foreslår de en to-trinns fôring som både skal gi høy tilvekst i melkeperioden og tidlig utvikling av drøvtyggerfunksjonen. I perioden 0 - 4 uker anbefaler de et høyt melkenivå, mens i perioden 4 - 8 uker prioriteres utvikling av drøvtyggerfunksjonen. Konkret anbefaler de 8 - 10 liter melk de første 4 ukene, 5 - 6 liter i uke 5 - 7 og 2,5 til 3 liter i uke 7 og 8. Ved avvenning ved 8 uker skal kalven klare seg uten redusert tilvekst de første ukene uten melk. Anbefalingene underbygges med forsøk som viser at kalver på to-trinns fôring har høyere opptak av kraftfôr enn kalver som står på konstant melkemengde på 5 - 6 liter. Mer melk de første fire ukene gir høyere tilvekst, og det kan forklare at de kalvene som fikk mest melk de første fire ukene eter mer kraftfôr i siste periode av to-trinnsopplegget. De eter også mer kraftfôr de første par ukene etter fravenning.

Kvæg Special 2 - 2011

Står du framfor viktige valg for fremtiden?

TINE Strategi og Veivalg

Bonden som bedriftsleder må planlegge og lede virksomheten på lang sikt. **Strategiprosesser** dreier seg om å gjennomføre veivalg. Riktig retning vil sikre lønnsomhet på kort og lang sikt!

Sertifiserte rådgivere kan bistå med å

- Utforme mål
- Kartlegge muligheter
- Utvikle alternativer
- Vurdere og motivere til valg
- Støtte i gjennomføring

Tar du ikke valg selv, vil omgivelsene gjøre det for deg!

TINE Rådgiving

Kontakt TINE Rådgiver eller les mer på medlem.tine.no

NESTE NUMMER AV

buskap

- Økonomi og helse
 - Helsæd i melkefôringa
 - Betydningen av nettverk for å lykkes
 - Hva er fôreffektivitet?
 - Gårdsreportasjer
- pluss mye, mye mer

Vil du ha fjøset fullt av lykkelige kyr?

Fjøssystemer vet alt om hvordan fjøs bygges og driftes. Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.

Se www.fjossystemer.no for våre løsninger til storfe.

FJØSSYSTEMER
Bonden og dyrenes førstevalg

Øst
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
ost@fjossystemer.no

Vest
4365 Nærbø
Tlf. 51 43 39 60
vest@fjossystemer.no

Midt
7473 Trondheim
Tlf. 72 89 41 00
midt@fjossystemer.no

Sør
3174 Revetal
Tlf. 33 33 69 61
sor@fjossystemer.no

Nordvest
6770 Nordfjordeid
Tlf. 57 86 25 05
nordvest@fjossystemer.no

Bygg
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
bygg@fjossystemer.no

**SEMINARBEID MED FOKUS
PÅ RISIKOFAKTORER DEL 2**

Per Nordland

Pensjonert konsulent
i Geno, Selbu
per.nordland@geno.no

Magnar Rønning

Pensjonert semintekniker,
Stjørdal

Hans Bakken

Pensjonert semintekniker,
Balsfjord, illustratør

» I del 2 om risikofaktorer i inseminasjonsarbeidet, er temaet å komme seg frem til der kyrne står og venter. Artikkelforfatterne bruker i serien resultater fra to undersøkelser som Geno har gjennomført om temaet.

Arbeids

» Vel framme hos bonden som har bestilt oss for å legge inn rett kalv i rett ku til rett tid, så lader vi termosene med de nødvendige dråpene og går inn i fjøset.

Smittesluse

Vi går inn gjennom vår egen inngang og skifter til besetningens overtrekkstøy og fottøy. Hensikten er å sikre at vi ikke transporterer smittestoffer fra gård til gård. Det er lett å få med seg litt infisert skitt fra A til B under støvlene, på overtrekkstøyet eller et annet sted. Oftest er det ikke et problem, men er det smittsom diarè på fjøset eller finnes de få E.coli-typene som er

farlige for mennesker på fjøset så er denne barrieren viktig.

Virker den? Det er det all grunn til å spørre om. 40 prosent sier det er godt nok overtrekkstøy på gårdene, 47,5 prosent sier at dette finnes i rett størrelse, og bare 23, 5 prosent sier at det normalt er skikkelig rengjort. Skittent overtrekkstøy forurenser den besøkedes yttertøy. Hvis røkteren nettopp har brukt overtrekksfrakken i dagens fjøsvask med høytrykksspyler egner den seg ikke til besøkende. Overtrekkstøy bør betraktes som det det er: Det du tilbyr din gjest

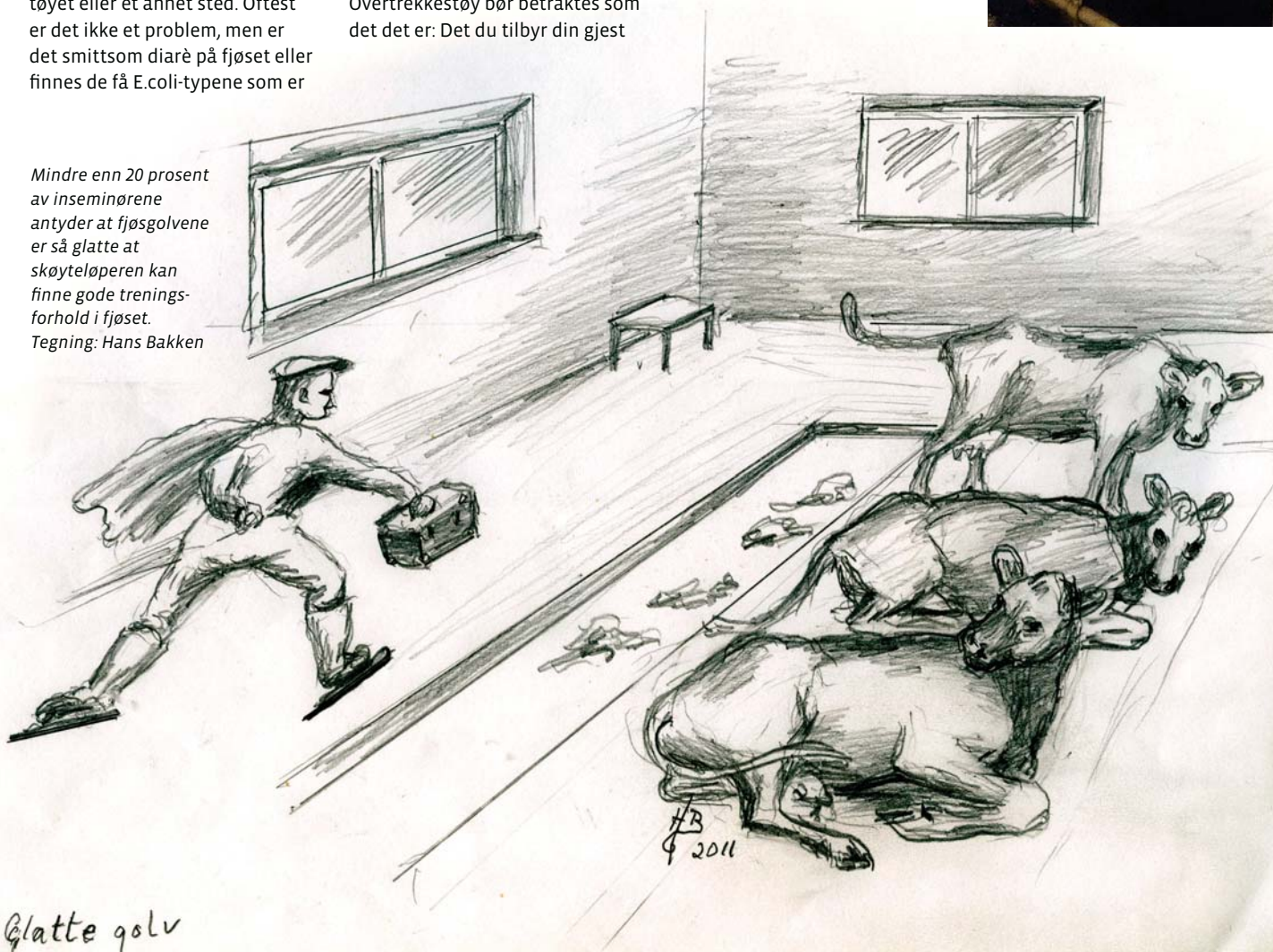
som besøker deg. Det ser ofte ut til at dette er de besøkedes arena, og det er stadig vandrehistorier om små «husdyr» som flytter inn i overtrekksstøvler som har stått ubrukt i lang tid.

Husdyrrommene

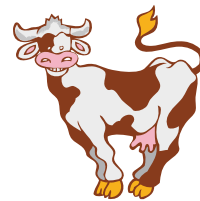
I undersøkelsene ble det svart at luftkvaliteten er gjennomgående god, glatte fjøsgolv er på vei ut, og mindre enn 20 prosent av inseminørene antyder at skøyteløperen kan finne gode

Mindre enn 20 prosent av inseminørene antyder at fjøsgolvene er så glatte at skøyteløperen kan finne gode treningsforhold i fjøset.
Tegning: Hans Bakken

Glatte golv

Liv Sølverød

Veterinær,
Tine SA Mastittlaboratoriet
i Molde
liv.solverod@tine.no

plassen

Bildene viser et godt sted å sette kofferten – på utsiden av sjukebingen – kort vei fra sjukebinge og koffert til en god plass for rengjøring. I tillegg så er dette også nært inngangsdøra. Semintekniker Paul Arne Røkke har tatt bildene hos Randi og Per Steinvikaune.

treningsforhold i fjøset.

Det er godt lys i fjøsene, og det gir seminteknikerne et god oversikt over husordenen. Svarene fordeler seg litt utover skalaen. Cirka 30 prosent av inseminørene rapporterer god orden hos de fleste, og 70 prosent har svart at mindre enn hver femte bonde har for dårlig orden i fjøset. Kan det forstås slik at minst en av ti bønder burde lagt mer vekt på orden i fjøset?

En arbeidsplass med god hygienisk standard skal også ha gode fasiliteter for rengjøring av utstyr og for personlig hygiene. Vi undres på hvordan toalettet som finnes i de fleste fjøs egentlig brukes når bare cirka 10 prosent av inseminørene melder om tilgjengelig toalett. Brukes toalettet i fjøset til lager for restavfall, eller som «verktøybod»? Er det slik du ønsker å finne toalettet når du for eksempel besøker Felleskjøpet eller fastlegen?

De aller fleste melder at det er lett å få rengjort utstyr og støvler.

Plass for kofferten

Før vi kan starte med den egentlige jobben så må vi sette fra oss kofferten og lade inseminatoren. Dette arbeidet bør skje slik at vi risikerer minst mulig skade på opptint sæd. Vi forvarmer inseminatoren til omtrent samme temperatur som sæden – sæden skades lett dersom vi har temperaturfall fra lading til inseminasjon. Ønsket er derfor et temperert sted som ikke er for langt fra kua. Vi stilte spørsmålet om det fantes et ryddig sted for kofferten – vi håper alle husker at hygienemålet var å ikke transportere avføring fra A til B. Halvparten av inseminørene sier at det finnes et slikt sted, resten må nøye seg med ei bøtte eller noe annet som gjerne blir snudd opp ned og brukt som «sted». Det legges dermed av og til et visittkort under kofferten som blir levert hos en fremtidig kunde.

I neste sak ser vi på selve insemineringen.

Kontroller smittepresset i store besetninger

I store kuflokker ligger det godt til rette for rask og effektiv smittespredning.

Vi har lang tradisjon og god kunnskap i Norge for å jobbe med smitteforebygging i fjøs med cirka 15 kyr på bås. Ei ku hadde stort sett bare nærkontakt med kua i nabobåsen. Melkingsrekkefølge og reine båser har hatt stort fokus.

Når kyr går i løsdrift og flokkstørrelsen øker, øker også mulighetene for spredning av smitte.

I en besetning med AMS brukes det samme melkeorganet på alle jur, og etablering av melkingsrekkefølge er ikke lenger et relevant tiltak.

Muligheter for smitteoverføring

Vi kan regne på antall muligheter for smitteoverføring slik: $n(n-1)$: antall kyr (n) multiplisert med antall individ minus 1.

Eksempel:

Antall muligheter for smitteoverføring i en gruppe på 20 kyr: $20(20-1) = 380$

Antall muligheter for smitteoverføring i en gruppe på 60 kyr: $60(60-1) = 3540$

Når flokken øker fra 20 til 60 kyr vil antall smittekontakter øke med 3160.

Dette viser en økt risiko for rask smittespredning i store besetninger. Kontroll av smittepress krever helt annet fokus og ny tankegang i forhold til tidligere.

For å kontrollere smittepresset i store besetninger er det avgjørende å være nøye ved innkjøp av dyr og ha gode rutiner for bruk av smittesluse for besøkende.

Oversikt over mastittbakterier

Det er viktig å ha oversikt over hvilke mastittbakterier som er tilstede i besetningen for å kunne iverksette de riktige og mest effektive tiltak for å redusere smittepresset.

Speneprøveundersøkelser ved all behandling av klinisk mastitt og før avsingning av celletallskyr er en god rutine for overvåking av besetning.

Når slik rutine er etablert vil Helseoversikten på *medlem.tine.no* til enhver tid gi oversikt over forekomst av mastittbakterier og tiltak for kontroll av smittepress kan tilpasses og evalueres.

Les mer om infeksjonskontroll i Helsetjenesten for storfe sin bok: Jurhelse.

Hold kontroll med fruktbarheten

Egil Hersleth

Tekst og foto

» Hvert år arrangerer Storfeskolen kurs med tema fruktbarhet. «Hold kontroll med fruktbarheten» er et tre-dagers kurs som skal holdes på Store Ree 7.-9. februar 2012. Dette kurset ble også avviklet i februar i 2011, for 27 bønder fra Trofors i nord til Egersund i sør.

Temaene på kurset var kuas fysiologi og hormonsyklus, den kritiske perioden omkring og etter kalving, helse og føring, holdvurdering, brunstkontroll og hjelpemidler og mere til. Kursleder Per Gillund var ansvarlig for kurset og underviste sammen med mange andre sterke fagfolk. Grappa var også i fjøset hos Bjørn Sætren i Løten og fikk demonstrert Heatime aktivitetsmåler.

Buskap spurte til kursdeltagere om hva de fikk ut av kurset:

Kursdeltakerne på fjorårets fruktbarhetskurs på besøk hos Bjørn Sætren i Løten. Foto: Privat

Trygve Holdhus fra Våler Samdrift i Eidsvoll som er eierinseminør i samdrifta. Foto: Egil Hersleth

Gardsokse ikke lenger tema

– Man lærer aldri nok om fruktbarhet, og det ble gitt tid til å gå dypere inn i stoffet, sier Trygve Holdhus fra Våler Samdrift i Eidsvoll. – Og med flinke forelesere og høy kompetanse hos kursdeltakerne ble det et veldig bra kurs. Jeg begynte som eierinseminør i samdrifta for to år siden, og med stor besetning ser jeg hvor viktig det er med godt fruktbarhetsresultat. Vi i samdrifta har også brukt en del gardsokse, men det er ikke tema lenger. Vi vil være med på den avlsmessige framgangen, og oksen passer ikke inn i drifta. Vi ser framgang på kviger som har kalvet nå – de er avlsmessig bedre. Vi har gjort en del insemineringer på 40–42 dager – det er antakelig litt tidlig, og vi vil nå prøve 60–63 dager. Det er veldig bra at Geno tar initiativ og lager slike kurs, avslutter den fornøyde kursdeltakeren.

Et godt kurs

Ingar Moldstad er husdyrlærer og fjøsmester på Storsteigen Videregående Skole i Alvdal, og var på kurs primært i den rollen, men han har også 30 kyr hjemme som kona har mest ansvar for.

– Det var et godt kurs, godt organisert, gode foredragsholdere og gode diskusjoner, forteller Ingar. Første sekvens med organdemonstrasjon var spesielt interessant. Per Gillund viste hvordan man går gjennom livmorhalsen med inseminator, og forklarte hvordan det noen ganger kan være vanskelig. Å ha sett disse indre organene gjør oss bedre rustet til faglige diskusjoner med veterinæren. Fint med det bygningsmessige temaet også, vi står foran bygging av nytt fjøs på Storsteigen. Viktig

Ingar Moldstad som er husdyrlærer og fjøsmester på Storsteigen Videregående Skole i Alvdal. Foto: Egil Hersleth

er det også å treffe folk som er engasjert i samme tema, og det er også godt å få bekreftet at mye av det man gjør er riktig, avslutter Ingar Moldstad.

Fremtiden er her!

SAC RDS FUTURELINE MELKEROBOT

Kommer snart til en gård i din nærhet.

Prisgunstig

Kontakt: Nordbye & Co AS • Tlf 67 16 79 90 • www.saceffectiv.no

NORGESFÔR
BONDENS TRYGGE VALG

Variabel grovfôr-kvalitet – velg riktig kraftfôr

Norgesfôr har mange Drøv-blandinger og stor erfaring

Riktig blanding gir optimal ytelse

Kontakt din nærmeste Norgesfôr-bedrift for råd og veiledning

www.norgesfor.no

» Elmia Djur og Inomgård er ei messe som fanger trendene i et presset landbruk. Roboter og fullfôr dominerer. Fôret er egenprodusert og maten nærprodusert.

Erling Mysen
Frilansjournalist
er-mys@online.no

Full fart på HusdyrElmia

Ost fra Sveriges minste meierisamvirke Gäsene Mejeri med 31 leverandører har i år økt salget med cirka 19 prosent. Gäsene feirer dessuten 80 år som eget selskap og lever foreløpig godt med giganten Arla.

» 23 600 besøkte årets Elmia Djur og Inomgård i Jönköping, Sverige. I fravær av Agromek var dette den største husdyrmessa i Norden i år. For melk og storfeprodusenter er den også den mest interessante. Her finnes melkebotene, forleverandørene, meieriene, maskinfirmaene og ikke minst kyrne.

Arla-fusjon

En sak som ble diskutert på Arla Foods sin store stand var fusjonen mellom Arla og Milko. Det vil si Milko og deres leverandører var tvunget til en fusjon ellers hadde de gått konkurs. For en Milkobonde med noe avsides beliggenhet kunne det betydd at plutselig ville ingen være interessert i å hente melka. Milko har vært mjølkebondens samvirkeelskap i Midt-Sverige i blant annet «norske» områder som Jämtland, Härjedalen og Värmland. Men fra 1. november er dette også Arlaland. Unntaket nå er helt nord i Sverige og helt i sør, pluss noen mindre meierier. I sør holder melkebøndene i Skåne stand midt i kjerneområdet til den dansk/svenske meierigiganten.

MELKEPRODUSENTER PÅ ELMIA

– På Elmia var jeg spesielt ute etter gode idèer for å få ned celletallet. Det varmesøkende kameraet var veldig interessant, men for dyrt. Jeg var også innom noen firma med fôrtilsetninger, dyretransportvogner pluss et par byggefirma, forteller Ole Røed fra Sarpsborg. Røed har økologisk melkeproduksjon i samdrift, 430 tonn i kvote og robotmelking.

Markus Almborg er også økologisk mjølkebonde med 70 kyr og robotmelking. Han holder til rett nord for Falköping, en drøy time fra Elmia. – Vi ser på diverse utstyr til fjøset for ulike typer gummimatter til liggebåser, sier Almborg. Han er også interessert i å satse på en gjødsellagune.

Håkan Gustavsson fra Nittorp ved Uppsala var den tredje melkebonden vi snakket med. Også han var robotbonde. Gustavsson melket nær 850 tonn i året og hører til to-tonnsklubben. Det vil si de som produserer over to tonn mjølk per dag med mjølkeroboten. Gustavsson skal bygges en isolert kalvestall og ulike løsninger/innredning og byggefirma hadde derfor mest interesse på Elmia.

Nyheter » Varmesøkende kamera for varsling av jurbetennelse, vant Elmia-prisen for beste nyhet.

Erling Mysen
Frilansjournalist
er-mys@online.no

Elmia Djur og Inomgård

Varmesøkende kamera

Prisen som beste nyhet på Elmia gikk til CaDDi mastitis, et varmesøkende kamera med avansert bildebehandlingssystem. Det overvåker jurhelsen til kyrne og kan forhindre sykdommer og redusere antibiotikaforbruk. Det som skjer er at temperaturen i juret måles og sammenlignes med tidligere målt normaltemperatur hos samme ku. Det gis så advarsel ved avvik. Videokameraet kan plasseres flere steder, for eksempel ved siden av mjølkeroboten. Kamera og tilhørende kamerahus er bygd for å tåle tøft fjøsmiljø. Kameraet er utviklet av det nye selskapet Agricom der oppfinner og direktør heter Ellinor Eieren. Hun har norske aner og fikk nylig pris som «framtidens innovatør» i Sverige. Den svenske forsøksringen er deleier i selskapet som holder til i Linköping (midt mellom Jönköping og Stockholm).

Brannvarsling

Norske Elotec var på Elmia og viste fram sin nye aspirasjonsdetektor. Den tilfredsstillende både EU-krav og strenge norske krav. Elotec er klar markedsleder i Norge og satser nå også i Sverige der salg av brannvarslingsanlegg er mer i startfasen.

Tømmerampe for gjødsellaguner

Firmaet MPG har lagd en ny tømmerampe for gjødsellaguner. Gjødsellaguner har blitt stadig mer populære fordi prislappen ofte blir bare en tredjedel av en gjødselkum. Utfordringen er tømning av gjødsel og at ikke propell/tømmeutstyr ødelegger duken. Men her har MPG en løsning.

Robotnyheter

De Laval hadde noen nyheter på Elmia, blant annet en meget brukervennlig pek skjerm til melkeroboten og driftslederprogrammet DelPro versjon 3,5. Her kan en for eks slå inn kuas nummer for å få all info om denne kua. Og du slipper å gå tilbake til PC'n på kontoret. DeLaval selger nå også en utvendig vertikal mjølketank som passer større besetninger.

Drikkekar

Elektrisk oppvarma vannkopper var det mange typer av på Elmia. Prisene var også gunstige.

» Fra januar 2012 er det viktig å kjenne ulikhetene og de forutsetninger sporene har, slik at vi skal kunne takle utfordringene faglig riktig på garden og i fjøset.

Dag Nybakken

Rådgiver mjølkkevalitet
i Tine
dag.nybakken@tine.no

Bacillus cereus

» *Bacillus cereus* kan under spesielle forutsetninger produsere toksiner som kan føre til matforgiftning. Muligheten i produkter som kjølelagres er svært marginal, og det er derfor kvalitetsfeilen koagulering og dårlig holdbarhet i seg selv som er vår største utfordring i forhold til å sikre forbrukeren et godt produkt. Hvis bakterien er i en vekstfase vil den dø i pasteuriseringsprosessen. Er bakterien i sporeform når den passerer pastoren vil den trigges til ny vekst av oppvarmingsprosessen og være ekstra slagkraftig etter at de andre ordinære bakteriene som finnes i mjølk er borte. Forskjellige stammer av denne bakterien kan ha ulike temperaturkrav for vekst, og enkelte kan formere seg i temperaturer ned til 5–6 grader. Ved kjøletemperatur (under 4 grader) i kjølelager og i kjøledisk vil lite utvikling skje. Ligger temperaturen høyere i kjølekjeden kan vekst starte. I praksis er det oftest for høy kjøleskapttemperatur hos forbruker som er det svakeste leddet.

PÅ GARDEN - KILDER TIL SPORER

Grovfåret

Den tradisjonelle fokus har vært dårlig beitehygiene, drivganger og jord direkte på ku, jur og spener. I driftsløsninger i dag er ikke alle kyr på beite. Grovfåret har normalt ikke høye sporeverdier, og det skjer ikke oppformering i silomassen fordi bakterien ikke vokser uten oksygentilgang. Vi kan likevel få jord inn i fjøset med fåret etter en problematisk høsting. Hygieneanalyse for sporer i grovfår viser at det kan være høye nivåer av *B.cereus* i silofår, og prøver fra flomutsatt silogras bekrefter også dette.

Uvasket potet og rotvekster vil kunne tilføre sporer direkte fra jord.

Mask fra ølbryggingsprosessen kan ha svært høye nivåer av sporer. Oppvarmingen vil fjerne andre bakterier på samme måte som ved pasteurisering og gi gode vekstbetingelser for *B.cereus*. Sporenivået vil øke med økt lagringstid. Det er viktig med hygienisk håndterings- og lagringsrutine for mask.

Problematikken er derfor parallell med fokus vi har hatt for smørresporene; gjødsla i fjøset vil være en sentral kilde til sporer i mjølk som følge av den hygieniske kvaliteten på grovfåret.

Kua og båsen

Med jord som kilde er tilrettelegging for god hygiene i gangområder ved beiting et godt tiltak.

Har vi stort sporetrykk fra grovfår og gjødsel må kua holdes seg rein og tørr. Flere faktorer påvirker hvordan vi greier å holde båser og liggeplasser tørre og reine. Noe er bestemt av hvilken utforming som er valgt for oppstalling, liggebåser, gangarealer og utgjødslingsløsninger. Mye kan vi påvirke daglig med gode rutiner for skraping og nytt strø. Djupstrøsløsninger og flis som ligger lenge på liggeplass, vil gi et miljø hvor oppformering av *B.cereus* kan bli betydelig

i blandingen av halm/flis og gjødsel/fuktighet. Svenske forsøk viser hvor avgjørende selve miljøbetingelsene er for disse bakterienes trivsel; torvstrø er for surt for vekst, sand er for næringsfattig. Uansett er tørt miljø og tørr liggeplass ugunstig for bakterievekst og gunstig for sporetrykket. Klipp kyr og jur.

Reint jur og riktig mjølkning

Vår siste skanse for jord og gjødseleinblanding i mjølka er et godt jurreinhold hvor rein, våtvarm bomullsklut og ettertørring med papir er den mest optimale metode (se artikkel i forrige nummer av Buskap om avtørkingsmetoder). Bruk den tida som er nødvendig. Med beste metode viser forsøk at vi kan fjerne inntil 95 prosent av de sporene som finnes på spenen. Det skal få dårlig reingjorte jur til før hele besetningens sporenivå stiger betydelig når sporepresset er høyt.

Utfør mjølkingsarbeidet slik at vi hindrer innsuging av gjødselester fra bås. Organer som faller av eller sparkes av kan suge betydelige mengder flis og gjødsel. Riktig slangestrekking er gunstig. Sparkeklave kan være et nødvendig hjelpemiddel. Vurder egne løsninger eller frasortering for kyr som i perioder stadig sparkes av seg organet.

I automatiske mjølkesystemer utføres spenevasking med ulik metodikk. Vasketid og gjentatt vask kan innen visse grenser styres etter behov. Tilrettelegging er svært viktig i AMS, og hygieneiltakene med reine båser, reine kyr, og ikke minst klippede og rene jur må følges opp rutinemessig. Vurder også her egne løsninger for skitne kyr/jur, og ved vanskelig påsett. Manuell bistand til jurvask og påsetting og eventuelt frasortering kan

Løpende hygieneinspeksjoner er viktig for å unngå belegg som kan gi bacillusbakteriene mulighet til å vokse. Foto: Solveig Goplen

Rene jur – mindre mastitt

Det er godt dokumentert at rene kyr er en forutsetning for å holde jurinfeksjonene på et lavt nivå. En amerikansk undersøkelse viser at møkkete kyr ikke bare gir økning i mastitter som skyldes miljøbakterier, men også smittsomme mastitter. Det anbefales rent strø i liggebåsen to ganger daglig og gjerne nedskraping oftere enn to ganger i døgnet. Rene og tørre gang- og oppholdsrområder er også viktig.

	Jurinfeksjoner (%)	
Jurets renhets-score	Smittsom mastitt	Miljø-mastitt
1	2,8	7,7
2	4,7	10,0
3	5,1	10,6
4	7,4	13,5

KvægNyt 20/11 – D. A. Schreiner og P. L. Ruegg. *Relationship between Udder and leg Hygiene Score and Subclinical Mastitis.* Dairy Science

Utføringstid påvirker etetid

En canadisk undersøkelse viser at utføring seks timer etter melking ga 12 prosent lengre etetid enn når utføringen skjedde ved melking. Første timen etter utføring var det en økning i etetid på 82 prosent, mens tilsvarende økning etter utføring ved melking var 26 prosent mindre. Men utføring seks timer etter melking resulterte ikke i kortere hviletid. Konklusjonen er at eteatferden for kyr i grupper primært styres av når det kommer friskt fôr på fôrbrettet. Altså går kyrne og spiser fordi det er friskt fôr å hente og ikke fordi de kommer fra melking.

Kvæg Special 2 – 2011

FAKTA

AEROBE SPORER (BACILLUS CEREUS) - NY FOKUS FRA JANUAR 2012

Kvalitetstesting av mjølk skal være tilpasset industriens behov.

Tine har i høst hatt en høringssak i produsentlagene om endringer i nytt kvalitetsregelverk gjeldende fra 1/1-2012. Dette vil innebære videreført fokus på sporer som er en utfordring for osteproduksjonen (smørsyresporer/klostridiesporer), men i tillegg ny fokus på sporer som har betydning for søte konsummjølkprodukter (*Bacillus cereus*).

Tradisjonelt har vi enkelt omtalt sporer som «vintersporer» (smørsyresporer) og «sommersporer» (*Bacillus cereus*-sporer) hvor «vintersporer» først og fremst har vært koplet til inneføringssesongen og sporeproblemer som fulgte av dårlige silokvaliteter. «Sommersporer» var sterkere knyttet til beitesesongen med sporedannende bakterier fra jord og beite. Analyse av «sommersporer» har vært avvirket i en periode.

All mjølk skal kunne benyttes til ethvert produkt til enhver tid.

Industrien utfordres av koagulerings- og holdbarhetsproblemer på grunn av *B.cereus*-sporer i konsummjølk. Virkeligheten har også endret seg ved at det er mindre forskjeller fôringsmessig mellom sommer- og vintersesongen. Fra årsskiftet innføres derfor rutinemessige analyse parallelt og løpende gjennom hele året for begge typer sporer. Det nye er at sporertrykket vil testes på lassnivå månedlig (11 analyser) for smørsyresporer, annenhver måned (5 analyser) for *B.cereus*, og ikke lenger på produsentnivå direkte. Avdekkes problemer på lassnivå vil alle produsenter på ruta bli tatt ut til analyse for å kartlegge tilførselen av sporer på gardsnivå.

Sporer er bakterier i dvaleform som gir dem evne til å overleve pasteurisering.

Smørsyre-bakteriene/sporene har sin primærkilde i jord, gjødsel og råtnende plantemateriale, og vil ved hygieneproblemer under innhøsting bidra til at silomassen kan feilgjære og gi stor oppformering av smørsyresporer. Formering kan bare skje i et lukket miljø hvor oksygen er fraværende (anaerobt)

B.cereus-bakteriene/sporene har primær kilde i jord, og kan komme direkte fra jord eller fra jord i fôret. Når det er oksygen tilstede (aerob) vil *B.cereus*-bakteriene formere seg. Derfor er mjølkeutstyr med belegg et sted som bakteriene vokser.

Det er dette som sikrer den mekaniske vaskeeffekten i rørgata.

Drener og tøm anlegget godt for vann. Dårlig nivellering gir lommer og motfall hvor restvann blir stående. Belegg dannes og bakterieaktiviteten øker.

Varm startskylling av anlegget før ny mjølkning

er Tines anbefaling.

Vi må selvsagt ha samme fokus på gardstanken i forhold til vask og belegg. Gjør løpende rutinemessige hygieneinspeksjoner, og kontroller at vi raskt har gitt bacillusbakteriene en iskald tilværelse som forhindrer videre familieforkjølelse.

være helt avgjørende for å lykkes fordi gjødselbidraget fra enkeltkyr kan være svært stort.

God anleggsvask

For at bakterier skal vokse har de krav til pH, temperatur, vann og næring. *B.cereus* må ha oksygen. Dette er tilgjengelig i overflatene på mjølkeutstyret, pH er passe, og bakterien har egenskaper som lett hefter den til overflatene i mjølkeutstyret. Klarer vi å hindre næringstilgangen som i praksis er mjølkerester og belegg, så vil en viktig forutsetning for formering mangle. *Reine og jevne overflater* er derfor stikkordene her, og gjelder også gummidelene i mjølkeførende løp. Det er ingen direkte sammenheng mellom ordinært bakterietall og de sporedannende bakteriene.

Temperaturen og vannmengden

En optimal anleggsvask stiller betingelser til varme, kjemikalier, mekanisk vaskeeffekt og tid. Mange mjølkeanlegg har mangler i forhold til ett eller flere av disse. Sikre en god vaskeprosess med en god skylning ved cirka 40 grader som er optimal temperatur for å fjerne mjølkerester. Når hovedvask kjøres uten tilskuddsvarme anbefales beredertemperatur på 80–85 grader for å kunne holde minst 40–45 grader ved avslutning av vasken. Med vaskeautomater vil temperaturen kunne være noe lavere fordi tilskuddsvarmen, underveis forhindrer samme temperaturfall. Da vil også en lengre vasketid ha positiv effekt. Temperatur og kjemikalier er likevel ikke nok for å oppnå god vask. Et mjølkeanlegg med en gitt lengde og en gitt dimensjon krever en riktig tilpasset vannmengde for å gi gode vannpropper og riktige vekslinger mellom vann og luft.

Clostridiar til ettertanke

Randi Garmo

Veterinær i BioKapital
rtg@biokapital.no

» Flom og regnvåt sommar har gjeve mykje fôr med dårleg kvalitet og innblanding av jord. Det er difor grunn til å vera merksam på sjukdommar årsaka av clostridiar som kan komme inn i fôret med forureining frå jorda.

Raslesjuke er eit felles namn på sjukdom der bakteriar av slekta *Clostridium* er årsaka. Denne bakterieslekta finn ein i jord og i tarmkanalen hjå husdyr. Bakterien er ein sporedannar og er såleis ganske motstandsdyktig mot ytre påverknad. I tillegg formeirar bakterien seg utan luft-tilgang, og den produserer eit giftstoff som er årsaka til symptoma.

Ein deler raslesjuken i to ulike former; miltbrannsemfysem og malingt ødem. Desse to formene kan vera ganske like i utviklinga av sjukdommen, men årsaka er forskjellige artar i clostridie-slekta.

Miltbrannsemfysem

Miltbrannsemfysem (*emfysem* = luftsamling i vev). Bakterien som gjev denne sjukdommen er *Clostridium chauvoei* som må skiljast frå A-sjukdommen miltbrann (anthrax) der årsaka er bakterien *Bacillus anthracis*. Men som ved miltbrann kan dyra dø utan teikn på sjukdom på førehand.

Dersom ein får sett dyret før det dør, kan ein sjå veldig halte dyr, ofte med hevelse og gassdanning i lårmuskulatur eller andre musklar og dårleg allmenntilstand med feber og høg puls. Hevelsen er varm og smertefull i starten før utvikling av koldbrann og såleis kald og pergamentaktig hud utan kjensle. Det er mest ungdyr på beite som blir ramma. Miltbrannsemfysem er ofte begrensa til lokale område og da særleg område utsett for flom. Det kan vera mange sjukdomsutbrot i ein kort periode, og dyra må da flyttes til eit anna

beite straks. I område der ein veit at sjukdommen førekjem, bør dyra vaksinerast. Så godt som alle angripne dyr dør av sjukdommen som ikkje er smittar frå dyr til dyr.

Malingt ødem

Djupe stikksår med skade i vevet er som oftast årsaka til malingt ødem (*malingt* = vondarta, *ødem* = væskesamling i vevet). Sjukdommen kan ramme dyr i alle aldrar, men som oftast blir berre eitt dyr sjukt om gongen. Dyra har dårleg

allmenntilstand og ein hevelse rundt såret som kan innehalde gass som «knitrar» ved berøring. Angripne dyr dør 1–2 døgn etter dei fyrste teikna på sjukdom. Aktuelle bakteriar er *Clostridium septicum*, *Cl.oedematensis* eller *Cl.perfringens*.

Andre sjukdommar der clostridier er årsaka Stivkrampe

Det er sjeldan med stivkrampe hjå storfe. Bakterien som gjev stivkrampe heiter *Clostridium*

tentani og fins i jord og husdyrgjødsel. Bakterien formerer seg i djupe stikksår og produserer giftstoff (toksin) som bind seg til nerveceller og gjev vedvarande muskelkrampar. Tida frå infeksjon til symptom kan vera lang slik at ein ofte ikkje finn såret der bakterien kom inn. Dyret kan også blitt smitta via vomvegen. Teikn på sjukdommen er stive musklar og bevegelser, vanskar med å drikke og eta samt hovud og hals strekt framover. Ofte endar det med avliving.

UTBROT AV MILTBRANNEMFYSEM I EI NORSK BESETNING

P.K. Groseth, C. Ersdal, A.M.Bjelland og M. Stokstad, som alle er veterinærer ved NVH, skriv i eit innlegg i Veterinary Record 13 – 2011, om eit utbrot av miltbrannemfysem i ei norsk besetning der 72 dyr døyde i løpet av 12 dagar i august 2010. Vi har oversett til norsk.

Innhald

Miltbrannemfysem («raslesjuke» på engelsk «blackleg») er ein sjukdom som rammar storfe og som vanlegvis har dødelig utfall. Sjukdommen er karakterisert av nekrotisk myositt (betennelse med vevsdød) i skjelett og – hjertemuskulatur. Vanlegvis er det ungdyr på beite som blir angripe.

Kasus

Det har ikkje tidlegare vore diagnostisert tilfelle av miltbrann på den aktuelle garden eller i nærliggande område. Utbrotet var begrensa til ei besetning med 750 ungdyr. Dyra blei fôra med ei fullfôrblanding av rundballesilo, mask, brød og mineralblanding. Rundballane brukt dei siste 14 dagane var hausta i regnvør. I tillegg hadde dei vore lagra over 12 månader. Utbro-

tet starta med at tre oksar blei funne daude utan teikn på sjukdom på førehand. Utbrotet vara i 12 dagar med to dødstoppar på andre og niande dag. På dag fire blei diagnosen miltbrannemfysem stilt på grunnlag av kliniske funn og obduksjon. Bakterien *Clostridium chauvoei* som gjev miltbrannemfysem blei også påvist. Fôr forureina med jord som hadde blitt brukt før utbrotet blei fjerna og ein ny fôrblanding blei produsert. Ventilasjonen i bygningen blei utbetra og underlaget blei gjort tørrare. I tillegg blei alle dyr vaksinert mot bakterien og behandla med penicillin.

Tolkning

Dei fleste av dyra som blei sjuke hadde ikkje vore på beite nokon gong. Rundballane som dyra blei fôra med før utbrotet hadde dårleg kvalitet og var forureina med jord og mistanken til utbrotet er retta mot dette fôret. Det er uvanleg med to dødstoppar i slike tilfelle, men den siste toppen kan skuldast at dyr er blitt smitta av bakterieforureining i miljøet frå dyr som blei sjuke under den fyrste toppen, eller at sporer som er ganske motstandsdyktige av denne bakterien frå den fyrste toppen blei aktivert og såleis kunne gje sjukdom.

Tanker fra graven

Sjøl om dette kommer i julenummeret vil G.G. Raven fortelle om beiteslipp. Det skjedde 2. november. Da hadde mjølkekrøttera vært inne i to uker. Ikke fordi det var vinterlig vær, heller at det ikke var noe å hente på avnagde beiter. Temperaturen var godt på pluss-sida og da vil krøttera heller være ute eller inne i et varmt fjøs.

G.G. Raven jr. som nå er bonde på garden hadde leid ut et felt på 30 dekar til en grønnsaksbonde. Der hadde det blitt dyrket hodekål, Men etter høsting sto det fortsatt igjen massevis av kålhoder pluss mye kålrotblader. Da fikk G.G. Raven en glimrende idé, trodde han.

Han åpnet fjøsdøra og slapp mjølkekrøttera ut på feltet. Da ble det julekveld og 17. mai for kuflokken her på garden. Han husket for mange år siden da han hentet kålrotblad og hodekålavfall fra en grønnsaksbonde i nabolaget. Det knitret og knaste i kukjeften da de mesket seg med kålhuer og blader.

G.G. Raven strekte en stømtråd fra garden langs en gardsveg og ut på feltet. Han ville stripebeite ellers var han redd de ville ete seg fordervet. G.G. Raven var svært spent da kuflokken skulle ut 2. november. Joda de ville gjerne ut i det fine været, de gikk pent og rolig langs gardsvegen. Da de svingte ut på feltet gjorde alle akkurat på samme plass, opp med bakbeina og kåte byks. Men resten ble nedtur for G.G. Raven. Kåluene og bladene enset de knapt, de gikk og åt litt ugras mellom kåluene. Ja, ja dette var G.G. Ravens prosjekt ene og alene, kårkaller kan i blant være ganske egenrådige. 30–40 års erfaring med krøtter og føring slo ikke til denne gangen. Kålhodene ble imidlertid høstet og kjørt fram på garden. Etter det ble det blandet i fullfôret med silo og kraftfôr og endte selvsagt i kuvomma.

G.G. Raven jr. har forlatt finans og er nå bonde på heltid. G.G. Raven tror det var et lurt valg. Leser du om finans i den vestlige verden eller ser på TV er det ett ord som går igjen. Krise, Krise, Krise! Å produsere mat tror G.G. Raven ganske snart vil bli mye mer attraktivt. Sikkert er det i allefall og mye mer meningsfylt. Det er bare to av G.G. Ravens sønner og gammern G.G. Raven sjøl på bruket her nå. Til og med den superflinke budeia er parkert på side-linja. I standbye modus sier G.G. Raven, noe hun er helt uenig i.

Det er ingen som skriver timer her på bruket nå for delvis unyttig arbeid. En del dyrt unødvendig leasingutstyr er levert tilbake. Er litt som å rykke tilbake til start, en mer realistisk start. Men G.G. Raven tror sikkert det vil gå bra, nissene og de underjordiske vil stå bi som alltid før.

G. G. Raven

God jul fra G.G. Raven, sønner, nissen, de underjordiske og ei budeie på vent.

Botulisme

Det er bakterien *Clostridium botulinum* som er årsaka til botulisme. Bakterien fins normalt i jord, botnslam og tarmkanal. Dersom bakterien får anledning til å formere seg i fôr eller næringsmiddel utan tilgang på luft så kan den produsere botulinumtoksin, som er eit svært farleg giftstoff. Silofôr med kadaver som er kome med grasert gjev gode vekstvilkår for bakterien. Giftstoffet produsert av bakterien fører til lamming av musklar. Dyra blir slappe, ustøe

og liggande. Dei siklar og blir lamme i lepper og svelg og får ikkje i seg fôr. Det er ingen effektiv behandling, og dei aller fleste dør 1–14 dagar etter at symptoma viste seg eller blir avliva utifrå dyrevernsmessige omsyn.

For folk er mislykka produksjon av rakefisk ei smittekjelde.

Illustrasjonsbilde. Rundballer forureina med jord er sannsynleg årsak til et alvorleg utbrot av miltbrannemfysem i ein norsk besetning i 2010. Foto: Solveig Goplen

Betydning av utbrotet

Utbrot av miltbrannemfysem kan gje store tap økonomisk i tillegg til at det har eit dyrevernsmessig aspekt. Det aktuelle utbrotet viser at miltbrannemfysem ikkje kan utelukkast som årsak til plutselig død hjå dyr på inneføring sjølv om ikkje bakterien har gjeve sjukdom hjå storfe i det aktuelle området tidlegare. Det skal også understrekast at forureining med jord i fôret er ein betydeleg risikofaktor.

» I del to om ayrshireavlen oppsummerer Bjørn Johansen Lord-linjens betydning.

Lord-linjen i ayrshireavlen

Bjørn Johansen

Visserdale Dilligent. Foto: Patty Jones

» Skal man gi seg i kast med avlen og okselinjene må man tilbake i tid. I og med at utspringet for ayrshirefeet er Skottland er det rimelig å starte med Lordlinjen. Den første oxen på denne greina er Lord of Palmerstone. I 13. generasjon fra denne oxen kommer vi til en betydningsfull okse ved navn Howie's Sir Hugh. Denne skulle danne to okselinjer. Den Nord-Amerikanske linjen og den Skandinaviske linjen.

Betydningsfull skotsk farm

I besetningen Lessnessock ble det etter to generasjoner født en okse ved navn Lessnessock Atlantic som ble far til Burton Atlantic, som i sin tur i 1936, ble far til den Nord-Amerikanske importoksen som fikk navnet Glengarry Sir Burton. Hvorvidt denne kom til Canada eller USA er usikkert, men avkomsresultatene for de fleste andre Glengarry-dyr er amerikanske og ikke canadiske.

Dette understreker også det intensive avlsutbyttet som rådde mellom Canada og USA.

Glengarry viktig for Selwood

Under alle omstendigheter var i alle fall Glengarry en viktig besetning. Mange av de canadiske oksene har Glengarry i sine stamtavler, og spesielt viktig var den for Selwood-besetningen som synes å ha kjøpt mye dyr fra Glengarry.

På 1940-tallet ble det innkjøpt ei ku til Selwood fra Glengarry ved navn Glengarry Betty Ann, samt en sønn til nevnte Sir Burton som fikk navnet Glengarry Cony's Burton. Denne oxen fikk ved Selwood i sin tur en sønn som fikk navnet Selwood Cora's Burton. Denne fikk en sønn i 1953 sammen med nevnte Glengarry Betty Ann. Dette ble den etter hvert så verdensberømte Selwoods Betty's Commander, en etterkommer i 23. slektsledd fra stamfaren Lord of Palmerstone.

Commander-Dominansen

I kraft av godt eksteriør og svært gode avkomsresultat kom Selwood Bettys Commander til å få mange sønner framfor alt i USA og Canada men også andre steder i verden. Faktum var at Commander-Dominansen med tiden ble så stor at det ble nesten umulig å finne dyr som var ubeslektet og av god klasse.

Det var Finland som importerte sæd av Selwood Bettys Commander. Sverige direkteimporterte tre oksekulver fra Finland etter Selwood, som senere ble Nuutajarvi SRB 75241, Kairinen SRB 75256 og Poutila SRB 75259. De to førstnevnte ble også brukt i Norge uten å bemerke seg. Derimot gjorde Nuutajarvi seg bemerket i Sverige og fikk to elitesønner, hvorav Skyllberg SRB 85577 som i sin tur fikk to elitesønner. Det var Saxebyn og Ekensholm. Disse hadde først og fremst gode nedarvingsegenskaper på helse og begge ble brukt som eliteokser i Norge. Ekensholm 6558 fikk en sønn som gikk videre etter avkomsgransking. Det var Søraker 5507. Her stopper denne grenen.

Bonnie-Brae Heligo

Bonnie-Brae Heligo en sønnesønn etter Selwood Bettys Commander. I Sverige ble han eksteriøroksen framfor noen i flere år. Jeg var så heldig å få se flere døtre etter han på en kuutstilling ved Ørebro i 1998. Det nærmeste vi i Norge kommer Heligo er gjennom importoksen K. Lens NRF 22008.

Repo-sønnene slår til

Men en annen sønn etter Selwood, født i Finland, var Niemen Utu. Hans sønn Granudd Joakim fikk i sin tur sønnen Kettulan Repo som ble en stor oksefar i Finland. Den fikk tre

sønner som ble meget gode. Det var Pirkkulan Eepa, Gaddnas Eskil og Haralan Etro. Av disse tre har Haralan Etro en sønn i Canada, fra den kjente bestningen Visserdale som også har flere okser med Skandinaviske røtter. Den siste oxen jeg tar med på denne grenen er Purolan Orkko, en sønn etter Gaddnas Eskil. Denne oxen blir også omtalt som Mr.Export i Finland og vil nok være med å prege ayrshirerasen framover.

Skandinaviske Talisman-linjen

Den andre sønnen til Howies Sir Hugh, er Howies Blokade. Hans sønnesønn Dunlop Talisman ble importert til Finland og la grunnlaget for dagens type av finsk Ayrshire. Rasen hadde i og for seg allerede vært i Finland lenge, men det skulle vise seg at 1920-tallets import av den mere moderne typen skulle komme til å dominere rasen.

Dunlop Talisman fikk to sønner som dannet hver sin undergren. Mimosas Talisman og Aion Paras Talisman. Begge disse okselinjene fikk stor innflytelse på den finske ayrshirerasen fram til 1950. Etter den tid minsket betydningen og Mimosas Talisman-linjen gikk etter hvert ut i Finland, men gjenoppstod som en ny okselinje i Norge. Det var 243 Yli-Lemu 372 og den historien kjenner vi. Linjen har også etablert seg i Canada gjennom K. Bekkevold-sønnen Drøpstad som har to sønner der. Det er Visserdale Swedmark og Visserdale Dilligent (se bilde).

Den andre undergrenen som går gjennom Aion Paras Talisman har overlevd til slutten av 1990-tallet, og den siste oxen her er Vehkalan Kullero AAA 40414, som også ble brukt som eliteokse i Norge.

Leserbrev

» Gardsreportasjer er alltid artig lesning. Siste reportasje i Buskap om «det moderne familiebruket» har imidlertid provosert meg.

Der ser det ut til at redaktøren i Buskap mener at det framtidrettede mjølkebruket for mjølkeproduksjon her til lands har cirka 400 tonn i kvote, disponerer rundt 400 dekar til grasdyrking og har rikelig arealer for beiting. Reportasjen er fra Flat-Jæren og der finnes sikkert slike garder, men at det er framtidsmodellen for norsk mjølkeproduksjon har jeg vanskelig for å tro på. Da må i så fall mjølka tilbake på flatbygdene i sentrale strøk på Østlandet. Det er i klar motsetning til den nye stortingsmeldinga som legges fram i disse dager der departementet viser til at det skal være mulighet for mjølkeproduksjon over hele landet.

For gardene i fjord og fjellbygder som på Vestlandet, i Østerdalen og i Gudbrandsdalen rår dessverre ikke over slike ressurser som det nevnte produksjonsvolumet krever. De færreste har også mot og mulighet til å låne de summer som en slik investering krever.

Gjennomsnittsprodusenten har fortsatt bare cirka 21 årskyr og en kvote på 120–130 tonn. Mange har mye mindre, det viser statistikken som er presentert i samme nummer av bladet. Jordarealene som en gjennomsnitts husdyrgard rår over er vel om lag 1/3 av det jærbonden det skrives om har disponibelt.

Som mjølkeprodusent rett foran et generasjonsskifte er problemstillingen **ikke** om en skal kjøpe A3 eller A4 robot, eller om en skal investere 7 eller 8 millioner kroner i utbygging.

Problemene er om driftsøkonomien kan tillate en forsiktig modernisering og oppjustering av driftsapparatet som sist fikk en ansiktsløftning på 80-tallet. Problemet er også et meningsløst rigid regelverk i holdforskriften som ved å lovfeste forbud mot bås fjøs har vært den største hemsken for små og mellomstore mjølkebruk siden det ble innført. Denne bestemmelsen har også vært en sterkt medvirkende årsak til at mange velger å slutte. En fortolkning og uklar praktisering av regelverket omkring dette forsterker dette ytterligere.

Mener virkelig sentrale personer i Geno (les redaktøren) at framtida er å sanere alle disse små og mellomstore brukene for å få noen få «framtidrettede familiebruk»? Da blir det i allefall adskillig færre medlemmer og dele Geno sine stadig voksende kostnader på, og derav dårligere økonomi også for de som blir igjen. I all vår iver etter å bli imponert over ny teknologi og alt for dyre nye fjøsløsninger, må vi ikke glemme at gjennomsnittsgarden i Norge fortsatt passer best til en besetningsstørrelse på +/- 20 kyr. Dette er både i forhold til arbeidsmengde for en enkeltperson, nødvendige investeringer og disponibelt areal.

Men det er selvfølgelig ikke så

fancy å skrive om, særlig ikke for en redaktør som i sin tid var pådriver for det helt meningsløse løsdriftskravet for mindre besetninger.

Det står i reportasjen at Jærbonden **ikke** har fått vesentlig forverret økonomi etter investeringen på 7 millioner. En ganske løs påstand rent bedriftsøkonomisk betraktet. Han har tydeligvis heller ikke fått særlig bedre økonomi heller ved å leie ekstra 200 tonn med kvote. Han har muligens fått bedre tid til spe på inntektene med å kjøre sement med fullautomatisert fjøs og kanskje billig utenlandsk arbeidskraft som er vanlig på de trakter? Men han er etter det vi kan lese en framtidstrett produsent. Så får de som ikke føler seg helt hjemme i denne beskrivelsen gjøre som undertegnede og få ut sin frustrasjon om husdyrtidsskriftets holdning.

Avslutningsvis vil jeg bemerke at som seriøs fagpressetidsskrift bør nok Buskap være litt mer nøye med tekstreklame i redaksjonell omtale. Solide annonsører er nok svært fornøyd med gjentatte detaljerte produktnavn i teksten. Bonden i firmariktig og ny lue og sylskarp utstyrsmerkelogo på kjeldressen gjør seg nok også bra, men jeg synes begge deler er helt på kanten av god presseskikk.

Olav Iverslien

melkeprodusent i Gausdal
redaksjon@gausdolen.no
Vestre Gausdal

buskap

1-2012 kommer ut 23. januar

Bestillingsfrist for annonser 3. januar,
adapt@online.no

VISSTE DU AT

- melk etter trening gir mer effektiv rehydrering enn sportsdrikker? Sportsdrikker resulterer i langt mer urin enn melk og dermed blir netto rehydrering mindre.

Jo Gjestvang
Advokat
jo@advit.no

» Et svært lavt alkoholinntak kan få store konsekvenser. Her kommer et varsko for julebord og juleselskap.

Bare drikke litt - med hvilken risiko?

» Fra 1.januar 2001 ble promillegrensen for å kjøre motorvogn senket fra 0,5 til 0,2 promille. Spørreundersøkelser foretatt før og etter 2001 viste at andelen førere som sa de ikke vil drikke alkohol før de skulle kjøre økte fra 82 til 91 prosent.

Lav grense

Grensen for tillatt promille i Norge er lav. Undersøkelser viser at grensen er godt begrunnet. Fra en promille på 0,15 prosent merkes redusert årvåkenhet. Den som kjører bil håndterer et mulig mordvåpen som kan forårsake store skader på føreren selv og på mennesker, dyr og gjenstander i dens nærhet.

Promille over den vedtatte grensen straffes hardt i Norge. Den lave promillegrensen og det strenge straffenivået er

begrunnet i trafikksikkerhet.

For de fleste av oss er et svært lite inntak tilstrekkelig for å komme over grensen på 0,2 promille.

Konsekvenser

De konsekvenser som velter innover de som blir tatt med lav promille er tema her. Konsekvensene er selvfølgelig mye større for de som blir tatt med høy promille.

Det mange av oss ikke er bevisste på er at det vi ser på som et uskyldig lite alkoholinntak, kan vise seg å være over grensen. Det kan få dramatiske konsekvenser.

Promille fra 0,2 til og med 0,5

Ved påvist promille i dette området straffes overtredelsen vanligvis ikke med fengsel, men med bot og inndragelse av førerkort.

Boten blir beregnet ut fra grad av promille og forholdene under kjøringen. Den skal være mindre enn 1,5 ganger brutto månedslønn.

Førerkortet inndras for inntil ett år.

Promille fra 0,5 til 1,0.

Ved promille mellom 0,5 og 1,0 gis det vanligvis betinget fengsel. Betinget fengsel betyr at fengselsdommen ikke blir gjennomført hvis den dømte ikke blir straffet for nye forhold innen en i dommen fastsatt frist. Dette er ofte to år. Derfor blir det for de fleste ikke fengselsopphold.

I tillegg kommer bot som skal være på 1,5 x brutto månedslønn. Boten er like høy for 0,5 som for 1,5 promille og blir ofte over kroner 50 000.

Den delen av straffen som for de fleste rammer hardest er tap av

førerkort. 0,5 promille gir minst ett år uten førerkort. Tapstiden økes gradvis til to år ved 1,2 promille. Lengste tap er fem år. Tap av førerkort fører som oftest til at den straffede må ta ny førerprøve.

Hvis førerkortet ditt er «fullt av bokstaver» for både lastebil og buss med henger, vil dette være en skrekkelig kostnad og en tidkrevende syssel å måtte ta på nytt.

Ikke ta noen risiko

Ikke ta noen risiko! Vær sikker på at du ikke har over 0,2 promille når du kjører.

Når du minst venter det står politiet der. Konsekvensene både for deg og andre kan bli formidable. Selv lav promille og bilkjøring er en farlig kombinasjon. Som bilfører har vi et stort ansvar!

Ønsker alle ei riktig god jul og vel hjem fra alle juleselskap!

På tur til Island med Q-Meieriene

I 2009 hentet Q-Meieriene hjem oppskrifta på Skyr fra Island. Det var da noen fikk den geniale ideen om å arrangere produsenttur til nettopp Island. Turen har siden den gang vært under planlegging, og 11. oktober i år ble den virkelighet tre dager til ende. 38 produsenter og ansatte fra Gausdal, Jæren og Bergen satte seg da i SAS- flysete og håpte på en fin og opplevelsesrik tur.

Første del av turen var det typiske turistattraksjoner som sto på programmet som Den blå lagune, Den Gyldne sirkel, Gullfoss og Geysir.

Det første gårdsbesøket gikk til Einar Sigurdsson og kona som tok godt imot oss på gården sin Reykir Farm. Gården ligger i Selfoss, et av landets største og beste landbruksområde på Island. Fjøsset hadde en produksjon på vel 300 tonn melk. Foretaket hadde 51 melkekyr med en årsproduksjon på 6 600 kilo per ku. Alle kyrne på Island er av samme rase og har sitt opphav fra de gamle norske kurasene. Import av både fe og sæd er forbudt. Gården hadde et grovfôrareal på 3000 dekar og de hadde to slatter på den beste jorda. På 330 dekar av arealet ble det dyrka korn.

Neste stopp var MS Selfossi. Det islandske meieriesamvirket består av i alt seks meieri. Cirka 8 prosent av produksjonen eksporteres. MS Selfossi er det eldste meieriet på Island og henter i dag melk fra 243 melkeprodusenter. Meieriet produserer i alt imponerende 215 forskjellige produkt. Gjennomsnittskvoten på Island er for øvrig 189 000 liter. Den største kvota er på cirka 1 million. Kvelden videre tilbrakte vi i den roterende restauranten «The Pearl» for en fantastisk 5-retters middag.

Torsdagen var vi på busstur på sørkysten av Island. Her fikk vi endelig se store grønne sletter slik som vi har sett i reklamen om Island og et flott kystlandskap. Turen gikk videre til Thorvaldseyri gård som ligger i foten av vulkanen Eyjafjallajökull. Da vulkanen hadde sitt utbrudd våren 2010 ble den verdenskjent da hele gården ble lagt under aske. Olaf, eieren av gården, har i ettertid bygd opp sitt eget lille museum der de viser bilder, film og holder foredrag fra vulkanutbruddet. Olaf fortalte at han har 250 tonn i melkekvote og 55 melkekyr. Han har totalt 1 000 dekar og av dette er 300 dekar korn. Han har i tillegg 10 sauer og faktisk ikke en eneste hest. Etter vulkanutbruddet var hele gården dekket med to millimeter aske. I ettertid skal det vise seg å ha utgjort 400 tonn aske til sammen. Aska fungerte også godt som gjødsel og ga rekordavling påfølgende år.

Siste gårdsbesøket var hos formannen i meierisamvirket. De hadde en nokså ny driftsbygning fra 2006 med Lely robot. Melkekvota var på 400 tonn og arealet på 800 dekar. Både mor, far og datter arbeidet på gården. Etter endt fjøsbesøk så fikk vi alle 40 (inklusive bussjåfør og guide) komme inn på kaffe, rødvin og kaker. Det var et veldig gjestmildt folk som åpnet huset sitt for oss! På tur tilbake til Reykjavik stoppet vi på sjømatrestauranten Fjörubordid i Stokkseyri.

Fredag var avreisedag. Vi har fått opplevd så utrolig mange ting på så kort tid at det vil ta tid å kjenne på alle inntrykka. Vi gjør det gjerne en gang til! Mer bilder på www.q-bonden.no.

Årsoppgjøret for 2011

Frist for innsending av opplysninger til årsoppgjøret er 12. januar. Hvis rådgiver registrerer for deg, så husk å sende inn opplysningene til rådgiver i god tid før fristen. Opplysninger om kalvinger og alle inn-/utmeldinger skal være sendt inn fortløpende gjennom året for å tilfredsstille kravene til Husdyrregisteret. Sjekk også at du har registrert alle helse- og vektregistreringer innen fristen. Årsrapporten blir både mer nyttig og riktig, jo flere opplysninger du sender inn. Hvis du registrerer selv, husk at tekniske problemer kan oppstå, så vær ute i god tid. Husk registreringsfristen på 7 dager for hendelser som skal rapporteres til Husdyrregisteret. Dette gjelder kjøp, salg, fødsler og utmeldinger.

Benytt muligheten til å vinne en premie

Ta med helsekortet ut i fjøset og skriv ned både forebyggende behandlinger og sykdommer. Husk at også forebyggende behandlinger, som for eksempel lusebehandling, skal føres på helsekortet. Det er svært viktig at det ikke bare forblir på helsekortet, men at det også blir registrert inn i Storfekjøttkontrollen.

Det blir dessverre registrert svært få helsekortopplysninger i Storfekjøttkontrollen Web. Kun 10 prosent av medlemmene registrerte helseopplysninger i Storfekjøttkontrollen i 2010. Helsekortopplysninger er svært nyttige opplysninger for å kunne analysere helsestatusen i egen besetning. I tillegg gir opplysningene nyttig informasjon til forskning, som igjen kan anvendes som praktiske råd til bonden.

Det vil bli trukket ut tre personer som har registrert helseopplysninger i Storfekjøttkontrollen i løpet av 2010 som får en premie fra Animalia.

Forbered kalvingssesongen

Registrer bedekning/inseminering og drektighet slik at noteringsliste kalving blir mest mulig riktig. Drektighetsundersøk kuene og slakt ut dyr som ikke er drektige.

Ønsker du å bli medlem i Storfekjøttkontrollen

Ta kontakt med ditt lokale slakteri som kan formidle kontakt med den nærmeste rådgiver i Storfekjøttkontrollen. Du kan også kontakte brukerstøtte hos Animalia alle ukedager mellom 09.00 og 15.00. Send gjerne en e-post til brukerstotte@animalia.no. Vi hjelper deg med store og små spørsmål angående Storfekjøttkontrollen. Les mer: www.animalia.no/storfekjottkontrollen

Ikke glem å ta en titt på vår nye demoversjon. Den finner du ved å gå inn på: www.animalia.no/storfekjottkontrollen

Vi ønsker alle en riktig god jul og et godt nyttår!

Nytt kvalitetsbetalingsregelverk for kumelk

Konsernstyret har besluttet følgende endringer:

- En går bort fra progressive trekksetter og erstatter disse med økte satser for kvalitetsstrekk der dårligste kvalitetsklasse blir avgjørende for månedens avregning.
- Det innføres obligatorisk oppfølging av produsenter med kvalitetsproblemer.
- Det innføres 1. klasse for frie fettsyrer og frysepunkt.
- En endrer beregningsmåten for avregningsverdien for celletall i kumelk og geitemelk med mindre vekt på historiske analyser.
- Det gjøres ingen endringer for bakterier.
- Det blir innført et nytt volumuavhengig trekk tilsvarende 1 000 ganger prisgrunnlaget for leveranser av unormal melk.
- Det innføres et nytt analyseregime for sporer basert på prøver av tankbillass Ved påvisning av sporer på tankbillasset, blir produsentene på ruta fulgt opp ved nytt prøveuttak. Kvalitetsstrekk trer i kraft ved gjentatte høye analyser. Stopp i leveransen som følge av høye sporetall blir tatt ut av kvalitetsbetalingsregelverket fra 01.01.2012.

Endringene får virkning fra 1. januar 2012. Analyseregimet for sporer skal evalueres etter ett år med tanke på eventuelle endringer. For detaljer se <http://medlem.tine.no>.

Jordbruksforhandlingene 2012

Arbeidet med å forberede innspill til jordbruksforhandlingene i 2012 er startet. Konsernstyret har ønske om å få inn flest mulige synspunkter på hvilken prioritering TINE skal ha overfor avtalepartene. Regionene har fått frist til 1. februar med å komme med innspill. Har du synspunkter – gi innspill til ditt produsentlag eller direkte til regionstyret innen utgangen av året.

Hva er grovfôret verdt?

Fôrsituasjonen vi nå er inne i innebærer omsetning av grovfôr. TINE Rådgivning har laga et beregningssystem til hjelp ved prising av grovfôr, enten det gjelder internt i samdrifter eller i det «åpne» markedet. Verktøyet er basert på riktig fôringsfaglig kunnskap og økonomiske vurderinger i forhold til dette.

Grovfôromsetningen og prisene er selvfølgelig et resultat av ett fritt marked. Men, prisene speiler i for liten grad den faktiske produksjonsverdien fôret har. Særlig gjelder dette ved omsetning av rundballer med ulikt tørrstoffinnhold. Varedeklarasjon på fôr bør være i form av fôranalyser.

Prissystemet tar utgangspunkt i energimengden per rundball og en «grunnpris» (regionvise middeltall for netto grovfôrkostnad i TINE Effektivitetsanalyse). Deretter korrigeres prisen ut fra en kvalitetsindeks som er basert på energikonsentrasjon, gjæringskvalitet og proteininnhold.

Surfôr fra siloer, høyensilasje, høy og halm kan også prisen beregnes. For eksempel kan en sammenligne grovfôrkostnad med kraftfôr per energienhet.

Tenk økonomi, både selger og kjøper av grovfôr! Fôrings- eller økonomirådgivere kan gi prisvurderinger.

Vedtektsforslag til høring

Vedtektskomiteen i TINE har nå lagt fram sin rapport. Styret har behandlet saken og sendt rapporten til organisasjonsmessig behandling i medlemsorganisasjonen. Frist for tilbakemelding fra regionene er satt til 16. januar.

Komiteen foreslår å reduserte antallet tillitsvalgte både i konsernstyret, regionstyrene, rådet og valgkomiteen.

Det foreslås omlegging fra personlig vara til vara i nummerrekkefølge, fast antall eiervalgte årsmøteutsendinger, og flere mer valgtekniske endringer.

Les mer om høringen på <http://medlem.tine.no> og følg med på annonserte møter i produsentlaga med dette som tema.

Julens nyheter

TINE byr på nye produkter også i årets siste måneder med TINE Julebrunost, TINE Yoghurt Nyt Julen, TINE Brie med pepper og flere nye yoghurtvarianter i TINE Yoghurt Vinterfrisk. Nyt adventstiden og julen

Toro + TINE = sant

Når to store merkevareleverandører samarbeider blir det lagt merke til. TORO og TINE har i høst innledet et markedsførings samarbeid i forbindelse med TORO sin relansering av Jegergrøten.

Dette er viktige signal til forbrukeren. Det viser at to store merkevarer kan jobbe sammen selv om de er konkurrenter.

StorfeSkolen

Fruktbarhetskurs på Store Ree 7.-9. februar 2012

«Hold kontroll med fruktbarheten!»

Høyere ytelse og nyere driftsformer – god fruktbarhet er enda viktigere for å lykkes økonomisk. Storfeskolen tilbyr fruktbarhetskursen «Hold kontroll med fruktbarheten» på Store Ree i Stange 7.-9. februar 2012. Dette er et kurs for framtidsette bønder som ønsker å bruke verktøy og teknologi, samt gammel og ny kunnskap for å lykkes med fruktbarheten.

Kurssted: Store Ree ved Hamar

Deltagerantall: Maksimum 30

Varighet: Tre dager
(fra kl 10.00 første dag til kl 15.30 tredje dag)

Forelesere: Arne Ola Refsdal
Per Gillund
Anne Guro Larsgard
Hans Storlien
Guro Sveberg

Kursavgift: kr. 4600,- for medlemmer i Geno.
(kr. 5600,- for ikke-medlemmer i Tine og Geno)
Inkluderer lunsj, kaffe og frukt alle dager, samt 3-retters middag + drikke andre dag.
Overnatting på First Hotell Viktoria i Hamar. Enkeltrom per natt inkl. frokost kr. 759,- Dobbelrom: kr. 959,- per natt (to personer) inkl. frokost.

En fyldig kursperm tildeles alle deltagere.

Påmelding Geno: Ved påmelding må oppgis: Navn, adresse, telefonnummer (arbeid/privat) og ønske om overnatting. Vi har reservert noen rom for eventuelle overnattinger fra mandag kveld før kursstart.

Påmeldingsfrist: 17. januar

Påmelding til:
Tlf.: 950 20 600
Fax: 62 52 06 10
E-mail: post@geno.no

For nærmere informasjon kontakt
Per Gillund, Geno, tlf. 952 89 293

Du finner også informasjon om Storfeskolen på Geno:
www.geno.no

Vi ønsker velkommen til kurs med mange aktuelle fagtemaer og sosialt samvær!

PROGRAM

Tirsdag 7. februar

- Kuas hormonsyklus – Organdemonstrasjon
- Fruktbarhetsmål – verktøy og utskrifter
Måltall, målstyring og resultater
Helseweb
Geno Fruktbarhetskalendarer
- Den kritiske perioden omkring og etter kalving
Sjukdommer
Føringas innvirkning på fruktbarhet hos kviger og kyr
Energiholdvurdering
Protein/urea
Mineraler og vitaminer
Analyser og andre hjelpemidler

Onsdag 8. februar

- Demonstrasjon av sæduttak på okse
Kjønnsseparering og annen moderne sædteknologi
- Økonomisk gevinst ved god fruktbarhet
- Brunstkontroll og inseminasjon
Brunsttegn og atferd i løsdriфт
Tilrettelegging for inseminasjon i nye fjøs
Hvorfor og hvordan unngå bruk av gardsoksen
Tekniske hjelpemidler i brunstkontrollen
- Fjøsbesøk
- Festmiddag på Store Ree
– underholdning og sosialt samvær

Torsdag 9. februar

- God avlsplanlegging
– betydning for fruktbarhet, helse og ytelse
- Inseminasjon til rett tid, – men kalven uteblir!
- Hva kan veterinæren/helsetjenesten tilby av fruktbarhetstjenester?
- Gruppearbeid
- Oppsummering og avslutning

Kurset arrangeres i samarbeid med Høgskolen i Hedmark. Det gis mulighet for et utvidet opplegg med studiepoeng. Et slikt opplegg inkluderer bl.a. hjemmeoppgave og eksamen.

Bestilling av fjøskort

Vi har den siste tida fått noen henvendelser angående endring av tidspunkt for utsending av fjøskort. Dette gjøres gjennom kukontrollen der det legges inn hvilken måned fjøskortene ønskes tilsendt. Hovedutsendingen går ut i juni måned. Antallet produsenter som bestiller fjøskort til andre tider av året er forholdsvis jevnt fordelt utover året.

Hvis man ikke er inne og endrer tidspunkt for ønsket tilsendt fjøskort, vil disse komme til samme tid hvert år. Dette vil føre til at de dyra som insemineres litt tidligere enn fjoråret, ofte må føres opp på de gamle kortene. De som ser dette som en ulempe kan bestille fjøskortene til et tidligere tidspunkt det påfølgende året. Ta kontakt med rådgiver eller Geno for å få endret bestillingsmåned. Egenregistratorer kan gå inn i registreringsprogrammet i *medlem.tine.no* og endre bestillingsmåned selv. Benytt da fanen *Basis* og gå inn på *Bestilling*. Vær oppmerksom på at nye datautplukk til fjøskort kun skjer ved månedsskifte.

Kjønnsseparert sæd

Fra begynnelsen av januar blir det tilgjengelig kjønnsseparert sæd av tre nye NRF-okser. Disse er 10579 Eggtrøen, 10624 Ruud og 10682 Amdal. 10682 Amdal er ikke ferdig gransket ennå, men kommer til gransking først i desember. Vi vil da ha tilgang på kjønnsseparert sæd fra oxen helt fra starten av. Den har foreløpig 24 i avlsverdi. Ønsker du å bestille sæd av disse tre oksene, kan gjøre det allerede nå ved å ringe Geno sitt kundesenter på telefon 950 20 600. I tillegg til disse tre har vi kjønnsseparert sæd av 10432 Velsvik.

De 40 dosene med kjønnsseparerte hannceller av charolais-oksen 70089 Felix av Finsrud har gått som «varmt hvetebrød» og dosene er allerede bortbestilt. Vi har fortsatt hannceller av limousin-oksen 72093 Fabian av Gorseth. Da kjøttfeoksene nå er sendt tilbake fra Hallsteingård til sine kjøpere, kommer det ikke mer kjønnsseparert sæd av kjøttfe før i siste halvdel av 2012.

Pris for kjønnsseparert sæd er 460 kroner per dose. Spesialbestillingsgebyret på kr 400,- kommer i tillegg.

Kjønnsseparert sæd fra 10579 Eggtrøen og to andre nye okser er tilgjengelig like etter nyttår.

Høstmøtene i Geno

Høstmøtene ble i år gjennomført i uke 42-44. Vel 80 prosent av de innkalte Genokontaktene i produsentlagene og årsmøtetsendingene i Geno deltok på møtene. Blant temaene som ble diskutert var blant annet utviklingen av medlemsorganisasjonen. De tillitsvalgte fikk også presentert en oppsummering av nye rutiner for kvigemålingene – hva disse innebærer og hvilke erfaringer som er blitt gjort i løpet av året. Les mer om høstmøtene på side 28 i dette nummeret av Buskap.

Kundesenteret i Geno offisielt åpnet

Kundesenteret i Geno ble satt i drift 8. november, men den offisielle åpningen fant sted mandag 14. november. Administrerende direktør Sverre Bjørnstad foretok den høytidelige åpninga med snorklipping med påfølgende pølsefest!

Kundesenteret sine primær oppgaver skal være å håndtere henvendelser fra kunder og eiere på en effektiv og god måte. Målet vårt er at alle som tar kontakt med Geno skal få en positiv opplevelse, og få den hjelpen de har behov for så raskt som mulig. Ved å behandle flest mulig henvendelser i kundesenteret søker vi å rasjonalisere tidsbruken i hele organisasjonen.

Kundesenteret i Geno når du på telefon 950 20 600, eller per e-post post@geno.no.

Adm.dir. Sverre Bjørnstad klipper snora, og kundesenteret er offisielt åpnet.

Brunstkalender på mobil - gratis ut året!

Geno tilbyr et SMS-abonnement der du som bonde varsles om enkelt dyr i fjøset som kan komme i brunst eller er klare for drektighetskontroll. Varslet utløses av innrapportert inseminasjon til Geno eller en egenregistrering av brunst-/ blodobservasjoner som du selv har sendt til tjenesten.

Nye abonnenter får nå tjenesten gratis ut året! Les om hvordan du på en enkel måte kan melde deg på SMS-tjenesten på www.geno.no.

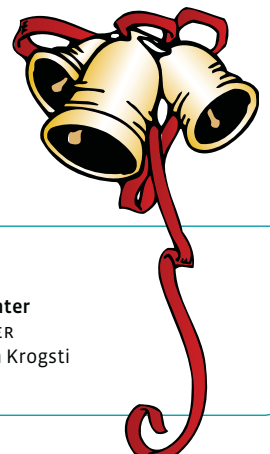
Brunstkalender på mobil - gratis ut året!

En riktig god jul og et godt nytt år

ønskes alle våre medlemmer og kunder!

Julehilsen fra Geno

Geno, Holsetgata 22, 2317 Hamar ■ Tlf 950 20 600 ■ Faks: 62 52 06 01 ■ post@geno.no

Adm.dir:
Sverre Bjørnstad

Komm., organisasjon, IT
AVDELINGSLEDER
Mari Bjørke

ORGANISASJONSKONSULENT
Odd Rise

Kundesenter
TEAMLEDER
Eli Hveem Krogsti

buskap SERVICE-SIDER

Fjøsinnredning/utstyr

BB agro
HUSDYRTEKNIKK

Brunsvy Østre - 1735 Varteig
T: 69 12 68 00 ■ F: 69 12 68 01
www.bbagro.no

DeLaval

Postboks 3250, 1402 Ski
T: +47 64 85 85 00
norge.info@delaval.com
www.delaval.no

ALT DU TRENGER TIL FJØSET

Husdyr Systemer

T: 38 11 81 00/F: 38 11 91 30
www.husdyrsystemer.no

Reime T: 51 79 19 00
F: 51 79 19 62

REIME AGRI AS
www.reimeagri.no
postagri@reime.no

FORHANDLERE:
A-K Maskiner
FK Rogaland/Agder

**INNREDNINGER OG
GJØDSELBEHANDLING**

Ønsker du en rubrikk på service-siden?

Send en mail til adapt@online.no med ønske om rubrikk for plassering av firma-logo og adresse. Annonsen koster kr 2610 pr år.

KIKUT Handle direkte
Agri AS på Internett!
www.kikutagri.no
Telefon: 40 00 64 83

FJØSSYSTEMER
Bonden og dyrenes førstevalg

Fjøsssystemer vet alt om hvordan fjøs bygges og driftes. Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.

Se www.fjossystemer.no

Fjøsssystemer. Telefon: 61 28 35 00.
post@fjossystemer.no

Fôr/fôrbehandling

BESØK OSS PÅ NETT:
www.felleskjopet.no
www.fkra.no ■ www.fknr.no

FKK Felleskjøpet

NORGESFØR
BONDENS TRYGGE VALG

T: 22 40 07 00
Kjedeselskap: Norgesfôr AS
www.norgesfor.no

Fiskå Mølle

T: 51 74 33 00 ■ www.fiska.no

Gjerder

Gjeteren AS

Vi fører alt innen elektriske gjerder og utstyr!

Melkemålere fra TruTest.

www.gjeteren.no

Tlf: 67 15 42 42

Gjødselutstyr

Duun Industrier

7630 Åsen
T: 74 01 59 00
F: 74 01 59 10
www.duun.no

Ole G. & Co AS
Nord Varhaug
4368 Varhaug
T: 51 79 35 50

www.jaerbu.no

AGROMILJØ A/S
SPESIALIST I HUSDYRGJØDSEL

Mob: 98 29 18 50/41 55 55 41
4160 Finnøy - T: 51 71 20 20
www.agromiljo.no

Kontor/data

Agro Data AS

T: Vest 70 07 66 67
T: Øst 33 07 19 80
www.agro.no

landbruksdata Telefon:
VOSS AS 56 52 98 55

e-post: post@landbruksdata.no
www.landbruksdata.no

Husdyrrekvisita

AST Tru-Test melkemåler

Pb 2133, 3103 Tønsberg. T: 33 31 70 00
www.astlandbruk.no

Organisasjon/forening/bistand

Orwall & Co

Postboks 1233 Vika, 0110 Oslo
Besøksadresse: Fr. Nansens pl. 3
T: 22 40 38 00 ■ F: 22 40 38 01

www.orwall.no

ADVOKATER FOR LANDBRUKET

TYR

www.tyr.no

Postboks 4211 • 2307 Hamar
T: 952 90 856

TINE

Postboks 25, 0051 Oslo
Telefon 03080
www.tine.no • <http://medlem.tine.no>

www.norsksimmental.no

For mer informasjon
kontakt tlf: 911 97 686

Maskiner/redskap

HEKTNER MASKIN A/S

T: 63 83 90 00 ■ F: 63 83 35 01
www.hektner.no

Mjølkeanlegg

STRANGKO

Grendaservice AS

Telefon 56 51 09 15

Strangko Tønsberg

Telefon 33 31 76 54

Fjøsutstyr

Telefon 62 36 53 92

Fjøs-systemer Midt Norge

Telefon 72 89 41 00

SAC-Effectiv Nordbye & Co A/S

Listuvn. 8, 1359 Eiksmarka
T: 67 16 79 90 ■ F: 67 16 79 91

DeLaval

Postboks 3250, 1402 Ski

T: +47 64 85 85 00

norge.info@delaval.com

www.delaval.no

ALT DU TRENGER TIL FJØSET

FJØSSYSTEMER
Bonden og dyrenes førstevalg

Fjøsssystemer vet alt om hvordan fjøs bygges og driftes. Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.

Se www.fjossystemer.no

Fjøs-systemer. Telefon: 61 28 35 00.
post@fjossystemer.no

Bygg

**Future
Rorbuehaller
Runde DA**

Telefon avd.Hedmark 62 49 39 80

Telefon avd.Vestfold 91 53 68 99

www.futurehaller.no

Skjåk spalteplank

En tradisjonsrik og sikker løsning
for den moderne gårdsdrift!

Telefon: 61 21 41 61
post@lundeendom.no
www.skjaksement.no

buskap

er markeds plass for produkter
og tjenester til storfebondene,
og annonsørene får respons

Er dette ditt marked?
Buskap nr 8/11 kommer ut 12.11.11.
Bestillingsfrist er 22.11.11.

Kontakt Aksel H. Belsvik-Karlsen

> Tlf: 33 77 27 17

> E-post: adapt@online.no

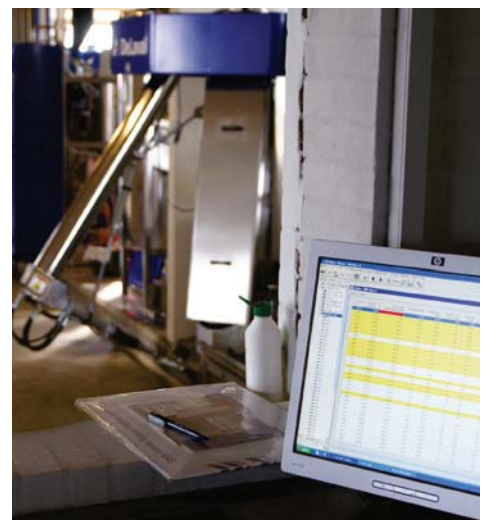
Returadresse:
Geno
Holsetgata 22
2317 Hamar

”Kutrafikken bestemmer du selv.....”

DelPro besetningsstyring:

- Toveiskommunikasjon direkte med TINE, registrerer all kudata som TINE rådgiver kan lese og håndtere, – føring deretter
- Online fra VMS melkerobot til Kukontrollen

For mer informasjon ta kontakt med Felleskjøpets salgskonsulent I-mek eller besøk vår internettside: www.felleskjopet.no eller våre egne sider www.delaval.no

 DeLaval